Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

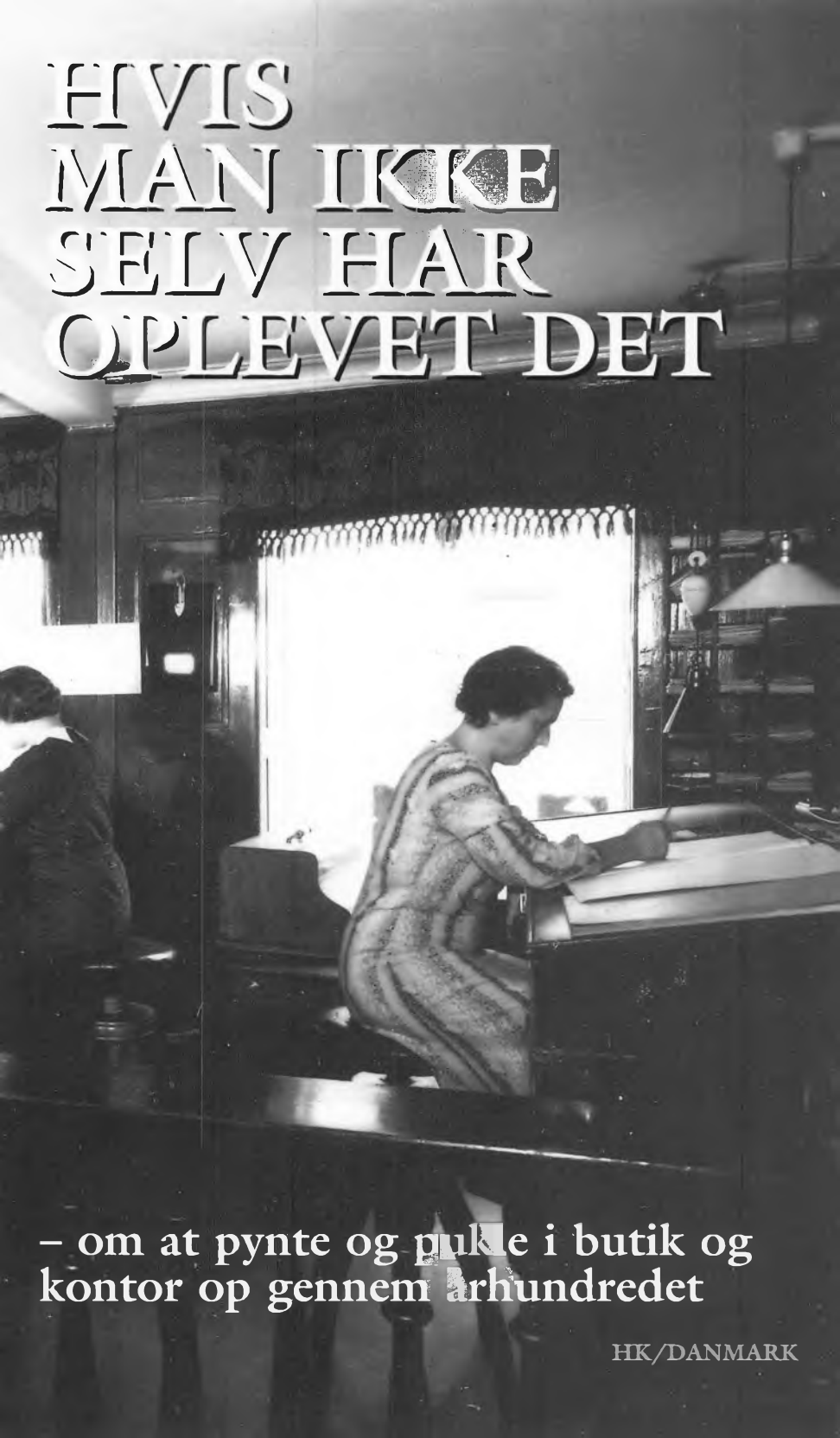
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

HVIS MAN IKKE SELV HAR OPLEVET DET

– om at pynte og pukle i butik og kontor op gennem århundredet

HK/DANMARK

1/2000

HVIS MAN IKKE SELV HAR OPLEVET DET

– om at pynte og pukle i butik og kontor op gennem århundredet

HVIS MAN IKKE SELV HAR OPLEVET DET
- om at pynte og pukle i butik og kontor op gennem århundredet

Copyright forfatterne og
Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv
Arbejdermuseet – Nationalmuseet

Indsamling og billedredaktion
Inge Marott Post – Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Redaktion og tilrettelæggelse:
Inge Marott Post – Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv
Lone Palm Larsen – Arbejdermuseet
Mette Skougaard – Nationalmuseet
Anette Eklund Hansen – Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Lay-out: Anne Houe
Repro: Christensen Fotosats og Repro
Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s

Udgivet i 1999 af HK/DANMARK
ISBN 87-89049-45-4

Forsideillustration: Fra grosserer Korsgård Jessen i Brolæggerstræde 3, 1934.

Det har ikke været muligt at finde samtlige rettighedshavere til copyright for alle foto og illustrationer. Hvis ophavsretten er krænket, er det utilsigtet. Retmæssigt dokumenterede krav vil blive honoreret efter samme retningslinier, som hvis der på forhånd var indhentet tilladelse.

INDHOLD

Forord 5

Grethe Bjerring Rasmussen (1923):
Hus, cockerspaniel og folkevogn 6

Thorvald Jensen (1922): Et liv med udfordringer 22

Grete Jørgensen (1925): Man kan hvad man vil 42

Agda Brændstrup (1926): Hvis man ikke selv har oplevet det 56

Preben Høymark (1945): På kontor – fra kuglepen til edb 66

Jytte Gaardsted Rasmussen (1957): Mit arbejde er min hobby 82

Inger Schmidt Jensen (1919): Livet – toppen af alt 94

Werner Westh-Jensen (1937): Fra den gamle købmandsgård 110

Aase Middelhede (1936): Mit job i varehuset 128

Ingrid Korsbek Christensen (1943): Ingrid's fortælling 134

Frida Weinrich Fisker (1945):
Den unge frøken skal ses i butikken 150

Anni M. Christensen (1936): Livet er ikke det værste man har 162

Efterskrift 176

FORORD

Der fandtes kontorer, inden der fandtes PC'ere. Det kan være vanskeligt at forestille sig for en handelsskoleelev i dag, men det er sandt. Der fandtes butikker inden lukkeloven. Inden arbejdsmiljøloven og inden nogle af alle de love og aftaler og al den teknologi, som i dag er en selvfølgelighed i det daglige arbejde. Hvis det er svært at forestille sig, så kan det være en god ide at tage sig tid til at læse om det, og det er præcis, hvad man kan i denne bog.

Den er vel at mærke ikke et planlagt pædagogisk eksempel, men en række brudstykker af levet liv. Den rene og skære virkelighed, som kun er siet af den enkelte skribents egen erindring.

Det er fortællinger om maskiner, der invaderer kontorerne. Om en teknologi, der udvikler sig med en hast, ingen kunne forudse, og om mennesker, der er i stand til at klare det alligevel.

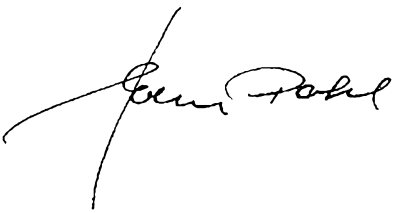
Det er også fortællinger om holdninger og ideer om verden. Om at klare sig selv og helst klare sig godt trods dårlige odds. Det er historier om ukuelighed og om et gåpåmod, som jeg håber ikke kun hører de svundne tider til. Og det er historier om tiden før ligebehandlingslovene, før barselsorloven, og før nogen havde sat spørgsmålstegn ved mandens rolle som arbejdspladsens og familiens ubestridte overhoved.

Meget er ændret til det bedre, og HKs medlemmer har været med til at ændre forholdene undervejs. Hvorfor og hvordan det skete, giver de 12 skribenter, som har bidraget til denne bog, hver deres billede af.

Mange af blomsterne i denne buket af livshistorier er blevet til på en række skriveværksteder, som er arrangeret af HK-seniorer landet over.

Mange har haft lyst til at huske og lyst til at give videre. Hvis man ikke selv har oplevet det, er det værd at læse og blive klogere af. De, der selv har oplevet noget lignende, kan glæde sig over genoplevelsen gennem andres fortællinger.

Jeg kan ikke forestille mig en stærkere og mere langtidsholdbar markering af HKs 100 års jubilæum end netop denne kæde af mange menneskers oplevelser og refleksioner gennem det meste af det århundrede, hvor HK blev til det, forbundet er i dag.

John Dahl
Formand, december 1999

HUS, COCKERSPANIEL OG FOLKEVOGN

Sommeren 1954. Mor og datter på den daglige cykeltur. (Foto: privateje).

GRETHE BJERRING RASMUSSEN er født og opvokset i Vindum ved Bjerringbro i 1923, hvor forældrene havde en lille landejendom. Efter krigen var hun pige i huset i Charlottenlund. I 1950 mødte hun sin mand, blev gift, og de fik en datter. Allerede i 1953 mistede hun sin mand og måtte derfor afvikle parrets nystartede gartneri. Det lykkedes hende at få arbejde på et kontor, selvom hun ikke kunne mønstre nogen erfaring på området. Hun blev samtidig medlem af HK. Ansættelsen varede i 20 år! Efter 4 år på en anden virksomhed, blev hun som 55-årig ledig og senere langtidsledig og kom ud i diverse jobtilbud. Den ledige tid blev bl.a. brugt til at tage HF enkeltfag. Efter at have søgt utallige job, gik Grethe Bjerring Rasmussen på efterløn som 60-årig og er i dag et særdeles aktivt medlem af HKs seniorer i Odense.

Jeg er vokset op på en lille landejendom, hvor min far måtte køre på vejen – med mælk til byens andelsmejeri, og i nogle år kørte han svin til Bjerringbro Andelssvineslagteri. Denne kørsel var nødvendigt for at tjene penge, da ejendommen ikke var så stor, at familien kunne leve af den alene. Vi var fem personer: min mor og far, mine to søstre og jeg, som var den yngste.

Min far var født i 1888 i en lille by, som hedder Mammen, og som ligger lidt nordvest for Bjerringbro. Han arbejdede ved landbruget hele sit liv – næsten – og kom ud blandt fremmede, da han var 9-10 år gammel, da hans far døde på dette tidspunkt, og hans mor blev alene med fem børn.

Min mor var født i 1892 i Neder Hadsten – en landsby udenfor Hadsten. Min morfar var træskomand, og i min mors familie skete næsten det samme som i min fars, nemlig at hendes far også døde i en

Grethe Bjerring Rasmussens forældre fotograferet uden for hendes barndomshjem.
(Foto: privateje).

forholdsvis ung alder, og min mormor blev på alene med syv børn. Det må jo have været strengt for enkerne, og min mor blev sendt hjemmefra, da hun var otte år gammel. Hun kom til Vindum og skulle være hos en moster og onkel, som ikke selv havde børn, og efter hvad jeg senere har forstået – så var de heller ikke særlig egnede til at have omsorg for et barn. Det må have været strengt for min mor at komme så langt hjemmefra og at komme fra en levende og talrig familie og ud til dette enlige ægtepar – som jeg ikke husker som særlig varmhjertede. Jeg tror nok, det har præget min mor hele livet. Ens forældre forstår man nok bedst, når man ser tilbage, og så er det sommetider for sent.

I min barndom og ungdom syntes jeg undertiden, at min mor var temmelig streng, men til gengæld var hun dygtig til alt både ude og inde. Hun var rank og selvsikker og havde altid sine meningers mod. Hun var intelligent og interesseret i både samfundsforhold og politik, og sådan blev hun ved med at være lige til hendes død, da hun var 86

år gammel. Jeg tror også, at min mor hele livet var præget af, at hun havde været elev på Hadsten Højskole i sin ungdom – og det må vel næsten have været kort efter højskolens start. Min far var en lun og stilfærdig mand og nok lidt mildere af natur end min mor. Han var i hvert fald mere overbærende over for mine søstre og mig. Jeg tror, at de to mennesker har suppleret hinanden godt, for vi havde i hvert fald en god og lykkelig barndom. Selvom der næsten aldrig var penge nok, så manglede vi børn aldrig noget i forhold til andre børn. Når jeg fx tænker på vores påklædning, så satte begge vore forældre en ære i, at vi i hvert fald skulle være lige så pænt klædt som gårdejernes børn rundt omkring os. Jo – vi havde et godt hjem og en lykkelig og temmelig fri barndom.

SKOLETID

Skoleforholdene i Vindum var temmelig moderne efter den tids normer. Der var en forskole med en lærerinde, hvor vi gik de første tre år. Så kom vi i en anden skole for større børn, hvor der var én lærer, og hvor vi gik i fire år – frem til konfirmationen. Vi var heldige, for vi boede kun ca. 1 km fra skolen, og vi gik selvfølgelig vejen frem og tilbage. Det var først omkring den tid, da jeg begyndte i skolen, at vi fik en gammel cykel, som vi var fælles om alle tre.

VI LÆRTE AT ARBEJDE

Hver dag efter skoletid skulle vi naturligvis hjælpe med arbejdet i stalden og på marken. Det var jo en absolut nødvendig oplæring til vore fremtidige liv, for vi kom jo – som de fleste børn på landet – ud at tjene på bondegårde, når vi var 14 år og var konfirmerede. Og her var betingelserne jo, at vi skulle arbejde med både i huset og i stalden og på marken. Drømme om fremtiden – det var et begreb, som næsten ikke eksisterede, for det var jo en selvfølge for de fleste børn, at når de var konfirmerede, så skulle de "ud at tjene" – og det betød i bogstavelig forstand, at de skulle tjene penge til deres egne fornødenheder.

Min start i arbejdslivet var da også ansættelse på forskellige gårde i omegnen, fra jeg var 14 år og til jeg var 20. Aftalen var som regel på et par år ad gangen – almindeligvis fra november til november. Det var nærmest held, om man fik en god plads eller det modsatte. Der var

meget stor forskel på, hvordan man behandlede medhjælpere, men det skulle være totalt uudholdeligt, hvis man forlod pladsen i utide.

SÅDAN BOEDE VI

Økonomien i mit barndomshjem har jeg jo omtalt, men måske skulle jeg kort fortælle, hvordan vi boede i mit barndomshjem. Ejendommen var en vinkelbygning, hvor udhus og beboelse var bygget sammen. I stuehuset var der to stuer, køkken, soveværelse og bryggers. Soveværelset var rimeligt stort, og der sov vi hele familien, så længe vi piger var hjemme og gik i skole. Det var dengang ganske naturligt og almindeligt, i hvert fald ude på landet, at børnene sov i forældrenes soveværelse, indtil de var temmelig store, selv om det lyder temmelig mærkværdigt i dag.

Den ene af stuerne var den såkaldte "pæne stue", og den blev som regel kun varmet op og brugt en enkelt gang om året, når naboerne skulle komme til aftenkaffeselskab. Den lidt større dagligstue brugte vi hver dag om vinteren, mens vi om sommeren mest opholdt os i køkkenet eller udendørs. Hele huset blev varmet op af en stor kakkelovn med kogerum i dagligstuen og af komfuret i køkkenet

EN DAG I FAMILIENS LIV

Hvis jeg skal fortælle om en typisk dag i familiens liv, så vil jeg vælge at fortælle om en vinterdag, sådan som jeg husker det. Mine forældre stod altid tidligt op, det har nok været ved fem-sekstiden. Min far skulle jo tidligt ud med heste og vogn.

Jeg husker, at vi børn som regel vågnede ved, at min mor rystede aske ud ned i kakkelovnen for at få tændt op, så der hurtigt kunne blive varme i stuen, for i hårde vintre kunne der godt være frostgrader i soveværelset om natten. Så stod min far også op – og nu blev der stille et stykke tid, for nu gik de sammen ud i stalden. Hestene skulle jo fodres, før de skulle ud på vejen, og min mor malkede de fire køer. Nu blev vi børn så kaldt ud af sengen, for vi skulle jo være færdige og afsted til skolen. Så det var med at skynde sig at komme ind foran kakkelovnen, hvor vi så stod og kom i tøjet. Jeg husker meget tydeligt kakkelovnen. Der var en låge med marieglas, hvor ilden lyste ud i stuen, og det var meget hyggeligt. Som før nævnt var der kogerum i kakkelov-

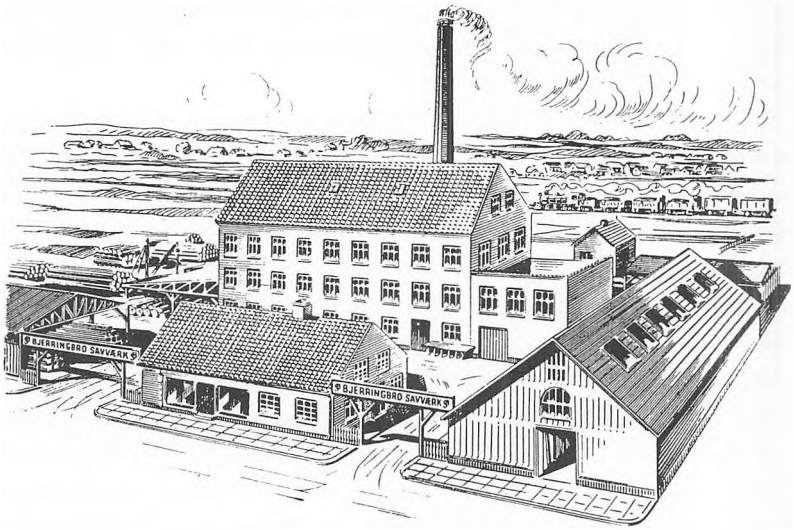
nen, og der stod vandkedlen og snurrede med vand til morgenkaffen og til den nødvendige ansigtsvask, som jeg kan huske, at jeg også fik lov til at foretage foran kakkelovnen, når det var meget koldt. Kogerummet i kakkelovnen kunne også bruges til at stege æbler i, og æbler havde vi masser af i haven.

Når så vi alle var ude af huset undtagen min mor, ja – så tog hun fat på alle de opgaver, som skulle klares hver dag. Det var som regel hende, der gik ud og rensede og ordnede færdigt i stalden. Bagefter ordnede hun så hele huset inden døre, og så var der vask, bagning og madlavning – og når der var tid, syede hun selv en stor del af det tøj, vi gik med.

De første ca. ti år af mit liv, var lyset i huset baseret på petroleumslamper. Der var en stor hængelampe i stuen midt over spisebordet. Om aftenen sad vi rundt om bordet, hvor vi læste lektier, min mor sad og stoppede strømper, syede eller reparerede andet tøj. Min far tog tit og ofte en lur på chaiselongen – et møbel som nok ikke ret mange kender i dag, og som i øvrigt var det eneste polstrede møbel, der fandtes i huset. Det kunne også hænde, at min far spillede på trækharmonika eller på mundharmonika – han kunne begge dele. Harmonikaens bælg har været slidt op efterhånden – for jeg husker, at min far lavede et penalhus til mig af noget af det fine træ fra instrumentets endestykke. Jeg ville ønske, at jeg havde penalhuset endnu, men jeg ved ikke, hvor det endte henne.

Jeg skal lige fortælle færdigt om belysningen i huset. I køkkenet hang en køkkenlampe på væggen. Det var et lille messingstativ med en glasbeholder til petroleum. Jeg husker ikke noget om lys i soveværelset, men det har nok været petroleumslampen, som blev taget med derind, når vi skulle gå i seng. I udhuset brugte vi flagermuslygte, som kunne tages med i hånden eller hænges på et søm. Flagermuslygten blev også taget med, når vi skulle besøge naboer en mørk vinteraften. (...)

I 1921 blev vandkraftstationen "Gudenåcentralen" bygget, og nu bredte det elektriske lys sig jo langsomt, men sikkert i oplandet. Gudenåcentralen ligger ved Tange Sø, og det er kun ca. fem kilometer fra mit barndomshjem. Jeg husker ikke årstallet, men jeg mener, at det har været i begyndelsen af trediverne, at vi fik installeret strøm i mit barndomshjem – og jeg kan fortælle, at det var en af de meget store begivenheder i min barndom – tænk at trykke på en knap på væggen og straks blev der lys. (...)

Bjerringbro Savværk og Møbelfabrik 1954

Bjerringbro Savværk og Møbelfabrik. (Foto: privateje).

HJEM OG EGEN FAMILIE

Jeg var lige efter krigens slutning pige i huset i Charlottenlund, og kom så tilbage til Bjerringbro i nogle år – stadigvæk som pige i huset. Her traf jeg så en mand, som jeg blev gift med i 1950. Min mand var gartner, og vi startede eget frilandsgartneri på mine svigerforældres ejendom i udkanten af Bjerringbro. Vi var meget lykkelige og meget fattige, men håbede jo på bedre tider, og det var der et rimeligt grundlag for, men lykken fulgte os ikke ret længe. Min mand blev syg. Det var leukæmi, og han døde i oktober 1953.

UD PÅ ARBEJDSMARKEDET

Man kan sige, at det her var en lang indledning – for det er først nu, jeg kommer ud på det almindelige arbejdsmarked. Vort gartneri blev solgt og kunne lige akkurat dække vores gæld, så jeg var på total bar bund og med et barn på godt et år.

Mine forældre havde på dette tidspunkt solgt mit barndomshjem og var flyttet til Bjerringbro, hvor min far havde fået arbejde på byens savværk og møbelfabrik. Det var efter tiden og byens størrelse dengang en ret stor arbejdsplads med ca. 100 ansatte. Der var møbelsnedkere, savskærere, lagerfolk og kontorpersonale. Der var syv-otte ansatte på kontoret – alle sammen mænd. Min far overtalte dem i firmaet til at lade mig komme ind på kontoret på prøve, så vi kunne finde ud af, om jeg kunne bruges med mine syv års skolegang og intet andet. Jeg ved ikke, om det kan kaldes elevtid – men helt uden handelsskole lærte jeg stille og roligt på arbejdspladsen det, som var nødvendigt. Denne arbejdsplads fortjener en hel del omtale. For mig var det at blive ansat der nærmest en redning i en temmelig håbløs situation. Direktøren i firmaet var en gammel mand – men han vidste, hvad et godt klima på arbejdspladsen betød – længe før dette begreb blev opfundet.

Der var naturligvis travlhed i visse perioder, fx når der skulle laves månedsopgørelser og navnlig ved årets slutning med lageroptælling og status, men der var aldrig nogen fornemmelse af jag eller stress. Derimod var der meget ofte tid til en gang formiddagskaffe på kontoret. Den blev i mange år hentet hos K.F.U.M.s pensionat på den anden side af gaden.

Mit første arbejde på kontoret bestod i at skrive fakturaer efter følgesedler, som hver dag kom ind fra firmaets forskellige afdelinger, og i at skrive chefens breve på maskine efter hans koncept. Det gik langsomt i starten, da jeg ikke tidligere havde stiftet bekendtskab med en skrivemaskine.

Efter nogen tid blev jeg flyttet til kasseregnskab, lønudbetaling og telefonomstilling. Lønudbetaling omfattede jo også udregning og udbetaling af feriepenge. Der gik nogle år på denne måde, men så blev jeg oplært i bogholderi og overtog efter kort tid bogholderiarbejdet på egen hånd. Det var et Ruf-maskinbogholderi.

Der gik igen nogle år, men så skete der nogle forandringer i firmaet. I løbet af kort tid døde den gamle chef og hans noget yngre arvtager til stillingen. Det var først på dette tidspunkt, jeg meldte mig ind i HK, da jeg ikke følte mig helt så sikker i min stilling mere, efter at der kom helt ny ledelse i firmaet.

Den eneste forandring, der skete i mit arbejde på dette tidspunkt, var dog, at jeg overtog arbejdet med driftsregnskab hver måned og med statusopstilling ved årets slutning. Man kan sige, at det var en fuld

På kontor i 1953. Grethe Bjerring Rasmussen var netop startet på Savværket. (Foto: privateje).

bogholderistilling, jeg havde. Jeg var glad for mit arbejde, og man kan sige, at både uddannelse og avancement skete stille og roligt på selve arbejdspladsen.

ENESTE KVINDE

Jeg var endnu på dette tidspunkt den eneste kvindelige ansatte mellem ca. 100 mænd. Det følte jeg nu ikke som nogen ulempe – snarere

tværtimod. Jeg fik en venlig og kammeratlig behandling af mændene både ude og på kontoret. I de følgende år blev der dog efterhånden ansat flere kvinder i kontorarbejdet. Som det også fremgår af det, jeg har fortalt, var forholdene på denne arbejdsplads meget gode, og det gjaldt også mit personlige forhold til kolleger og ledelse.

FAGFORENING OG ARBEJDSPLADS

Nu vil jeg fortælle lidt om fagforeningsforholdene på arbejdspladsen. De var lidt specielle, og det hang i nogen grad sammen med, at de fleste i ledelsen var medlem af Indre Mission, og det var derfor naturligt, at de gerne så, at arbejderne var organiseret i Kristelig Fagforbund. Jeg tror nok, at flertallet var medlemmer af dette forbund. Men der var også nogen, som var medlemmer i Snedkerforbundet og Arbejdsmands Forbundet, og jeg var som omtalt medlem af HK. Der blev dog aldrig udøvet nogen form for pres for at få arbejderne meldt ind i Kristeligt Forbund, og jeg mødte heller aldrig nogen utilfredshed med, at jeg var medlem af HK – hverken fra ledelse eller kolleger.

Man kan ikke sige, at jeg var hverken politisk eller fagligt aktiv på dette tidspunkt, men jeg var meget interesseret i både faglige og politiske spørgsmål – og har i øvrigt altid hørt hjemme på den politiske venstrefløj.

NYE TIDER OG NYT ARBEJDE

Jeg var ansat uden afbrydelse på denne arbejdsplads i næsten 20 år, og vi er nu nået frem til 1972. Så skete der igen nogle forandringer. Men denne gang var de af teknisk art. På møbelfabrikken var der blevet indført stempelkort – de såkaldte komme- og gåkort, og nu skulle der også moderniseres i bogholderiet. Ledelsen besluttede, at der skulle indføres hulkortsystem. Der blev ansat en datachef, og uden nogen forudgående orientering fik jeg ordre fra denne person om, at fra den og den dato så skulle jeg køre hulkortmaskinen!

I betragtning af mit mangeårige kendskab til hele arbejdsgangen og hele firmaets administrative indretning fandt jeg, at det var en tåbelig beslutning. Man kunne tage en ind fra gaden og lære vedkommende at køre denne hulkortmaskine i løbet af en uge, og med den stilling jeg havde udfyldt i firmaet indtil nu, syntes jeg, at min arbejdskraft ville

være meget dårligt anvendt på denne måde. Hele klimaet i firmaet var blevet meget anderledes, end det havde været tidligere, og efter at have sikret mig et andet job som maskinbogholderske i et andet firma sagde jeg min stilling op og forlod firmaet til nytår 1973.

Mit nye job var i en Korn- og Foderstofforretning i samme by, og her havde jeg det udmærket med mit arbejde i ca. fire år. Så skulle der også her indføres databehandling i bogholderiet. Jeg studerede brochuren og brugsanvisningen på den nye maskine i lang tid, før den kom, og det var et system, der var langt mere tidssvarende og effektivt end hulkortsystemet, og denne gang glædede jeg mig til at komme i gang med at bruge maskinen. Men desværre, her var chefen sikker på, at der sagtens kunne undværes to af de fem ansatte på kontoret, når vi fik den nye maskine, og da jeg var den sidst ansatte, blev jeg omgående sagt op. Så var jeg for første gang i mit liv arbejdsløs, og nu fik jeg i høj grad brug for min fagforening.

HUS, COCKERSPANIEL OG FOLKEVOGN

Som jeg før har fortalt, blev jeg alene med min datter, da hun var godt et år gammel. I de kommende seks, syv år boede vi i flere forskellige mindre lejligheder. Lejeloven var jo noget anderledes dengang, og hvis husets ejer hævdede, at han selv skulle bruge lejligheden, så kunne vi få en måneds opsigelse, og så måtte vi flytte ud. Vi blev grundigt trætte af at flytte.

Min løn gjorde det nu muligt for mig at købe en byggegrund og senere at få opført et lille hus på grunden. Vi flyttede ind i eget hus til julen 1962. Det var en god og lykkelig forandring i vores tilværelse, og nu kom der nogle gode år, hvor dagene stort set lignede hinanden. Hver morgen stod vi op i god tid, så vi havde en rolig start på dagen, og hvor vi så begge skulle af sted til henholdsvis skole og arbejdsplads.

I mange år – mens min datter var lille – og senere da hun var begyndt i skolen, havde jeg det privilegium, at jeg først skulle møde på arbejde kl. 9 – det vil sige en time senere end de øvrige på kontoret. Det var noget, den føromtalte gamle chef på Bjerringbro Savværk bestemte en af de første dage, jeg var i firmaet. Jeg blev spurgt om, hvordan jeg nu fik passet mit barn om dagen, og da han hørte, at jeg skulle have hende på cyklen og afleveret til min mor, før jeg kom på arbejde, bestemte han øjeblikkeligt, at så måtte jeg gerne møde en

Det dejlige hus, som blev taget i brug i julen 1962. I forgrunden Grethe Bjerring Rasmussens datter fotograferet på konfirmationsdagen i 1966. (Foto: privateje).

time senere på kontoret, for ellers var det alt for tidligt at hive et lille barn op og ud på cyklen. Det var en aftale, der varede langt ud i fremtiden, og derfor kunne jeg i mange år sende min datter i skole, før jeg selv skulle ud af døren. På den tid, hvor jeg begyndte at arbejde, var der ingen offentlige pasningsmuligheder for børn, i hvert fald ikke i en by af den størrelse, hvor jeg boede. Så jeg var heldig, at mine forældre var flyttet til byen, og at min mor var hjemmegående, så hun passede min datter i mange år, for en mindre nærmest symbolsk betaling.

Min datter kom som regel hjem fra skole midt på eftermiddagen, og i mange år havde vi en hund, hun tog sig af, når hun kom hjem – eller også var det hunden, der tog sig af hende. Når jeg kom hjem et par timer senere, lavede vi middagsmad og spiste sammen, og så skulle

Mor og datter på telttur i Norge i 1971 (Foto: privateje).

pigen lave lektier, og jeg ordnede de almindelige nødvendige ting: oprydning, tøjvask og den mest nødvendige rengøring.

Nu var vi jo nået frem til det, som jeg vil have lov til at kalde "de glade tressere". I 1967 var det lykkedes for mig at spare op til både et kørekort og det meste af beløbet til en brugt folkevogn. Man kan måske ikke netop sige, at vi fik villa, vovhund og Volvo – men vi fik faktisk et godt lille hus, en cockerspaniel og en folkevogn, og det gjorde en stor forskel i vores fritid og navnlig i vores ferier. Vi købte et lille telt, og nu kørte vi på camping både her i landet og et par gange i Norge. Jeg kan godt sige, at det er noget af det bedste, min datter og jeg foretog os sammen, dengang hun var teenager.

LIVET GÅR VIDERE – EN STOR BESLUTNING

I 1973 havde min datter fuldendt sin uddannelse som biologisk laborant, og hun var sammen med sin ven flyttet til Odense. I løbet af 1973 blev de gift og fik en dejlig dreng.

Som jeg tidligere har fortalt, blev jeg fire år senere arbejdsløs. En kort periode i 1977 arbejdede jeg for en revisor – men han havde så håbløst rod i sine forretninger, at det var klart, at min ansættelse der var absolut midlertidig.

Nu er vi fremme ved begyndelsen af 1978, og nu besluttede jeg at foretage en drastisk ændring i min tilværelse. Jeg bestemte mig til, efter grundige overvejelser, at sælge mit hus i Bjerringbro og flytte til Odense. Der var mange grunde til denne beslutning. Jeg var ledig, jeg var 55 år gammel og var jo ganske frit stillet til at tage nye beslutninger – også fordi både mine forældre og svigerforældre alle var døde på dette tidspunkt.

Selvom min datter og jeg altid har givet hinanden frihed til at leve hvert vort liv og fungerer udmærket hver for sig, så fandt jeg, at der ikke behøvede at være 170 km mellem mig og min datter og mit barnebarn, så jeg flyttede til Odense i begyndelsen af 1978. At flytte til en stor by gav mig mange muligheder for at dyrke nogle af de interesser, som jeg havde haft altid, men ikke tidligere haft gode muligheder for at føre ud i livet. Det har også nok lidt at gøre med at rykke sig selv op med rod og starte et nyt sted.

LANGTIDSLEDIG OG ANDRE MULIGHEDER

Jeg søgte naturligvis stadigvæk at finde et job – men det var ikke så let i min alder – til gengæld begyndte jeg at gå til voksenundervisning og skaffede mig i de kommende år eksamen i seks fag på HF. Jeg begyndte nu at få interesse for klassisk musik og gik til mange koncerter. Jeg tog på udlandsrejser og har været i mange lande i Europa og en enkelt tur til Marokko. Jeg har også været mange gange på højskoler på deres ældrekursus om sommeren.

Med hensyn til arbejde, så havde jeg et job i fem måneder som afløser for en, der havde barselsorlov, senere skete så det, at jeg faldt for 26 ugers reglen, og nu blev jeg sendt ud som langtidsledig. Jeg var 9 måneder på byens centralbibliotek. For mig var det et utroligt dejligt sted at være og arbejde. Jeg har læst meget hele mit liv – næsten haft

en bog i hånden hver dag, siden jeg lærte at læse, så det var næsten som at komme til slaraffenland – men desværre kunne jeg ikke blive der mere end de ni måneder, som var fastsat i loven.

PÅ EFTERLØN OG I HK KLUB

Mens jeg ind imellem stadigvæk fortsatte mine ret håbløse forsøg på at finde et job, nåede vi så frem til 1983, og så valgte jeg at gå på efterløn. Nu fik jeg helt ny glæde af mit medlemskab af HK. Der var i HK Odense blevet startet en klub for efterlønsmodtagere, og der begyndte jeg at komme til foredrag, underholdning og udflugter. Da jeg havde fulgt arrangementer godt og vel et års tid, blev jeg opfordret til at gå ind i klubbens arbejdsudvalg, og der har jeg næsten været medvirkende lige siden og er det stadigvæk. Jeg har også i nogle år været med i en gruppe HK pensionister, som har haft den opgave at indrette et kontor- og købmandsmuseum i HK husets kælder.

TILBAGEBLIK

Når jeg nu er nået frem til at tænke på udviklingen i den tid, jeg har levet – rent samfundsmæssigt, så er det meget svært at vurdere. Det forekommer mig, at vi nok har fået mere velstand – men ikke helt så meget velfærd, som man kunne ønske. Man kunne vel have håbet på, at forskellen mellem de, som har rigeligt, og de, som har for lidt, var blevet lidt mindre – men det er jo gået tværtimod. Det er jo også et underligt fænomen, at de, der har arbejde, nærmest knokler sjælen ud af kroppen, mens der stadigvæk er alt for mange arbejdsløse. Det er i hvert fald ikke nogen sund udvikling.

Den enorme tekniske udvikling, som er sket på alle områder i den tid, jeg har levet, kan godt få mig til at tvivle på, om teknikken altid gør menneskers liv lettere eller bedre. Måske skulle vi stoppe lidt op og tænke efter, så vi kan holde fast i, at det er menneskene, som skal styre teknikken og ikke omvendt. Jeg mener ikke, vi skal udvikle ny teknik, bare fordi det kan lade sig gøre – vi skal hellere først tænke på, hvad det kan bruges til, og om det er til gavn for menneskene. Hvis vi ikke lærer det – så minder det mig om historien om en bjergbestiger, som blev spurgt, hvorfor han klatrede op på det bjerg, og hans svar var: "Det er, fordi bjerget ligger der".

Tid til andre aktiviteter. Seks ældre piger fra Odense på sommerkursus på Esbjerg Højskole i 1988. Det er Grethe Bjerring Rasmussen med solbriller. (Foto: privateje).

På spørgsmålet om jeg har haft et godt liv? Jo, jeg har haft et godt og tilfredsstillende liv. Ikke fordi det altid har været lige let, men der har vel stort set været flere sejre end nederlag! For mine børnebørns fremtid kan jeg godt være bekymret. Det forekommer mig, at verden næsten aldrig har været så uoverskuelig som nu. Det er svært at sige, om tilstandene vil blive værre eller bedre ud over jorden – der er jo mange tendenser til begge sider.

Jeg tror, ungdommen trænger til nogle principper at holde fast i – noget om menneskelighed og ligeret for alle, uanset nationalitet eller farve. Vi ældre har også et medansvar for at vejlede de unge, hvor vi har mulighed for det, eller i hvert fald fortælle om, hvor vores ståsteder har været. Det var måske ikke så dårligt, hvis vi fortalte dem om noget, som hedder frihed, lighed og fællesskab.

ET LIV MED UDFORDRINGER

Tegnestuen på Roulunds Fabrikker i Odense. Fra venstre: Ingeniør Alfred Olsen, ingeniør Niels Nielsen og Thorvald Jensen. (Foto: privateje).

THORVALD JENSEN er født i Dræby, Munkebo sogn på Fyn i 1922. Han er opvokset i en landarbejderfamilie. Familien flyttede tit, dels på grund af faderens arbejde som fodermester, dels på grund af hans politiske arbejde. Som så mange andre landarbejderfamilier søgte de til byen, hvor hans far blev ufaglært fabriksarbejder. Der var ikke råd til læreplads, så Thorvald fulgte i faderens fodspor.

I 1937 blev Thorvald Jensen medlem af DSU og siden Socialdemokratiet. Det blev til en lang politisk karriere med mange tillidsposter, der først sluttede i 1982. Sideløbende hermed gjorde han en usædvanlig karriere på arbejdsmarkedet, fordi han turde gribe de udfordringer, der hele tiden blev stillet til ham. I dag nyder han sit otium som et særdeles aktivt medlem af HK Seniorer i Odense.

I 1937 blev jeg konfirmeret. Som andre unge havde jeg mine drømme, en boglig uddannelse var ønsket, men det kunne der af økonomiske årsager slet ikke blive tale om. Jeg måtte også erkende, at mine mange skoleskift, de dårlige vilkår i landsbyskolerne, ikke havde givet mig den baggrundsviden, der gjorde en boglig uddannelse mulig. Mine skolekundskaber var mildest talt mangelfulde. Det blev tilbudt mig, at jeg kunne komme i lære som skibsbygger. Men jeg ønskede ikke en uddannelse, der bandt mig til et bestemt industriområde. Herefter var der kun en vej: ud at tjene.

PÅ FABRIK

Jeg blev indmeldt i DSU, det var den 8. marts 1937, siden har jeg været medlem af en socialdemokratisk organisation, henholdsvis DSU og partiet. (...)

Det var en meget aktiv afdeling af DSU med et betydeligt antal medlemmer, først og fremmest fordi landsbyens befolkning hovedsageligt bestod af industriarbejdere, men dernæst var omegnens befolkning jordbrugere, landmænd og gartnere, især gartnerne havde mange unge mennesker i deres tjeneste. (...)

I efteråret 1937 blev jeg indvalgt i bestyrelsen for afdelingen, det var et omfattende arbejde. Bestyrelsen skulle arrangere efterårets og vinterens ugentlige møder, om sommeren arrangere lejrture, og derudover også sørge for deltagelse i de aktiviteter amtskredsen arrangerede. Bestyrelsen skulle også opkræve det månedlige kontingent, det var et møjsommeligt arbejde at køre rundt til alle gartnerierne, hvor vi havde medlemmer.

De fleste af mine kammerater havde job som ungarbejdere på odenseanske industrivirksomheder. Som nævnt blev jeg efter min konfirmation tjenestedreng på en gård med en arbejdstid fra klokken 5.00 til klokken 19.00, jeg havde da megen vanskelighed ved at klare arbejdet i DSU. Jeg bad derfor far om, jeg ikke måtte blive fri for arbejdet som tjenestedreng og forsøge at finde arbejde på en virksomhed i Odense. Far kunne godt forstå mit problem, han havde jo selv været tjenestekarl og landarbejder, så han gav lov.

I de følgende 3 uger cyklede jeg hver morgen rundt til forskellige virksomheder for at søge arbejde. Der var især en virksomhed, jeg tit besøgte, grunden var, at værkføreren hver morgen kom spadserende på arbejde, jeg kunne da tale med ham, inden han gik ind i virksomheden. Efter 3 uger lykkedes det, værkføreren ansatte mig på den træindustrivirksomhed, hvor han ledede arbejdet. Som ungarbejder lavede vi alt forefaldende arbejde som medhjælp for de voksne arbejdere.

Der var et betydeligt antal ungarbejdere, 14-18-årige, ansat. Ikke særligt mange over 16 år. De 16-årige blev normalt fyret, fordi de skulle have for meget i løn. Imidlertid var jeg en af de heldige, der kunne fortsætte arbejdet, efter jeg fyldt 16 år som medhjælp ved en maskinsnedker. Og da jeg hurtigt nemmede arbejdet, således at jeg kunne foretage indstilling af maskinen, han betjente, samt måle materialets beskaffenhed, når det havde været gennem maskinen. Så kunne jeg afløse maskinsnedkeren, når han betjente en ny maskine, virksomheden havde fået installeret.

I FAGFORENING – EN KONFLIKT

Som 16-årig blev jeg indmeldt i fagforening og kunne formentlig være blevet på virksomheden i mange år, hvis ikke mit genstridige sind og min aggressive holdning havde påvirket min indstilling til en situation, der opstod for os ungarbejdere.

Lovgivningen påbød på det tidspunkt virksomhederne at sende ungarbejderne til helbredsundersøgelse en gang om året. Denne helbredsundersøgelse havde hidtil fundet sted i arbejdstiden. Da en ny driftsleder blev ansat, blev dette lavet om, således at undersøgelsen skulle finde sted i fritiden. Det ville vi ikke finde os i, og vi iværksatte en strejke. Alle ungarbejderne nedlagde arbejdet, hvilket var ensbetydende med, at virksomheden næsten gik i stå.

Da jeg var medlem af fagforeningen og dermed overenskomstberørt, var min deltagelse i strejken overenskomststridig, hvilket en af tillidsmændene belærte mig om. Men da der var flere tillidsmænd på virksomheden, var de uenige. Og jeg lyttede til ham, der støttede strejken, idet jeg var blevet talsmand for de strejkende ungarbejdere.

Der blev afholdt flere møder for at løse problemet – også møder med fagforeningens ledelse. Her måtte kun medlemmer deltage. På et af disse fagforeningsmøder havde jeg en alvorlig diskussion med formanden, idet han stillede et ultimatum: Arbejdet skulle genoptages dagen efter. Jeg gjorde ham det klart, at arbejdet ikke blev genoptaget, før problemet med helbredsundersøgelsen var løst. Problemet blev løst, helbredsundersøgelsen skulle herefter finde sted i arbejdstiden, arbejdet blev genoptaget.

Imidlertid fik jeg ikke mit sædvanlige arbejde igen, men blev sendt rundt i virksomheden som medhjælp ved forskellige maskiner. Efter tre uger blev jeg fyret.

Derefter fulgte en eksklusion af fagforeningen. Formelt på grund af kontingentrestance – der var jo ikke udbetalt løn i de tre uger strejken varede – reelt fordi jeg som talsmand havde støttet mig til en kommunistisk tillidsmand. På det tidspunkt var jeg for ung til at være opmærksom på kommunisternes interesse i selve strejken og ikke i strejkens substans.

Derefter gik jeg arbejdsløs, havde kun løsarbejde: bybud, gartnerarbejder og hvad der i øvrigt var at finde af løst arbejde. Efter et par måneder fik jeg igen arbejde på en fabrik – også som ungarbejder. Jeg blev igen medlem af en fagforening mod at betale min restance til den

Engagerede unge DSU'ere på kursus i Slagelse. Fra venstre forbundssekretær Niels Christiansen, Thorvald Jensen og den senere amtsformand Henning Knudsen, Odense. (Foto: privateje).

tidligere fagforening. På denne arbejdsplads var jeg, til jeg fyldte18 år, derefter var jeg ikke længere ungarbejder, lønnen blev for høj, og jeg blev fyret. Det var i efteråret 1940. (...)

I UNGDOMSARBEJDSLØSHEDSLEJR

I december måned 1940 gav min fagforeningen mig besked på at søge optagelse på en af statens ungdomsarbejdsløshedslejre. Jeg henvendte mig da på arbejdsanvisningen, og i januar 1941 fik jeg besked om min optagelse på "Renbæk" i Sønderjylland.

Det var med blandede følelser jeg tog af sted. Far lovede at holde mit medlemskab af fagforening og DSU ved lige, mod at jeg senere afregnede med ham.

På "Renbæk" var der 40 elever, fire arbejdsledere og en forstander. Det var en blandet flok elver, hvoraf de fleste var ungdomsarbejdsløse fra København. Der var nogle hårde nitter imellem, ligesom jeg selv!

Mange af dem havde oplevet en barndom, der lignede min, bortset fra at min far aldrig har haft hang til spiritus. Eleverne tog godt imod mig, og vi havde et godt sammenhold.

Lønnen var 7 kroner pr. uge, kost og logi samt arbejds- og udgangstøj. Da tøjet var ens for alle eleverne, følte det næsten som en uniformering. Der var 8 timers arbejdsdag afbrudt af middagspause på en time. Arbejdet bestod hovedsagelig af landbrugsarbejde, men også plantnings- og drænarbejde. Hver anden dag arbejde og hver anden dag var der undervisning i almene fag.

Forstander og arbejdsledere var også en blandet flok. Forstanderen var en stor fed, brovtende mand, som vi kun så i spisepauserne, eller hvis vi skulle have en overhaling – det foregik på hans kontor. Han var end ikke til stede, da vi fire nye elever ankom. De to arbejdsledere havde vi heller ikke megen nytte af. Den ene var tidligere løjtnant, jeg tror, det var ved dragonerne. Han var i hvert fald hjulbenet. Og så var han af adelsfamilie. Måske var det den følte uniformering, der fik ham til at tro, han stadig var ved militæret. Hans omgangstone over for os elever var i hvert fald: kæft, trit og retning! hvad der fik mig til at rage uklar med ham ved mit andet ophold i lejren. (...) En anden arbejdsleder var akademiker. Jeg mener, han var cand. mag. Det står uklart for mig, hvad en akademiker skulle på en lejr for unge arbejdsløse, hvor arbejdet i hovedsagen bestod af landbrugsarbejde. Han passede biblioteket, men hvad han derudover lavede, var der vist ikke mange, der fandt ud af. Han havde strengt forbudt os at komme på biblioteket torsdag aften, den aften skulle han høre torsdagskoncert i radioen, lejrens eneste tilgængelige radio stod i biblioteket.

De to andre arbejdsledere var helt andre typer. Omgangstonen mellem dem og os elever var fri, vi kunne tale med dem – og diskutere. Ganske vist skulle vi sige "De" til dem, men overfor arbejdsledere var det en naturlig ting på dette tidspunkt. Den ene var uddannet bogholder. (...) Umiddelbart skulle man ikke tro en bogholder, med al respekt for disse i almindelighed, kunne påtage sig denne undervisning. Men det kunne han. Han underviste i alment dannende fag med hovedvægt på dansk og regning. Han var særdeles dygtig, og selv om jeg var taget til "Renbæk" med blandede følelser, så blev undervisningen sammen med ham et kært minde. Der blev virkelig samlet op på de manglende skolekundskaber, som jeg ved de mange skoleskift og mindre undervisningsegnede landbyskolelærere ikke havde tilegnet

mig i folkeskolen. Jeg nød hans undervisning i fulde drag de fire måneder, jeg i første omgang var på "Renbæk".

Den 4. arbejdsleder var landbrugsuddannet, han ledede selvsagt arbejdet ved det landbrug, der knyttede sig til lejren. Han var en dygtig landbrugsleder med en venlig, men bestemt omgangstone over for os elever. I arbejdet ved landbruget, ved plantning og dræning lærte vi meget af denne arbejdsleder. (...)

Thorvald Jensen rejste fra "Renbæk" i maj 1941 og fik herefter arbejde hos en entreprenør på egnen, men kun kort tid. Han betalte ikke overenskomstmæssig løn. Thorvald Jensen fik derefter arbejde på Rømødæmningen hvor han arbejdede til oktober 1941. I november 1941 kom han igen på "Renbæk", hvor han var til april 1942. Det lykkedes faderen at skaffe ham arbejde på sin hjemegn, og det varede til august 1943. Fra september og til udgangen af november var han igen tilbage på "Renbæk". Da "Renbæk" skulle bruges til fængsel, blev eleverne flyttet til "Frederikshåb" ved Randbøldal nord for Vejle. Kort tid efter rejste Thorvald Jensen til Skærbæk, hvor kærestens far havde skaffet ham arbejde ved jernbanen. Han havde mødt sin kæreste 1941, og de blev gift i 1944.

På "Renbæk" var han, gennem sit netværk i DSU, kommet ind i modstandsbevægelsen. Kontakten blev afbrudt ved flytningen til "Frtederikshåb", men genetableret i Skærbæk. Samme sted var han med til oprydningen efter krigen. I juli 1945 blev han indkaldt som soldat og holdt samtidig op ved jernbanen. Inden for militæret blev han tilbudt at komme på sergentskole, men afslog. I april 1946 blev han hjemsendt. Han havde da to børn.

CIVIL OG NYE UDFORDRINGER

Jeg havde ikke meget lyst til at komme tilbage til jernbanen. (...) I april 1946 blev jeg hjemsendt. Hjemkommen meldte jeg mig arbejdsløs på fagforeningen. Jeg gik arbejdsløs i 14 dage, da der kom bud fra far, han havde skaffet mig arbejde på en virksomhed i Odense. I de følgende måneder rejste jeg til Odense for at arbejde og rejste hjem til kone og børn i weekenden, alt imedens mine forældre og jeg søgte efter en bolig til os, det var håbløst i 1946. I det lange løb var det uholdbart med alt det rejseri frem og tilbage. Det var også udsigtsløst for min kone at gå med børnene alene hele ugen. Mine forældre tilbød, at vi

kunne flytte ind hos dem. De havde eget hus. Selvom der ikke var megen plads, kunne det lade sig gøre. Det ville måske også være lettere at skaffe en lejlighed, hvis vi boede derovre. Derfor flyttede vi i august 1946 til Fyn.

Det lykkedes at finde en bolig, om man kan kalde den sådan. En lille toværelses lejlighed uden bekvemmeligheder af nogen slags, og med gammeldags toilet i gården. Døre og vinduer var utætte, der var huller i gulvet. Lejligheden var meget fugtig, men vi flyttede ind, og jeg reparerede de værste skavanker. Der var en mindre have til lejligheden, hvor vi indrettede en lille legeplads til børnene. Men børnene trivedes ikke, de var ofte syge på grund af lejlighedens ringe standard. Drengen måtte i fireårsalderen på kystsanatorium. Min kone fik et barn mere i maj 1948 – en pige. Vi var således fem, der skulle forsøge at leve en rimelig tilværelse i denne dårlige lejlighed. (...)

EN GOD BOLIG

Det lykkedes os at få dannet en almennyttig boligforening, få lavet vedtægter, der blev godkendt af kommunen og Boligministeriet. Der blev afholdt generalforsamling for de 20 medlemmer, vi havde hvervet. Der blev valgt en bestyrelse på 5 medlemmer. Jeg blev foreningens næstformand, en post jeg bestred i 17 år. Der skulle laves vej, lægges kloakker, vand- og elforsyning. Det var et omfattende projekt. Således var vi klar i boligforeningen, når kommunen var færdig med udstykningen. (...)

Med udgangspunkt i skitserne for udstykningen kunne vi påbegynde arbejdet med at projektere et byggeri. Da vi var 20 medlemmer i foreningen, gik vore tanker på at bygge 20 parcelhuse med lav rejsning og fuld kælder. Skitserne til dette byggeri blev forelagt sognerådet, hvor det blev fejet af bordet. I sognerådet sad en radikal gartneriejer, han ønskede ikke at medvirke til tæt lav boligbebyggelse, for, som han bemærkede, byggeriet skulle af udseende og kvalitet være så gartneriejerne kunne være bekendt at bygge aftægtsboliger i området.

Herefter var der kun et at gøre – gå i gang med et andet projekt. Vi fik derfor lavet skitser til 10 dobbelthuse med 2 lejelejligheder i hver – indeholdende stue, kælder og 1. sal. Husene havde det villapræg, som ønskedes. Skitserne fik godkendelse i sognerådet.

Sideløbende med kommunens arbejde med udstykningen arbejdede

Et energisk arbejdshold i 1952, beskæftiget med at udgrave grunden til deres huse. (Foto: privateje).

Den nye bolig stod færdig til indflytning i august 1953. (Foto: privateje).

vi i boligforeningen med projekteringen af husene, der blev udarbejdet tegninger og beskrivelser. Der blev beregnet omkostninger ved byggeriet. Da disse arbejder var tilendebragt, fik vi en ubehagelig overraskelse: huslejen var beregnet til 155,00 kr. pr. måned. Det var ikke alene en overraskelse, det var et chok. Ingen af os 20 medlemmer turde bin-

de an med en månedlig husleje af den størrelse. Vi var alle beskæftiget i lavtlønsområdet, og huslejen var ca. 50% større end en ugeløn.

Gode råd var dyre, hvorfor vi i samarbejde med arkitekten gik hele projektet igennem, som vi på forskellige områder reducerede, ligesom vi opgav centralvarmesystemet med varmtvandsforsyning, hvilket pinte os mest. Herefter kunne huslejen beregnes til 135,00 kr. pr. måned, men også dette var en meget høj husleje, vi kom alle fra huslejer på 25,00 – 30,00 kr. pr. måned.

Formanden og jeg havde en lang diskussion om problemet, hvor vi blev enige om, at kunne vi holde huslejen i ro 5 – 6 år, da ville de overenskomstmæssige lønstigninger samt dyrtidsreguleringen gøre de økonomiske forhold overskuelige for os. Medlemmer fik forelagt resultatet, og selv om der var ikke så lidt skepsis, sprang kun 2 medlemmer fra.

Foreningen fik planlagt det sådan, at medlemmerne kunne tjene til indskuddet ved at arbejde i fritiden på projektet med udgravning af grundene. På den måde tjente Thorvald Jensen og flere andre til indskuddet, som var på 1.100 kr. Men så havde han også brugt al sin fritid i syv måneder!

I den periode vi gravede, kom vi ud for et andet problem. Som jeg tidligere har beskrevet, boede vi i en ussel lejlighed, børnene trivedes ikke. De var ofte syge. Sundhedsmyndighederne kasserede derfor i januar 1953 lejligheden. Familien blev da husvild. Her trådte mine forældre til igen, vi flyttede ind hos dem, men lykkeligvis kunne vi nu alle se en ende på fortrædelighederne.

Familien boede i denne nye boligforening i 16 år, børnene trivedes og kom godt i vej. De to piger blev frisører og drengen værktøjsmager. I dag har den ældste af døtrene egen forretning, og sønnen er værkfører på en maskinfabrik.

FAST ARBEJDE

Efter aftjeningen af min værnepligt havde far skaffet mig arbejde på en virksomhed i Odense. Det var en mindre værktøjsfabrik med 12 medarbejdere. Jeg kom i monteringsafdelingen, der var vi to mand. Det var

et rart arbejde. Det var også i det hele en god arbejdsplads – set i tidsbilledet 1946.

Arbejdet i monteringsafdelingen foregik på akkord, hvilket gav en rimelig indtjening, vi var da også rimelig tilfredse med arbejdsforhold og løn. Men to år efter min ansættelse ønsker virksomhedsejeren akkordsatserne reguleret. Vi indleder da forhandlinger om dette og var i enighed nået til ende med forhandlingerne, da virksomhedsejeren meddelte os, at akkordsatserne skulle reduceres med yderligere 5%. Ad omveje havde vi imidlertid erfaret, at virksomhedsejeren havde fiflet med sin selvangivelse og var blev pålagt skatteefterbetaling samt idømt en bøde. Vi ville ikke gå med til yderligere reducering af akkordsatserne, hvilket vi meddelte ham. Han insisterede på, at satserne skulle yderligere reduceres. Jeg blev da irriteret og gjorde ham opmærksom på, at vi ikke ønskede at betale for hans uærlighed over for skatteværsenet. Han sad fuldstændig paralyseret et par minutter, hvorefter jeg fik min fyreseddel med omgående afregning. Denne hændelse fandt sted en formiddag, men allerede næste dag havde jeg andet arbejde – ganske vist ikke et arbejde jeg syntes om, men indtil videre gav det en ugeløn.

Far havde kort før krigsafslutningen fået arbejde på en større odenseansk industrivirksomhed, Roulunds Fabrikker. På denne virksomhed skaffede han mig arbejde i samme akkordområde, hvor han selv arbejdede. Alle mandlige familiemedlemmer var nu ansat på denne virksomhed: far, min bror, min svoger og mig selv. Det var i 1948, jeg begyndte på denne virksomhed – en virkelig god arbejdsplads for de ca. 400 ansatte. Men mod slutningen af året, da ordretilgangen afmattedes, og produktionen dermed faldt, fyrede man folk. Også jeg blev fyret.

I 14 dage var jeg arbejdsløs, hvorefter min fagforening anviste mig arbejde på en anden større virksomhed i byen: Mogensen & Dessaus Væverier. På denne fabrik var jeg et år, derefter kom jeg igen til Roulunds Fabrikker, hvor den øvrige del af familien stadig var beskæftiget. Virksomheden havde nu skiftet taktik. Når ordrene udeblev, og produktionen derved faldt, sendte man ikke længere sine kvalificerede folk ud i arbejdsløshed, man beholdt dem på virksomheden til forefaldende arbejde i de forskellige afdelinger. Selv blev jeg anvist arbejde i maskinværkstedet. Værkstedet fremstillede formværktøjer til virksomhedens produktion, byggede specielle maskiner – tegnet af maskiningeniørerne på tegnestuen. Og lavede i øvrigt alle reparationsarbejder på virk-

somheden. På værkstedet gik jeg til hånde blandt alle de dygtige faglærte arbejdere og lærte utrolig meget af disse arbejdskammerater.

DÅRLIGT HELBRED OG NYT ARBEJDE

Virksomheden havde en gang om året sine medarbejdere til lægeundersøgelse og gennemlysning i røntgenvogn. Ved en af disse undersøgelser fik jeg konstateret en plet på højre lunge. Ved de efterfølgende undersøgelser på lungeklinikken mente man, at pletten kunne stamme fra mit arbejde i produktionen. Det var også sandsynligt, at det var årsagen til nogle sygdomsperioder, jeg havde haft. Perioder der var yderst vanskelige at komme igennem økonomisk. Der var dengang ikke noget, der hed sygeløn. Ganske vist havde vi i fagforeningen en hjælpekasse, der udbetalte et mindre ugentligt beløb. Men trods det gav sådanne sygeperioder skår i familiens økonomi.

I 1952 havde jeg en lang sygeperiode. Mit helbred blev ringere, og lægen mente, det nu var på tide at søge invalidepension. Det var et chok: at søge invalidepension i tredive års alderen! Lægen spurgte mig om, han måtte kontakte fabrikken. Han kontaktede maskinmesteren på værkstedet, som bad ham sende mig ud til en samtale. Ved denne samtale tilbød maskinmesteren mig arbejde på sit kontor, et ikke så fysisk krævende arbejde. Ligeledes gjorde han opmærksom på, såfremt jeg under arbejdet følte træthed, måtte jeg gå en tur i den nærliggende skov. Det siger ikke så lidt om virksomhedens omsorg for deres medarbejdere!

ET UDFORDRENDE ARBEJDE

Arbejdet på værkstedskontoret begyndte jeg uden synderlig viden om kontorarbejde i almindelighed og slet ikke på et værkstedskontor. Men maskinmesteren var en mand, der virkelig ville lære fra sig. I løbet af relativ kort tid, nemmede jeg arbejdet og overtog flere og flere af maskinmesterens administrative funktioner. Det var fx kontrol af fakturaer ved hjemkøb af materialer, tegning af små skitser til arbejde, der skulle udføres på værkstedet. Her fik jeg virkelig brug for de ting, jeg havde lært af de faglærte. Bl.a. havde de lært mig at læse maskintegninger. Lidt efter lidt overtog jeg hele den administrative funktion på kontoret, indkøbte reservedele til de forefaldende reparationer, materialer til elektrikere, rørlæggere og snedkere. Det var et interessant og

givende arbejde, som jeg var meget glad for. Men det bedste ved denne forandring var, at helbredet blev bedre og bedre, og en dag kunne min kvartalsvise kontrol på lungeklinikken ophøre.

ENGAGERET I SIKKERHEDSARBEJDET

Maskinmesteren var formand for virksomhedens sikkerhedstjeneste, der bestod af sikkerhedsrepræsentanterne fra de forskellige afdelinger. Jeg blev sekretær for sikkerhedsudvalget. Jeg havde et fortrinligt samarbejde med sikkerhedsrepræsentanterne. Vi havde jo de samme holdninger. Hver måned gik jeg sammen med sikkerhedsrepræsentanten de forskellige afdelinger igennem og noterede fejl og mangler, hvorefter jeg udarbejdede en rapport, så fejlene og manglerne kunne udbedres. Der blev udbedret ikke så få fejl og mangler, som kunne have skadet medarbejderne i det daglige arbejde.

FLERE UDFORDRINGER

På værkstedskontoret var jeg kommet til et interessant arbejde, instinktivt føltes det, som om det gav muligheder for fremtiden – måske avancement. Muligheden for avancement kom efter 2 år. Virksomhedsledelsen må åbenbart have ment, jeg kunne mere end mit "fadervor". Den tilbød mig en funktionærstilling på tegnestuen. Men hvad kunne jeg på en tegnestue, hvor personalet var uddannede maskiningeniører, og jeg der aldrig havde lært andet end det, jeg havde tilegnet mig ved samarbejdet med de faglærte arbejdere. Også i denne tvivlssituation kom maskinmesteren mig til hjælp. Han var ikke i tvivl om, at jeg kunne tilegne mig de nødvendige færdigheder. Tilbuddet blev derfor imødekommet med et "ja tak"!

Der opstod imidlertid et andet problem, idet fagforeningen meddelte, at jeg som funktionær ikke kunne blive stående som medlem af Tekstilarbejdernes Fagforening, de dækkede kun virksomhedens ufaglærte arbejdere. (...) Efter ansøgning blev jeg optaget i Teknisk Landsforbund.

På tegnestuen var jeg i ti år, hvor jeg tegnede værktøj til firmaets produktion, førte maskinkartotek, registrerede firmaets ejendomme, ordnede ejendomsvurdering, og sideløbende hermed var jeg stadig sekretær for sikkerhedsudvalget. Ganske vist med underdirektøren som formand, det var også ham, der sendte mig på sikkerhedskursus på

Esbjerg Højskole. I arbejdet med at lære teknisk tegning fik jeg en uvurderlig hjælp af maskiningeniørerne. Der var især en, der brugte mange timer på at oplære mig. Det, han lærte mig, kom mig også til gavn, da jeg senere skiftede arbejde.

POLITISK REVOLUTION I SYGEKASSEN

I alle menneskers liv er der hændelser, der påvirker ens holdninger, udvikling og arbejdsmæssige status. En sådan hændelse kom jeg ud for en aften, vi sad til et møde i vælgerforeningen og diskuterede den lokale Sygekasse. I Sygekassen var ansat en kasserer, der havde kontor i sit private hjem. (...) Det var heller ikke tilfredsstillende, at der ikke var faste kontortider. Vor holdning var ikke udtryk for noget personligt, kassereren var en dygtig mand, flink og omgængelig. Vor holdning var udelukkende et spørgsmål om, hvordan en sygekasse burde fungere i et udviklingsområde. Kontingentet blev hver måned inkasseret af en kvindelig opkræver, der kørte rundt til medlemmerne. (...) Hun vidste besked med alt, hvad der foregik i kommunen, også personlige forhold, hvad hun ikke lagde skjul på i sin færden rundt i kommunen. Sygekassens formand, der var venstremand, havde vi forsøgt at påvirke med vore holdninger, men det var ikke lykkedes. Han mente, at tingene fungerede tilfredsstillende.

På mødet blev vi enige om, at vi ville forsøge at vælge en ny formand på den tilstundende generalforsamling. I den forbindelse var det vigtigt at få mange medlemmer til at deltage i generalforsamlingen, ligesom vi også måtte finde et formandsemne. Begge dele lykkedes. Vi fik aktiveret 35 medlemmer til at deltage. Det var nu ikke vanskeligt, vi befandt os jo i en landsby, hvor langt de fleste industriarbejdere var medlemmer af vælgerforeningen. Således rustet tog vi til generalforsamling. Men som det ofte sker, går tingene ikke som planlagt, vort formandsemne meddelte kort før generalforsamlingens start, at han ikke ønskede at opstille. Man pegede derefter på mig, og efter kort betænkningstid sagde jeg ja og blev valgt.

I tiden efter valget havde jeg mange lange samtaler med kassereren, hvor jeg forelagde de tanker om ændringer, der var diskuteret i vælgerforeningen kort før generalforsamlingen. Samtalerne udmøntede sig i et notat, der blev forelagt bestyrelsen, der godkendte notatet som udgangspunkt for det videre arbejde.

Næste fase var at finde et lokale, der var velegnet til kontor. Her kom "Høvdingen" – socialdemokrat og mangeårigt medlem af sognerådet og senere af byrådet – os til hjælp. Kommunen havde bygget en ny skole, den gamle var blevet indrettet til kommunekontor. Derfor var det tidligere kommunekontor ledigt. Da det lå i en sidefløj til kommunekontoret, var det velegnet, og vi kunne leje det af kommunen. Sygekassens kontorfunktion blev herefter flyttet, der blev indkøbt kontorinventar. Der blev fastlagt kontortider – i øvrigt analoge med kommunekontorets åbningstider. (...)

I hele omstillingsfasen havde vi søgt råd og vejledning hos kammerater i Odense Sygekasse. Vedrørende kontingentbetalingen havde de rådet os til at ophøre med opkrævning ude hos medlemmerne, og i stedet lade kontingentet indbetale på kontoret. De havde ligeledes rådet os til maskinel registrering. Det medførte en så omfattende revision af kontorfunktionen, at kassereren ikke ønskede at medvirke. Han sagde op! Midt i denne omlægning skulle vi så også søge ny kasserer.

På et hasteindkaldt bestyrelsesmøde drøftede vi problemet, under denne drøftelse opfordrede bestyrelsen mig til at søge jobbet. Umiddelbart ville jeg ikke sige ja. Arbejdet på Roulunds Fabrikker interesserede mig, og det var en god arbejdsplads. Bestyrelsen gav mig en dags betænkningstid, hvorefter jeg skulle give næstformanden besked. Efter samtale med min kone og i øvrigt efter en dags betænkningstid sagde jeg ja til at søge jobbet og blev antaget. Herefter måtte jeg meddele min afsked til Roulunds Fabrikker, hvor jeg havde den glæde, at man meddelte mig, at såfremt det nye arbejde ikke passede mig, kunne jeg vende tilbage til virksomheden.

Den 1. april 1964 tiltrådte jeg arbejdet som kasserer ved Lumby Sygekasse. Der blev samtidigt ansat en kontorassistent, idet kassereren hidtil havde haft sin kone som medhjælp, hun ønskede naturligvis heller ikke at fortsætte, når manden holdt op. I løbet af nogle måneder gennemførtes hele den administrative omlægning af sygekassens funktion. I samme periode overtog sygekassen administration af sygelønsordningen, der blev indført ATP pension, og endelig skulle vi administrere kildeskatteordningen. Så der var mere end rigeligt at se til.

Efter omlægningen fik vi en rolig periode, hvor tingene fungerede. Det blev en god arbejdsplads. Men vi nærmede os tiden for kommunesammenlægningen. Lumby kommune skulle efter planen sammen-

lægges med Odense kommune, dermed skulle sygekassen sammenlægges med Odense Sygekasse. Efter nogle år som administrativ leder i Lumby havde jeg ikke lyst til ansættelse i Odense Sygekasse som underordnet funktionær.

FORRETNINGSFØRER

Ved den første kommunesammenlægning lagde man fem kommuner i det midtfynske område sammen, og dermed blev også de fem landsygekasser sammenlagt. Bestyrelsen for den nye store sygekasse søgte en forretningsfører. Det job søgte jeg og blev antaget.

Ved min ansættelse i Aarslev Sygekasse begyndte et endnu mere omfattende arbejde end arbejdet med omlægningen i Lumby. I Aarslev var det fem små landsygekasser, der skulle sammenlægges. De havde alle haft kasserere ansat på fritidsbasis og dermed kontorer i private hjem. Nu skulle det hele samles på et sted, derfor skulle der findes et lokale til kontor. Det fandt sammenlægningsudvalget, de lejede et tidligere kommunekontor. (...)

I arbejdet med sammenlægningen fik vi glimrende hjælp af de tidligere kasserere. Selvom om de havde været fritidsansatte, var der orden og punktlighed i det materiale, de afleverede. Men trods det, var det et kæmpearbejde at gennemføre sammenlægning og omlægning af administrationen samtidig. Arbejdet blev ikke lettere af, at jeg i de tre første måneder også måtte passe arbejdet i Lumby sygekasse, idet jeg havde tre måneders opsigelse, og man der skulle have ansat en ny kasserer. Det var tre måneder med arbejde næsten i døgndrift. (...)

De tidligere sygekasser havde i gennemsnit haft ca. 400 medlemmer. "Storsygekassen" fik ca. 2000, det tegner et lille billede af arbejdets omgang. Arbejdet blev tilendebragt, administrationen fungerede, den daglige rutine var behagelig at arbejde i.

Der skulle også lægges en strategi for den videre udvikling i Aarslev sygekasse, især udviklingen inden for dataområdet måtte vi have i tankerne. Hvilket vil sige, at vores medlemsregistrering og regnskabsmæssige funktion skulle indrettes, så vi uden synderligt besvær kunne overføre til databehandling. Endelig skulle vi også se os om efter andre kontorlokaler. Vort lejemål i det tidligere kommunekontor var midlertidigt. Aarslev kommune ønskede at afhænde de kommunale ejendomme, de ikke selv havde brug for. Men det viste sig at være umuligt

at opdrive lokaler med en hensigtsmæssig placering. Det blev derfor besluttet, at vi selv skulle bygge. I den beslutning var vi heldige, idet bestyrelsen erhvervede en byggegrund ved siden af det nye kommunekontor, i samme område havde Arbejdsformidlingen til huse. Byggegrunden blev købt, projekteringen af et nyt kontorhus kunne begynde. (...) Ved projekteringen kom mine erfaringer fra boligforeningen mig til gode, idet bestyrelsen overdrog samarbejdet med arkitekten til mig. I løbet af nogle måneder stod kontorhuset færdigt. (...) Da vi var flyttet ind i de nye lokaler, kom den næste kommunesammenlægning. Der gik fire år, inden sygekassen igen blev udsat for omlægning. (...)

ATTER EN UDFORDRING

Folketinget vedtog en lov, der overførte sygekassernes funktion til kommunal administration. Politisk var jeg enig i denne disposition. Det samlede sundhedsvæsen bør høre under den offentlige administration. Privat var det med vemod, vi forlod sygekassen, hvor vi to ansatte havde haft en god arbejdsplads. Ved opløsningen af sygekassen fik vi valget mellem ansættelse hos Fyns amt eller Aarslev kommune. Vi valgte begge kommunen. Jeg blev ansat i socialforvaltningen, hvor jeg som fuldmægtig ledede administrationen af sygeløn, sygesikring, boligsikring, plejehjem og hjemmehjælp. Samtidig med afviklingen af sygekassen måtte jeg også sætte mig ind i de nye arbejdsområder. Tingene kom imidlertid på plads, sygekassen blev afviklet, og formuen overført til Helsefonden. Dermed var en epoke slut i dansk sygeforsikrings historie.

I kommunens socialforvaltning arbejdede jeg i 10 år. I denne periode udviklede og indførte man EDB systemer og maskineri i en sådan grad, at jeg ikke kunne forlige mig med det. Det forekom mig så upersonligt, når mennesker kom for at tale med os om problemer, de gerne ville have løst, så måtte vi bede om CPR-nr., taste ind på maskinen for at hente deres personlige data. Det forekom mig så menneskefjernt, at jeg i 1983 valgte at gå på efterløn. Mit lange arbejdsliv var til ende. Med efterlønsordningen fik jeg frihed til at foretage mig andre ting – uden nogen arbejdsmæssige forpligtelse. (...)

AKTIV FRITID

Sideløbende med sit meget forskellige arbejde var Thorvald Jensen politisk

aktiv fx omkring bolig- og sygekassebevægelsen. Han var medlem af DSU fra 1937 til 1952. Derefter overgik han som medlem af Socialdemokratiet.

I mellemtiden var jeg indmeldt i og kommet i bestyrelsen for den lokale vælgerforening. Gennem dette arbejde blev jeg medlem af kommunens huslejenævn, boliganvisningsudvalg, udvalget for fritidsundervisning samt lægdommer i boligretten. Det var et krævende arbejde, hvor især boliganvisningen gav anledning til problemer. I kommunen var der på det tidspunkt ganske få udlejningsboliger. Ejerne følte det som tvangsudlejning, når vi satte lejere ind i de få ledige lejligheder. Arbejdet i vælgerforeningen medførte også deltagelse i de møder og weekend kurser, partiets kredsorganisation i Otterup afholdt. (...)

I 1953 blev han opstillet sammen med to andre som folketingskandidat i Otterupkredsen, men blev ikke valgt. Derimod blev han kredsens formand i 1954.

Arbejdet som formand for Otterup kredsen blev et arbejde, der i videste forstand krævede en indsats – ikke alene af formanden, men også af bestyrelsen. Otterup kredsen var i areal et stort område, hvori der lå 22 kommuner, der alle havde selvstændige vælgerforeninger. Området strakte sig fra den vestlige del af Odense ud over det nordfynske område. På det tidspunkt i tiåret 1950-60 holdt vælgerforeningerne 2 årlige generalforsamlinger. Så vidt det overhovedet var muligt deltog jeg i dem alle. Dertil kom kredsens egne møder og weekend kurser samt tilrettelægning af valgkampe i samarbejde med kredsens øvrige partier. (...)

I årene som formand for Otterup kredsen var min kone til uvurderlig hjælp for mig. Man kan næsten sige, hun var min "privatsekretær". Ofte var det sådan, når en af foreningerne ringede, og jeg tog telefonen, bad de om at tale med min kone. Det var en stående bemærkning fra dem, at hun vidste bedre besked med min mødevirksomhed end jeg selv. De bad også om at se hende til møder og generalforsamlinger, jeg skulle deltage i, og de udtrykte gang på gang taknemlighed over samarbejdet med hende. For mig var hun både i det politiske arbejde og i vort ægteskab en uvurderlig partner. (...)

Gennem sit arbejde i Otterupkredsen blev han opfordret og derefter valgt som folketingskandidat i Højrupkredsen, hvor han arbejdede et år. Højrupkredsen er nu nedlagt. I 1961 var der igen bud efter Thorvald Jensen, denne gang fra den noget større Kertemindekreds. Der var opstillet 3 kandidater, og Thorvald Jensen gik af med sejren. Arbejdet var så omfattende, at han måtte opgive hvervet som kredsformand.

Socialdemokratiet opnåede ikke valg i Kertemindekredsen, men Thorvald Jensen blev suppleant for de fynske folketingsmedlemmer, og som sådan blev han i 1964 stedfortræder i Folketinget. Under dette arbejde besluttede han, at han ikke ville vælges til Folketinget. Der var for langt mellem de valgte og stedfortræderne. Han meddelte sin folketingskreds, at han ikke ønskede at fortsætte, men forretningsudvalget bad ham fortsætte. Problemet løste imidlertid sig selv ved kommunesammenlægningen. Ved de ændrede kredsinddelinger blev Kertemindekredsen så lille, at den ikke kunne give valg. Efter 11 år som folketingskandidat bad han sig fritaget.

Ved kommunevalget i 1970 opstillede jeg første gang i Aarslev og opnåede valg. Partiet vandt ved dette valg et enkelt mandat og fik derved 5 mandater af kommunalbestyrelsens 15 mandater. Det betød, at der var borgerligt flertal. Det konstituerende møde valgte da også en radikal borgmester, hvorimod jeg blev foreslået og valgt til formand for socialudvalget. Dermed begyndte et nyt kapitel i det politiske arbejde. Et arbejde, der især handlede om mennesker og menneskers problemer. Det var et interessant arbejde, bl.a. også fordi jeg ved mit arbejde i sygekassen kendte en betragtelig del af kommunens befolkning.

Der var dog et område, der gav særlige problemer – ledelsesformen. I den tidligere periode var møderne i socialudvalget ledet af forvaltningschefen, samme chef deltog også i udvalgets forhandlinger på lige fod med de politisk valgte medlemmer. Det var en ledelsesform, der ikke tiltalte mig, idet han på den måde påvirkede medlemmernes holdning til problemerne og beslutningerne. Der blev brugt megen tid på at ændre denne ledelsesform, og jeg havde talrige samtaler og diskussioner med forvaltningschefen. Ønsket var, at forvaltningens personale bearbejdede sagerne og skriftligt indstillede løsninger til udvalget. Udvalget kunne da tage stilling med udgangspunkt i indstillingen fra sagsbehandlerne. I forvaltningen var ansat socialrådgiver, familievejle-

der og hjemmehjælpsleder. Det var også et ønske, at forvaltningschefen udelukkende varetog sekretærfunktionen og således afholdt sig fra indblanding i udvalgets forhandlinger – medmindre medlemmerne havde spørgsmål.

Som i så mange situationer måtte der også her indgås et kompromis. Dette gik ud på, at forvaltningschefen og jeg inden mødet gennemgik alle sager. Efter dette kom udvalget til at fungere efter den politiske hensigt. (...)

Det blev til to gode arbejdsrige år som socialudvalgsformand, men da sygekasserne blev opløst og deres funktioner overført til kommunen, hvorved begge vi ansatte i sygekassen overførtes til kommunens socialforvaltning, kunne jeg naturligvis ikke fortsætte som socialudvalgsformand. Kommunalbestyrelsesmandatet blev også opgivet, idet de første 6-7 måneder efter ansættelsen i forvaltningen var så arbejdskrævende, at tiden ikke også rakte til kommunalbestyrelsesarbejde.

Nu var der igen tid til organisatorisk arbejde, og Thorvald Jensen blev opfordret til at opstille som formand for Socialdemokratiet i Fyns amt (som netop var sammensluttet af de tidligere to amtsorganisationer på Fyn, Svendborg og Odense). Han blev valgt som dens første formand, men betingede sig, at han kunne træde tilbage, når den nye organisation fungerede. Efter to år trådte han tilbage.

I 1974 blev han opfordret til at opstille til amtsrådsvalget. Efter at have konfereret med sin kone og sin arbejdsgiver besluttede han at sige ja. Han blev valgt. Han blev medlem af både socialudvalget og kulturudvalget. Han måtte erkende, at det var et større arbejde, end han havde troet. Men han havde en spændende periode på fire år. Han blev ikke genvalgt til amtsrådet, men kom til gengæld i Aarslev kommunalbestyrelse, hvor han ved konstitueringen blev viceborgmester, medlem af teknisk udvalg og kulturudvalget. Fire år senere genopstillede han ikke af flere forskellige grunde.

Som pensionist har Thorvald Jensen været med til at indrette et museum om handel og kontorarbejdet i HK-huset i Odense. Der er opbygget en gammel købmandsbutik med kaffemølle, kasseapparat, diske, reoler og gamle varer og et gammelt kontor med skrivepult, gamle kontormaskiner og et gammelt skrivebord.

MAN KAN HVAD MAN VIL

Grete fotograferet i begyndelsen af sin karriere (Foto: privateje).

GRETE HANSEN, gift Jørgensen er født i 1925 i København. Forældrene ønskede den bedste uddannelse til deres datter, som de kunne give hende. Hun fik præliminæreksamen og begyndte at arbejde på kontor i 1941. Hun satte sig for at blive sekretær, efter flere jobs med almindeligt kontorarbejde, blev hun det.

Efter en pause fra arbejdsmarkedet fra 1952 til 1964, hvor Grete Jørgensen passede hjem og børn, havde hun først tilfældige jobs, inden hun igen begyndte som sekretær. Grete Jørgensen blev i 1972 ansat som direktionssekretær og nåede det mål, hun satte sig som ung.

Lille frøken Grete Hansen, datter af Rigmor og Svend, min elskede mor og far, skulle have en pæn opdragelse og skulle have mulighed for den uddannelse, som en skotøjsarbejder på fabrik og en hjemmegående husmor kunne give hende. Brødrene Ove og Erik fik lærepladser. Jeg lærte derfor tidligt at spille på klaver, mor vaskede trapper for at betale spillelærerinden. Jeg fik efter 8 år på Grøndalsvænge Skole lov til at "gå videre" og gå på præliminærkursus i Ravnsborggade.

Jeg havde været en "sød" og "flittig" elev i underskolen, men regne kunne jeg ikke, og min regnelærerinde fru Nordemann, som vi selvfølgelig meget ofte kaldte noget helt andet, rystede da også på hovedet, da jeg meddelte hende, at jeg agtede at gå på præliminærkursus. Jeg fik ingen opmuntring der.

Det blev også til en pauver eksamen efter 2 års hårdt slid. Jeg er og var ikke eksamensmenneske, så jeg kom igennem med det dårligste resultat, man kunne tænke sig, nemlig 65 point. Og når jeg skal være helt ærlig, tror jeg oven i købet, at min mor talte med skoleinspektøren (hr. Højlund), for at jeg kunne glide igennem. Min mor skyede ikke noget middel for at hjælpe os unger. Så man kan jo ikke sige, at jeg var meget veludrustet til at søge job, som også i 1941 var ganske svært.

Da min mor ikke tålte slendrian af nogen slags eller for megen pjank

af en "Backfisk", som hun sagde, blev jeg i første omgang tvunget til at søge en plads i huset – sådan en slags stuepige. Gud være lovet fik jeg ikke det job. Jeg havde aldrig været flink til at hjælpe mor med de huslige pligter, og jeg tror, at den "fine frue", vi talte med, godt kunne se det på mig.

Næh, det første virkelige job ud i den store verden var så et vikarjob hos Smith's Smørkryddere i Willemoesgade. I 1941, da jeg var 16 år. Det var et fabrikskontor med kun en dame, som jo altså havde sommerferie, og der var derfor kun et cykelbud (en voksen mand), der kunne fortælle mig lidt om forretningen, hvor jeg skulle skrive fakturaer, tale i telefon osv. Det var noget af et mareridt, men jeg gik dog på med krum hals alligevel og fik da også lov til at pakke kryddere på fabrikken indimellem. Det var da noget, jeg kunne finde ud af. Direktøren var ærlig talt meget flink, men rystede fortvivlet på hovedet over den ikke særlig kompetente vikar, han der havde fået. Men en begyndelse var det dog.

Inden jeg beskriver det næste job, jeg fik, vil jeg lige fortælle om, hvordan man og i al fald jeg følte, det var at søge job i "den fine kontorverden", når man kom fra et arbejderhjem, og når man yderligere som jeg havde en pinlig dårlig eksamen.

Nu havde jeg heldigvis et godt humør og et vældigt gåpåmod, og naturligvis troede jeg, at selvfølgelig kunne netop jeg på trods af alting sagtens få et job. Men man skulle lære at begå sig. Et af de steder, jeg har den dårligste erindring om og knivskarp i øvrigt, var hos Lauritzens Rederier. Jeg kom til samtale hos en for mig at se utrolig "tantet" dame med sort hår med stram midterskilning og stramt ansigtsudtryk. Her kunne det ikke nytte at "skrue charmen på". Hun krydsforhørte mig, selvfølgelig først og fremmest om min skolekundskaber, som jeg forsikrede hende, var helt perfekte, og at jeg blot havde været uheldig til eksamen. Herefter gjaldt det mine forældres status, og da jeg sagde, at far var skotøjsarbejder, kunne jeg straks se, at jeg faldt i unåde. Så spurgte hun, om jeg var forlovet, og hvad han lavede, og hvad han lavede i sin fritid osv. Så må jeg sige, at trods min ungdom sagde jeg stop her og sagde simpelthen til hende, at jeg ikke kunne se, hvad det havde med mit job at gøre. Så kom jeg uden for døren i bogstaveligste forstand. Og sådan var det mange steder. Jeg prøvede så forsigtigvis at antyde, at min far var skomager, for dette kunne jo indebære, at far måske havde et lille værksted for sig selv, og det var fine-

re. Men jeg følte mig som en forræder overfor far, som jeg elskede ud over alle bredder, og som jeg syntes var det fineste og bedste menneske i hele verden. Men videre måtte jeg jo, og i august 1941 fik jeg så det næste job.

GROSSERER TRØNNING I SKINDERGADE

Firmaet her bestod af et stort kontorlokale med adgang til køkken og toilet. Grosserer Trønning havde et agentur (tæpper) mest på Tyskland, så i betragtning af krigen var der jo ikke meget at gøre. Jeg skulle imidlertid passe telefon, skrive småbreve, vaske gulv en gang om ugen og pudse nogle messingbeslag, der var på nogle skabe, indeholdende vareprøver. Herfor fik jeg den fyrstelige sum af 45,00 kr. om måneden. Men grossereren forventede også, at jeg skulle sidde på min pind hele dagen og kun måtte gå på toilettet, når han selv var til stede. For sæt telefonen ringede, mens jeg var ude. Det fik jeg dog forklaret ham, at selv en lille frøken Hansen kunne ikke indstille sine toiletbesøg så nøjagtigt. Den samme grosserer morede sig i sit privatliv ganske gevaldigt og underholdt mig med spændende detaljer herfra, samtidig med at jeg måtte love ikke at sige noget til mine forældre herom. Sælsomt! Helt ærligt var jeg temmelig naiv i 16-17 års alderen, så det meste han sagde, forstod jeg ikke meget af, men jeg er senere kommet i tanke om, at han var ikke så lidt fræk.

Jeg indså også ret hurtigt, at jeg nok ikke kunne lære så meget mere på det kontor – om at være sekretær i al fald, som jeg allerede havde besluttet mig for, at jeg ville stræbe hen imod, så i november 1941 sagde jeg min stilling op og fik en nydelig anbefaling.

På dette tidspunkt var jeg i fuld gang med at lære stenografi på aftenskole, hvor al min uddannelse fandt sted. Maskinskrivning først, og herefter stenografi, som havde min største interesse, og som jeg blev virkelig skrap til. Jeg opnåede 220 stavelser pr. minut med udmærkelse, og senere tog jeg for sportens skyld forskellige diplomer i stenografi. Jeg kan så også sige, at netop denne færdighed har været mit væsentligste grundlag i hele min "karriere". Helt fantastisk har det været, og utrolig mange steder har det bragt mig hen og dermed givet mig mange erfaringer, og det må jeg erkende – en masse arbejde.

BISKUIT FABRIKKEN SESABA

Denne "strålende" virksomhed havde adresse Nørrebrogade 38 i den inderste baggård. Jeg fik job her den 15. december 1941 og skulle udføre lettere kontorarbejde på fabrikskontoret. Det var jo vinter og dermed mørkt om morgenen, så det var med noget beklemt hjerte, at jeg vovede mig ind gennem gården den første morgen. Man kom først ind i bageriet, hvor der var en skarp lugt af det, de puttede i sandkagerne dengang, og hvor bagersvendene sled og slæbte og dog gav sig tid til at følge "den lille nye" med et svedent grin.

Jeg skulle arbejde på et lille fabrikskontor, og jeg skulle arbejde sammen med en anden pige, som naturligvis havde større charge end mig. Jeg skulle skrive fakturaer, passe telefon, gå på posthuset osv. Firmaet blev drevet af direktøren og hans søn – sidstnævnte var mildest talt noget helt for sig selv. Jeg blev ansat i stedet for en pige, der var syg, men fik ikke på noget tidspunkt at vide, at jobbet måske kun var midlertidigt, så jeg gik i gang kæk og bold.

Der var en ganske speciel stemning på sådant et bageri en kold vintermorgen, når man kom kl. 8. Svendene grinede af mig, fordi jeg kom der rød om næsen og med bumser i hovedet og med en følelse af generthed, som for guds skyld ikke måtte vises. "God morgen, jomfru Hansen", sagde de. Og jeg svarede frejdigt tilbage: "God morgen – og jeg er aldeles ikke "jomfru"", og slog med nakken. Så skreg de af grin, uden jeg vidste, hvad de grinede af. Tiden var en anden dengang!

Pigen, jeg skulle arbejde sammen med, kan jeg se helt tydeligt for mig. En rigtig nørrebropige. Mørkt hår og brune øjne, meget røde kinder og utrolig frisk i munden. Jeg, der havde været ustandselig forelsket, siden jeg var 9 år – bare i forskellige, spurgte hende således en gang med andagt i stemmen: "Hvad siger De frøken... hvis en mand siger, at han elsker Dem". "Det skal jeg sige", svarede hun uden at betænke sig det mindste, "Jeg siger: Bliv bare ved med det!!" Sådan! Jeg syntes, det var noget af det mest uromantiske, jeg nogensinde havde hørt og kunne slet ikke forestille mig, at jeg selv nogensinde kunne finde på at svare en mand sådan. Jeg måtte bestemt besvime og falde i hans arme! Slet så romantisk blev det nu ikke.

Den gamle chef var noget af en bøs herre. Jeg kunne ikke rigtig stå eller gå ham tilpas. Når jeg gik på posthuset el.lign., mener jeg, at jeg bevægede mig i et rimeligt tempo, men for ham var det ikke hurtigt nok. "De er alt for langsom", sagde han. "De må have mere fart på".

Hvilket resulterede i, at jeg stejlede ned ad Nørregade, som om en vis mand var i hælene på mig, og vendte tilbage til kontoret med tungen ud af halsen og med håret flyvende om ørerne. "Nå", sagde han så, "så meget var det nu ikke meningen, De skulle skynde Dem". Men hvad gjorde man ikke for at bevare sig job og komme frem i verden.

Sønnen udmærkede sig ved "at gøre sig interessant". Han ville lære mig at tale pænt. Især selvfølgelig, når jeg skulle tage telefonen og sige Sesaba. Han brugte meget tid på at sidde og se på, om jeg nu udtalte navnet rigtigt, og denne lærdom har virkelig sat sig fast. For den dag i dag, kan jeg med affekteret stemme udtale et langtrukkent: S-e-s-a-b-a!

Pr. 1. april 1942 blev jeg fyret på en pæn måde – igen med en nydelig anbefaling, og jeg blev klar over, at den anden dame var blevet rask og skulle tilbage til jobbet. Man fandt sig i det utroligste dengang, og jeg asede bare videre for at finde et nyt job og lære noget. Det var min mulighed for uddannelse. (...)

Mine forældre boede i Nordvest-kvarteret, og min veninde og jeg spadserede ofte om aftenen ad Nørrebrogade og syntes, det var det herligste der var til. Der var en masse spændende forretninger – mange hatteforretninger – hatte, som jeg var helt vild med. Der var sheiker, som vi kaldte det dengang, unge fyre, som vi "filmede" med og følte os overordentlig fremmelige. Vi klædte os "pænt på" bare for at gå sådan en tur – og for mit vedkommende var det oftest noget tøj, mor havde syet til mig af noget gammelt. For det var jo under krigen, og det var ikke til få ordentligt stof. Men ungdommen og en vis selvtillid gjorde jo nok, at vi selv syntes, vi var helt uimodståelige.

LANDSRETSSAGFØRER LIBEROTH I GOTHERSGADE

Jeg havde nu åbenbart "fået taget" på at søge job, for allerede 1. april 1942 startede jeg hos ovennævnte. Jeg var nu i fuld gang med at lære stenografi og havde meget mod på at bruge det også i praksis, og det var netop, hvad jeg skulle hos landsretssagføreren. Jobbet som sekretær begyndte at tegne sig. Kontoret her var indrettet i landsretssagførerens og hans kones private lejlighed. Der var et forkontor, hvor jeg sad, og så var der nogle virkelig antikke møbler, som imponerede mig i den grad, samt en spisestue, der lignede et helt museum. Jeg holdt vejret. Her i disse omgivelser skulle lille mig sidde og se "very important" ud. Jeg følte mig virkelig som noget allerede, og i alle mine jobs

har jeg haft stor glæde ved at være i arbejdet. Jeg er fx aldrig blevet træt af at skrive på maskine. Selvfølgelig var jeg da også ked af det mange gange og følte mig uretfærdig behandlet osv. Men min mor og far var utrolig tålmodige og hørte på alle mine klager. Når jeg sådan rigtig malende havde beskrevet, hvor ondt jeg havde det i det og det job, så endte det altid med, at min far sagde: "Det er for galt, det skal du ikke finde dig i. Du må nok se at finde noget andet". Jeg var jo nok ikke fars pige for ingenting. Men der skulle dog alligevel en hel del til, før jeg forlod et job direkte i vrede.

Hos landsretssagfører Liberoth var der ingen grund til klage. Det var utrolig dannede og søde mennesker om end ikke så hjertevarme. Jobbet var nok det første reelle job, og jeg befandt mig godt med det. Her kom jeg jo både til at tage diktat, skrive på maskine, tage telefon og sidst, men ikke mindst arkivere. Som arbejdsgangen var på det tidspunkt og ja faktisk frem til min sidste arbejdsdag, betragtede jeg arkivering som noget helt fundamentalt og som noget meget vigtigt, selv om det da godt kunne forekomme kedeligt. Dengang tog man jo en masse kopier, lagde karbonpapir imellem og fordelte så i diverse arkiver og sagsmapper. Man havde ret stor tillid til mig, og jeg skulle derfor passe kontoret alene, mens landsretssagføreren og fruen tog på ferie. Herunder skulle jeg også vande blomster og kom derved til at spilde vand på det fine parketgulv. Da jeg havde fået at vide, at der absolut ikke måtte komme vand på sådanne gulve, blev jeg naturligvis ulykkelig og gjorde alt for at slette sporene. Nå, jeg hørte nu aldrig noget om det.

Liberoth var, som jeg tidligere nævnte, en dannet mand. Af ydre noget spids, korrekt klædt på, alvorlig og sagligt udtryk i ansigtet. Han opførte sig, i modsætning til tidligere nævnte grosserer, meget nobelt over for mig, og på daværende tidspunkt fik man jo heller ikke noget venskabeligt eller kammeratligt forhold til sine overordnede. I forhold til arbejdet tog han også min unge alder i betragtning, og da han en dag kaldte mig ind på sit kontor for at tage diktat, forberedte han mig forsigtigt på, hvad han ville diktere. Det handlede nemlig om en skilsmissesag, hvor parterne på et tidspunkt havde sovet i de forkerte senge med de forkerte partnere. Jeg prøvede naturligvis at se så "verdensdameagtig" ud som overhovedet muligt, men syntes godt nok, at det var spændende.

Jeg må nu havde haft ild bagi, og jeg tror, det hang sammen med,

Et kontorlandskab fra 1947. Bemærk stolene. Der er ingen mulighed for at indstille højden. Det var længe før man begyndte at stille krav om bekvemme arbejdsstillinger. (Foto: ABA).

at det var meget små lønninger, man fik på det tidspunkt, især hos sagførere, som man sagde dengang. For i november 1942 sagde jeg op og fik her en virkelig smuk anbefaling. Der stod bl.a. "Frøken Hansen har en for sin alder sjælden færdighed i stenografi og maskinskrivning...". Det var noget, jeg kunne bruge, og jeg har faktisk altid været taknemmelig for, at landsretssagføreren netop skrev sådan i min anbefaling. Det gælder jo om at finde ud af, hvad man er god til, og så tage mere let på det, man ikke har naturligt talent for – så som regning, matematik og den slags vederstyggeligheder.

HINDSGAUL – FIRMAET BUTIKSMONTØREN

Det viste sig, at jeg skulle forblive i Gothersgade, blot et par numre fra landsretssagføreren. (...) Jeg blev i november 1942 ansat – og nu som

sekretær – hos Hindsgaul. Se, se – det var et spring. Man må forstå at for mig, der havde en elendig eksamen, der ikke havde nogen til at puffe mig ind de rigtige steder, der kom fra et arbejderhjem på Nørrebro, ja der var det at kunne kalde sig og arbejde som sekretær virkelig noget. Ikke det, at det skulle forestille at være fint – noget sådant har jeg altid foragtet. Nej, men et job, der krævede noget og der ville noget – for at bruge et moderne udtryk.

Disponenten viste sig at være en temmelig kolerisk herre med en lidt blårød ansigtskulør, der talte for sig selv, hvis man havde forstand på noget sådant. Han havde det med at skælde forfærdeligt ud og blive endnu mere rød i hovedet. Jeg opdagede ved et tilfælde, at han drak bl.a. nogle øl i løbet af dagen, og så smed han kapslerne op bag et stort maleri på væggen. Der må have været nogle stykker, siden de ikke raslede på gulvet. Når han kaldte på mig, så for jeg op af stolen og ned ad gangen til hans kontor med min stenogramblok i hånden – og næsten altid lidt rystende i knæerne. Engang, hvor jeg havde fået et diktat, og hvor han ikke var i det allermildeste hjørne, smækkede døren i efter mig med et vældigt brag. Jeg blev så skrækslagen, at jeg omgående lukkede døren op igen og med hovedet på sned fremstammede: "Undskyld, det var ikke et udslag af temperament, det var gennemtræk". Nå, den gled dog ned uden videre kommentarer. (...)

Det var her, jeg fik et mangeårigt venskab med en pige, som jeg naturligvis dengang syntes, var virkelig stor og voksen, eftersom hun var over 30 år, tror jeg. Hun var fraskilt og havde en lille pige. Hun var det, man i dag kalder "en dejlig dame". Vi havde meget grin sammen, og på en sød og humoristisk måde satte hun mig ind i mange af livets hemmeligheder, som min mor nok ikke havde fortalt mig så meget om. Jeg har aldrig hverken før eller siden mødt en pige, der kunne sige "bandeord" på en så kultiveret måde som hun.

Samme dejlige dame kunne jo ikke gå ledig, og hun fik en ny og dejlig mand. Stor var min overraskelse og glæde, da hun bad mig om at være forlover ved hendes bryllup sammen med en ældre repræsentant, der også arbejdede i firmaet. Jeg havde aldrig oplevet noget lignende, og det blev en dag, der sagde spar to. I kirken var det da højtideligt, og vi var kun ganske få. Herefter skulle vi på en bar et sted på Østerbro, tror jeg. Jeg var overhovedet ikke kendt med byens smarte steder – jo "Den kvikke Kanin", "National Skala" og sådan noget, men en bar! Jeg havde heller aldrig drukket noget af betydning og ikke

På kontor i 1981. I løbet af 1980erne begyndte computeren for alvor at vinde indpas. (Foto: Pia Funder. ABA).

noget, der var stærkt, så jeg følte nok temmelig hurtigt, at jeg havde fået noget, der kvikkede. Vi skulle spise på "Kong Frederik". Det var vidunderligt, syntes jeg. Vi morede os herligt, og jeg kan ikke huske, hvornår det sluttede. Jeg fik en taxa hjem, og jeg blev klar over, at det var svært at finde nøglehullet i døren. Så da min mor råbte og spurgte, hvorfor jeg kom så sent, var det om hurtigst muligt at smutte i kanen. Næste morgen kunne jeg ikke løfte hovedet fra puden uden de allerstørste smerter, og jeg tiggede og bad om at måtte blive hjemme fra kontoret. Min mor var dybt forarget. Tømmermænd! Men jeg har aldrig fortrudt. Det var et dejligt bryllup. (...)

Jeg befandt mig for det meste som fisk i vandet her og fik godt styr på arbejdet. Jeg udviklede mig vel også her i det hele taget, og nogle af mændene var måske lidt vel langfingrede, når jeg, som moden bød, mødte op i en meget stram sweater, hvor ungpigebrysterne strittede ugenert frem. Selvfølgelig blev jeg både rød og flov, men der var nu i virkeligheden ikke spor frækt i det. Det var bare sjov!

Nu havde jeg efterhånden været der et stykke tid, og direktøren himself havde fået øje på mig – således at forstå, at jeg kunne tage diktat og i det hele taget påtage mig lidt af hvert. Så han kaldte mig ind en dag og bad mig skrive for sig, og jeg var utrolig stolt. Vejen var måske banet for direktionssekretæren? Den samme direktør var nu en utrolig excentrisk herre. Hvis man ikke kunne høre, det var ham i telefonen, så skreg han bogstavelig talt ind i røret som en rasende og skældte én ud for det værste, der overhovedet var til. (...)

Som ganske ung og som underordnet havde man jo nok en eller anden forestilling om, at "de overordnede" var noget for sig. De var ophøjede væsener, som ikke gjorde sære ting og som ikke gjorde sig uheldigt bemærkede. (...) Men jeg skulle dog arbejde i mange, mange år, før jeg blev helt realistisk i så henseende, må jeg indrømme. (...)

BLEGDAMSHOSPITALET

En kollega hos Hindsgaul havde fået job på Blegdamshospitalet og ved hjælp af hendes anbefaling, blev jeg ansat som kontormedhjælper den 15. juli 1944.

Det var et helt "andet system" at komme ind i. Min første samtale vedrørende ansættelsen var med Blegdamshospitalets inspektør – en hvidhåret nobel herre at se til. Han var venlig og imødekommende og spurgte om mine data, herunder min adresse, som dengang var Tornsangervej. "Hvor ligger så det", spurgte han. Og jeg svarede hurtigt og kvikt, som jeg dengang havde for vane: "Det ligger ude, hvor alle de andre fugleveje ligger, så som Æblevej". "Æble er nu ikke nogen fugl, lille De", sagde inspektøren med et syrligt smil.

Jeg havde nu ikke den store succes der på stedet. Arbejdet var ret og slet lidt kedeligt, for jeg havde slet ikke taget højde for, at på en institution som Blegdamshospitalet var der stor forskel på en medarbejder, der havde gennemgået den kommunale uddannelse, og så sådan en som mig, som aldrig ville kunne komme videre der på stedet.

Men som alle andre steder er der visse ting, der har bidt sig fast. Således lå der en dag i min skuffe en flaske Aluminiumklorid!!! Det viste sig, at kontorchefen, som jeg virkelig aldrig blev rigtig gode venner med, havde ladet damerne forstå, at jeg lugtede af armsved. Først var jeg slet ikke med på, hvad det handlede om. Jeg vaskede mig jo hver dag, og min mor sørgede for tøj til mig, så hvad? Men damerne

forsøgte jo så at forklare mig, at det var skam ikke nok. Man skulle også duppe sig under armene med det der stof i den flaske. Tja, de havde sikkert ret. Men en flov sag var det jo.

Nå, men jeg fandt ikke nåde for navnlig kontorchefen, så jeg blev fyret, uden jeg kan erindre, at jeg blev dybt fortvivlet. Mine forældre var som sædvanlig i de situationer utrolig loyale og var sikre på, at det var Blegdamshospitalet, der var noget i vejen med. Jeg skulle blot gå på igen med krum hals og finde noget nyt. Og det gjorde jeg så. Jeg havde arbejdet der fra 15/7-1944 til 30/6-1945.

LANDSRETSSAGFØRERE SØRENSEN OG RASMUSSEN PÅ VESTERVOLDGADE

Den 1. august 1945 startede jeg så hos de to landsretssagførere, hvor jeg fortrinsvis skulle arbejde som sekretær for Henning Rasmussen. Desuden var der ansat to damer: en voksen dame, fru Carlson, og en ung dame, frøken Otta Nielsen. Det blev en spændende periode – også den.

Henning Rasmussen var en dejlig mand, venlig og imødekommende. Franklin Sørensen var charmerende og meget kontant. Man skal eller skulle i al fald rubbe neglene på et sagførerkontor, som det hed dengang, og man skulle ikke skele for meget til klokken. Jeg fik et meget fint forhold til mine to kolleger, som kaldte mig "lille fugl", fordi jeg altid sad og sang, mens jeg arbejdede. En dag, hvor jeg sad og "kvidrede", gik døren pludselig op, og begge de herrer trinede ind og prøvede at se meget strenge ud. Det lykkedes nu ikke rigtigt.

Efter nogen tid syntes jeg nu, at jeg, efter det betydningsfulde arbejde jeg efter min egen mening udførte, fik for lidt i løn. Jeg talte med mine kolleger om det, for jeg ville ikke gå bag deres ryg, hvis jeg selv gik ind og bad om lønforhøjelse. Min faglige og politiske indstilling var på dette tidspunkt ved at vågne, og da det var mit indtryk, at Henning Rasmussen, som jeg arbejdede mest for, var glad for mit arbejde, tog jeg mod til mig og gik til "bossen", der jo var Franklin Sørensen og forelagde mit ønske. Det kom jeg nu ikke godt fra. "Frøken Hansen", sagde han, "nu har jeg lige anskaffet mig bil og sommerhus, og det agter jeg at beholde. Skal De have mere i løn, skal de andre damer også, og det vil jeg ikke være med til. Og tænk så på den kø af ansøgere, der vil stå her for i givet fald at få Deres job".

Sådan!! Ikke mere at snakke om. Jeg blev forarget – mest over den nedladende facon, og sagde derfor mit job op pr. 31. december 1946. I min anbefaling står bl.a. at jeg søgte videre uddannelse, hvad der i øvrigt var rigtigt, og ellers kun rosende ord.

Det med uddannelsen var rigtigt, og i det hele taget også drivkraften for mig de år, at jeg ved at skifte job også kunne lære noget mere. Og jeg har aldrig fortrudt mine skift. Det har simpelthen været det bedste, jeg har foretaget mig i mit arbejdsliv – ikke at hænge fast, men via de job, jeg fik, få mulighed for at se både mennesker og ikke mindst samfundet fra forskellige vinkler.

Grete Hansen uddannede sig til korrespondent i engelsk, og lærte desuden at stenografere på både engelsk og tysk. Hun var ansat i forskellige firmaer som korrespondent, indtil hun i 1952 ventede sit første barn. I 1955 fik de barn nr. to.

UDEN FOR KONTORFAGET

Jeg var af den overbevisning, at nu var min tid på arbejdsmarkedet forbi. Nu skulle jeg være 100% hustru og mor, og sådan var det! Jeg fandt, det var helt i orden, og jeg glædede mig.

Vi købte hus i Dragør i 1958, og der var nok at se til. Jeg savnede ikke arbejdsmarkedet. Jeg syede tøj både til børnene og mig selv. Der var jo kun Knuds gage, og da han var holdt op med at sejle for at blive hjemme hos børnene og mig, var det i første omgang ikke de store penge. Men ærlig talt, jeg tænkte ikke over det de første 5-6 år. Og jeg er i øvrigt den dag i dag glad for de år. Så begyndte det alligevel at knibe lidt med at få det hele til at hænge sammen, så jeg kiggede mig om efter lidt småjob i Dragør – for ikke at tage væk fra børnene. Så det blev til nogle utraditionelle job i forhold til min uddannelse, men også noget jeg lærte meget af.

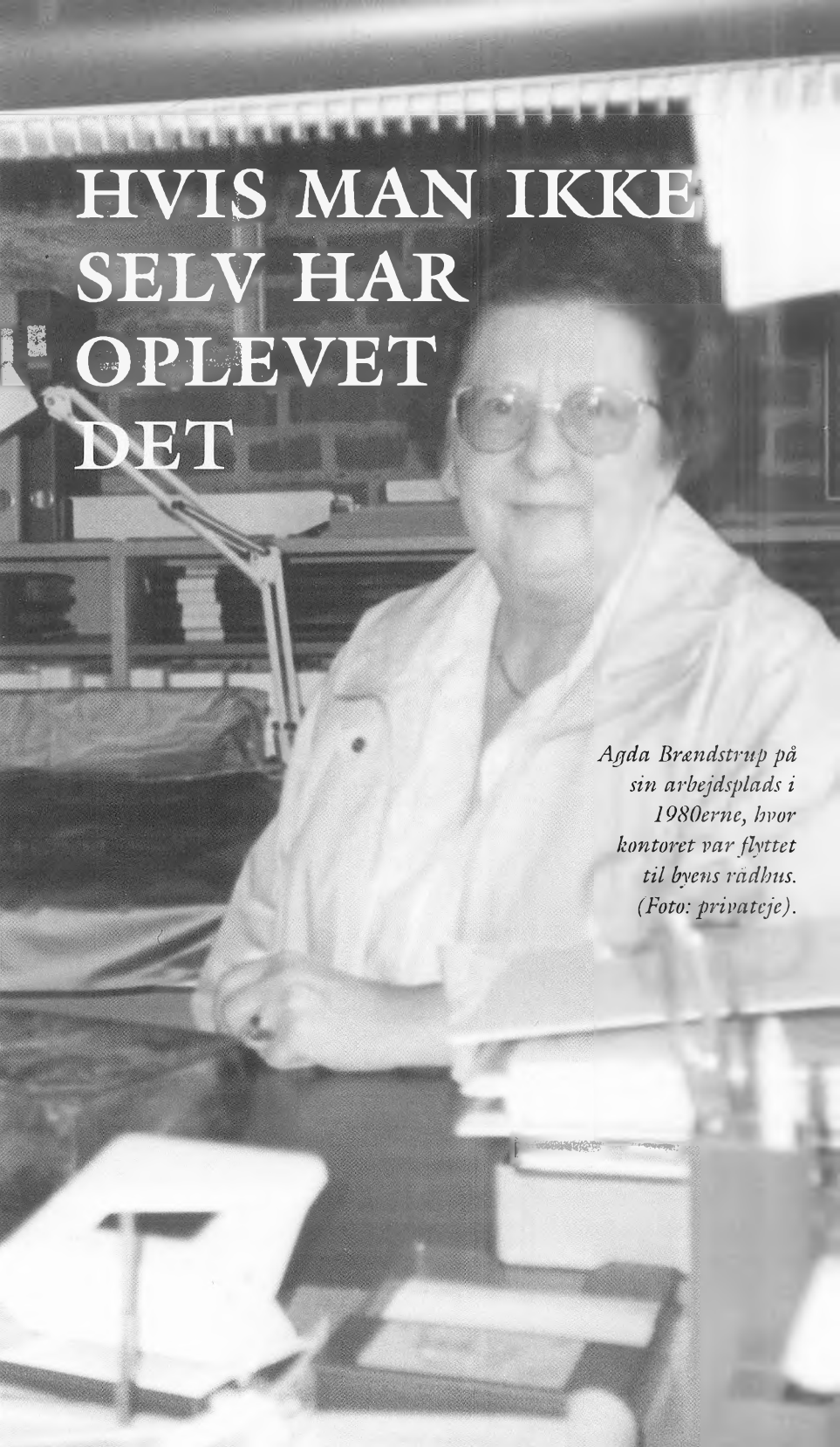
Først et job hos den stedlige bager på hjørnet. Så et mere reelt job hos en gartner Svendsen i Store Magleby ca. 3-4 timer dagligt. Her skulle jeg sortere tomater, pakke tulipaner, gå i marken efter blomkål, gå i drivhuset osv. Det var faktisk et dejligt job og noget helt andet. Selv om gartneren vist var lidt skeptisk ved sådan en "kontordame". Men det var dejlig nær vores bopæl, og drengene kunne køre op til mig på cykel, hvis de havde nogle problemer.

Så blev det til et job hos "kulturspredereren", som vi kaldte boghandleren i Dragør dengang. Der var jeg ca. 2 1/2 år. Forretningen var så smal, at man om vinteren, når der var ild i den gamle kakkelovn, godt kunne blive meget varm bagi, når man stod og ekspederede. Til gengæld blev man meget kold, når man bevæbnet med nøgle og toiletpapir skulle ud af forretningen og hen omkring hjørnet for at komme på toilettet. Jeg solgte "viewkort" til svenskerne. Det gør man stadig fra den boghandel. Og jeg forsøgte mig med at sælge bøger, idet jeg anlagde en ekspertise, der slet ikke var belæg for. Jeg kom således også uheldigt af sted en dag, hvor jeg anbefalede en bog til en herre som værende meget humørfyldt osv., hvorefter han forbløffet så på mig og sagde, at den bog var en stor tragedie. Ja, den var jo ikke nem at redde i land. Men der var nu en vis hygge ved at stå i den butik i Dragør. Ved juletid pyntede vi jo op med nisser og alt det der, og vi solgte julepapir og kort i store mængder. Men stadig var det jo ikke mit fag. Det var jeg ved at savne lidt, når jeg skulle på arbejde. Og det skulle jeg, for ellers hang økonomien ikke sammen.

Men sandt at sige var det jo også de år, hvor de materielle ønsker blev større og større i takt med, at det med to indtægter i al fald blev muligt at anskaffe sig hus, bil, båd, fryser, ferier osv. Og det var jo også de år, hvor der var brug for kvinderne på arbejdsmarkedet, og man gerne ville have kvinderne ud, fordi der ellers ikke var arbejdskraft nok. Det var jo en udvikling, som fik mange kvinder ud af hullerne – ikke alene ud af den hjemlige arne, men også gav startskuddet til kvindefrigørelsen, rødstrømpebevægelsen, fik vakt den politiske interesse og meget mere. Det var utrolig spændende år for kvinderne – og vel også for mændene. Men det kom jo bag på mange mænd med "al den frigørelse", og ikke alle kunne forstå det og kunne følge med kvindernes ønsker og tankegange. (...)

Senere kom Grete Jørgensen tilbage til kontorfaget og nåede da også sit mål som direktionssekretær. Hun er nu pensionist og medlem af HK's seniorklub.

HVIS MAN IKKE SELV HAR OPLEVET DET

Agda Brændstrup på sin arbejdsplads i 1980erne, hvor kontoret var flyttet til byens rådhus. (Foto: privateje).

AGDA BRÆNDSTRUP er født i 1926 i Grenaa. Efter endt realeksamen i 1943 blev hun udlært på et advokatkontor. Uddannelsen afsluttedes med en treårig handelsskoleeksamen. Herefter var Agda Brændstrup ansat på forskellige advokatkontorer til hun blev gift i 1949 og blev hjemmegående husmor. I 1964 blev hun separeret og stod da alene med en søn på 10 år, og hun måtte derfor ud på arbejdsmarkedet igen. Det blev til et arbejdsliv på 25 år som kommunalt ansat og et lige så langt medlemskab af HK. I 1994 gik hun på efterløn og er i dag medlem af HK seniorer i Grenaa, hvor hun i 1998 i erindringsværkstedet har skrevet denne erindring.

Efter at have været hjemmegående husmor i 13 år med en ret privilegeret tilværelse kom den store nedtur. Efter salg af forretning, ejendom og villa, en separation fra en mand, der var ved at gå ned på grund af alkohol og dårlige nerver, stod jeg pludselig alene med en søn på 10 år og havde ikke salt til et æg. Jeg boede en overgang hos mine forældre, og takket være min far, der ikke kunne klare at se mig sidde og kigge ud i luften, fik jeg en aftale med Georg Hansen på Grenaa Hundested Færgefart om en stilling som ferieafløser fra 1. juni 1964.

Hvis man ikke har selv har oplevet dette pludselig at skulle begynde på et arbejde et helt ukendt sted, kan det nok ikke forklares. Man skal tage sig umådelig sammen, op på cykel til havnen kl. 7.00 morgen – til et arbejde, man ikke havde nogen som helst kendskab til. Men hvor var de søde alle sammen, og hvor var de dygtige til at hjælpe mig med det hele. Jeg havde den fordel, at jeg kunne både engelsk og tysk. Det var i færgens storhedstid, og det var umådelig spændende med alle de mennesker, der kom med færgen eller skulle med til Hundested. Telefonerne stod ikke stille ét minut, der blev solgt billetter i massevis, der blev telefaxet til Hundested om pladsbestillinger til hjemrejsen, og der

blev ofte meldt alt optaget på alle afgange flere dage frem i tiden. Arbejdstiden var for mit vedkommende alle tiders, idet jeg fik fri kl. 15.00 og blev hentet af min søn.

Jeg havde i løbet af sommeren fået en lejlighed på Fuglevænget, og da jeg fik valget mellem at fortsætte på færgekontoret med skiftende arbejdstider – også om natten – eller holde op, valgte jeg det sidste. Jeg kunne ikke klare at lade min søn være alene om natten i et nybyggeri, hvor der på det tidspunkt ikke boede andre end os i opgangen.

KOMMUNALT ANSAT

En dag var der en annonce i avisen om en ledig stilling på Grenaa Gasværk til 1. januar 1965. Jeg fik igen et kæmpeskub af min far, der var gode venner med direktøren på stedet på grund af fælles interesser for jagt. Jeg sendte en ansøgning og fik langt om længe brev om, at jeg skulle komme på Gasværksvej og tale med Udsen. Jeg glemmer det aldrig. Jeg havde aldrig nogensinde set noget lignende før på noget kontor. Alt var gammelt: Inventar, skrivemaskiner, duplikator m.m. Det første, der mødte én, var en kæmpe skranke inden for døren. Skrivebordene var sat sammen mod hinanden, og imellem de to første var

Grenaa Gasværk. (Foto: privateje).

Agda Brændstrups første indtryk af sin arbejdsplads. I baggrunden ses glasburet. (Foto: privateje).

der anbragt en række kæmpebøger, der adskilte de to gamle damer, der sad på hver side. For enden af kontoret var der et "glasbur" med en mærkelig gammel maskine inden i. Jeg fik ikke den dag nogen forklaring på, hvad der foregik inde i dette bur. Det skulle senere vise sig, at man skulle skrive regninger inde i buret. Adrema'en, der stod derinde, larmede så meget, at man ellers ikke kunne høre telefonerne. Senere blev Adrema'en flyttet helt op under taget. Forklaringen på de store bøger, der var opstillet som skillevæg i midten af de to forreste skriveborde, fik jeg også senere. Efter et større skænderi tålte den ene ikke synet af den anden og talte ikke til hende, så bøgerne fungerede som mur. De blev først fjernet, da den dame, som i øvrigt hed fru Andersen, og hvis stilling jeg overtog, holdt op med at arbejde. Fru Andersen var i øvrigt godheden selv og mor til Kirsten, som jeg havde gået i mellemskolen med.

Efter mit første besøg på Gasværksvej gik jeg hjem og tudede hele dagen. Jeg kunne ikke klare at skulle begynde at arbejde på dette kontor, og mit første ønske i denne verden var på dette tidspunkt, at det i hvert fald ikke blev mig, der fik stillingen. Men det blev det så, og gudskelov for det. På dette tidspunkt begyndte så min nye tilværelse – også

som medlem af HK, hvilket jeg aldrig havde været før. Det var en selvfølge, at man som kommunal ansat skulle være medlem af HK til forskel fra mit arbejde på de forskellige sagførerkontorer, hvor man nærmest havde fået at vide, at de ikke ville tåle, man var medlem af nogen som helst fagforening.

Og hvad var det så, jeg var gået ind til? Jo, det viste sig, at det ikke kun var møblementet, der var gammeldags, det var faktisk det hele. Men måske kunne det ikke gøres anderledes på det tidspunkt. Hvor er der dog sket meget siden da! Den eneste plads til mig var ved et skrivebord, der i hast var hentet ned fra loftet og var blevet anbragt langs den ene væg, med ryggen til vinduerne og udsyn til den bare væg foran mig. Det var virkelig opløftende. Men det var til gengæld en begyndelse på en ny tilværelse for mig. Lønnen var god, 15.391,36 om året. Læg nu mærke til, det var om året. At det senere skulle blive til en månedsløn, kunne jeg jo ikke vide.

ARBEJDET OG PERSONALET

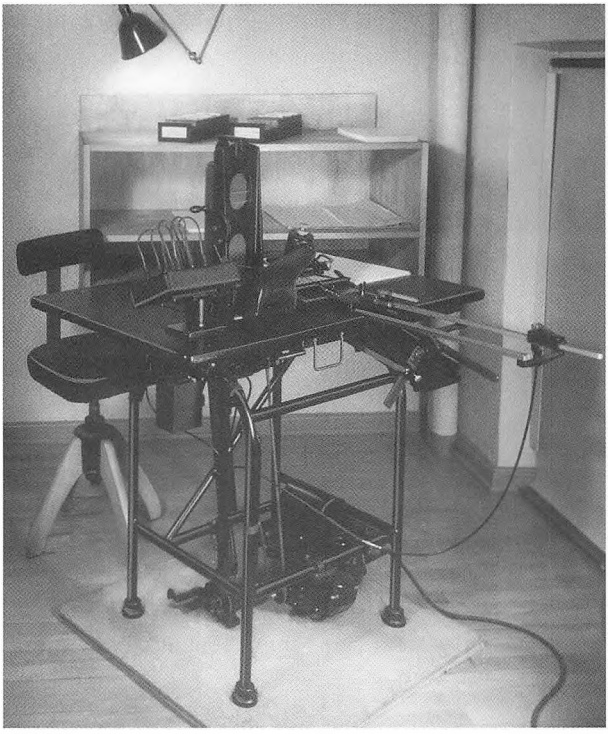
På kontoret var der foruden mig de to "gamle" damer, hvoraf den ene holdt op kort tid efter min ankomst, samt en ung mand. På 1. sal residerede direktør Udsen, to ingeniører (en til at varetage arbejdet med el og en til vand og gas) og en kabelmester. De kommunale værker var således dengang gasværket, elværket og vandværket.

Vi havde to voksne mænd, der hvert kvartal blev sendt ud til alle forbrugere for at læse el og gas af. Nogle gasmålere var til 25 ører, de blev tømt, og pengene blev talt op samtidig med aflæsningen, d.v.s. man betalte faktisk gassen samtidig med forbruget. Det udløste det helt store opgør, når der ingen penge var i måleren, fordi vedkommende havde brudt plomben og tømt den i akut pengenød. Vi førte aflæsninger ind, regnede forbrug og beløb ud, kontrollerede om tallene kunne være rigtige, skrev lange lister over de aflæsninger, der manglede, sendte atter måleraflæserne af sted. Dagene gik, og så skulle der skrives regninger. Det foregik i begyndelsen i det før omtalte glasbur og senere oppe på loftet, sommer og vinter. Om sommeren i stegende hede, om vinteren i bidende kulde med uldne sokker og halstørklæder, og i regnvejr med spande til at optage det vand, der dryppede ned gennem hullerne i taget.

Vi var to om at skrive regningerne på den gamle Adrema, og for at

Adresseringsmaskinen. Alle forbrugere havde en præget aluminiumsplade med navn og adresse. Hvert kvartal skulle alle plader gennemgås og rettes for eventuelle ændringer af navne, adresser, nye målernumre mm. Herefter blev adresserne trykt på regningerne inden disse blev skrevet ud på Adremaen. (Foto: privateje).

Adremaen, på hvilken regningerne blev skrevet ud. Hver kunde havde sit kartotekskort med de nødvendige oplysninger. Regningerne var ca. en halv meter lange og skulle sættes i med hænderne, én ad gangen. (Foto: privateje).

få lidt spænding i hverdagen fandt vi hurtigt ud af at kappes om, hvem der kunne skrive flest i løbet af en dag. Det var en sport for os, og det kunne virkeligt gå hurtigt. Det blev til mellem 400 og 500 pr. dag. Når alle regningerne var skrevet, skulle de konfereres af, og også dette arbejde foregik oppe på loftet, fordi man jo ellers forstyrrede de andre ved oplæsning af disse tørre tal – og alle dem, der var forkerte, skulle skrives om. Når alle regningerne var skrevet, blev kuponerne i den ene ende klippet af. Regningerne blev delt ud af måleraflæserne, beløbene blev anvist til betaling på kæmnerkontoret på Grenaa Rådhus, og brugerne skulle så betale der inden en vis frist. Hvis betalingen ikke skete, kom der besked tilbage, og så havde vi ret til at sende en mand ud og lukke for gassen. Undtaget var dog familier med små børn. Regningerne blev skrevet og sendt ud hvert kvartal.

EN BLANDET LANDHANDEL

Ind imellem solgte vi både tjære og gasværkskoks – 16 kr. hektoliteren – og vi havde mange faste kunder, der kom ind på kontoret og bestilte og betalte koksene. De fik en seddel i hånden og fik koksene udleveret ovre på Gasværket, hvor gasværksarbejderne havde nok at gøre med at passe ovnene og producere gas. Koksene blev solgt i sække, og kunderne kom selv med deres sække, som de så fik fyldt op. Under energikrisen havde vi vores egen lille rationering, idet man højst kunne få 5 hektoliter pr. uge. På et tidspunkt var det lige omvendt, idet vi var ved at forsvinde i koksbjerge. En annonce i flere af landets aviser gav hurtigt resultat. Der kom vognmænd fra hele Nordjylland for at hente koks. Selv Kjølhede, Grenaa, der i forvejen solgte brændsel, købte hele vognlæs til billige penge, som så blev solgt videre med fortjeneste.

Kullene blev hentet nede på havnen, hvor de kom med skibe fra England. Det var et meget snavset arbejde, og arbejderne bar tydeligt præg af, hvad de lavede på stedet. Vi andre lugtede af gas. I det daglige kunne vi ikke selv lugte det, men når ovnene skulle renses for myremalm, steg lugten betydeligt. Der er vist ikke ret meget, der lugter så fælt som myremalm. At det ikke var sundt, gav sig udslag i, at der en gang om året holdt en vogn i gården fra lungeklinikken, hvor vi alle blev undersøgt – men at det heller ikke kunne have været særlig farligt, kan jeg se i dag, hvornår min forhenværende kollega netop her i janu-

ar 1998 er blevet 95 år og stadig lever i bedste velgående på plejehjemmet. At selv samme dame tit og ofte havde et "næseonde", har heller ikke haft indvirkning på alderen. Dette "næseonde" opstod, hver gang direktøren kom farende ind på kontoret som en tordensky og bandene og svovlede over et eller andet, som ikke var efter forskrifterne, så rejste damen sig op, tog sit gode tøj og gik hjem og fortalte i døren ud, at hun havde "næseonde". Jeg fandt egentlig aldrig ud af, hvad denne sygdom bestod af, men jeg må med skam at melde sige, at vi andre åndede lettet op og hentede brød til kaffen, hvis tidspunktet ellers passede. Næste morgen var vi så spændte på om "ondet" var drevet over, det var afhængigt af, hvor kraftigt direktørens tordenvejr havde været. At uvejret gik over langt hurtigere, end det var opstået, var jo en stor fordel for os, der blev på stedet. Han var godheden selv bagefter, og vi fik hver gang indtryk af, han faktisk selv var ked af, han var faret sådan op. Næste gang vi så ham, kunne han komme grinende ind og sige: "Nå, har den gamle nu fået ondt i næsen igen?"

GOD ARBEJDSPLADS

Jeg kan kun sige, jeg var umådelig glad for at være på Gasværksvej. Vi passede os selv, havde en lang periode 35 mand i arbejde med henholdsvis gas, vand og el. I flere år var jeg ene pige på stedet og måtte pænt finde mig i "mandesproget", men til gengæld lærte jeg at svare igen. Vi passede telefonerne, sendte mændene ud til reparationer, udskiftning af pærer i gadebelysningen, væltede master, målere, der var gået i stå, vandrør, der var sprunget, gasledninger, der var utætte, og meget, meget mere. Man kunne virkelig føle en hel by var afhængig af disse gæve mænd, der var specialister på hver deres felt, og bare kunne ordne det hele. Og det hele blev gjort gratis – altså ingen regning.

GASVÆRKET NEDLÆGGES

Og så skulle gasværket nedlægges. Hele byen blev delt op i områder, hvor der blev slukket for gassen, og ledningerne blev gravet op. Gasmålerne blev taget ned og dyngede sig op hos os, og nye elmålere blev opsat for at kunne måle det noget større forbrug, der blev en følge af, at man nu skulle til at bruge el i stedet for gas, hvilket for mange ældre husmødre blev noget af et problem. Min egen mor havde meget svært

Kontoret, som det skulle se ud, når man forlod det til fyraften. Skrivemaskinen skulle have dækken på for at beskytte mod støv. (Foto: privateje).

ved at gå fra gas til el for ikke at tale om alle de gryder og pander, der skulle udskiftes i samme anledning.

Da man så ikke havde brug for de store gasbeholdere på Gasværksvej mere, skulle disse også fjernes, og det var i sig selv spændende at overvære, hvordan det hele til sidst kunne jævnes med jorden. Men vi havde dog stadig gaslugten i området.

De fleste af gasværksarbejderne havde været der i adskillige år og kunne holde op eller gå over til andet arbejde, så jeg kan ikke mindes, det var med nogen større sorg, at gasværket blev nedlagt.

Midt i det hele døde direktøren pludselig uden varsel. Han havde kort forinden været hos os på kontoret – han boede privat i huset ved siden af – gik hjem og lagde sig og var død. Vi fik et chok og stod faktisk i den situation, at vi ikke kunne fatte, det var sandt. Det er nok et af den slags tilfælde, der sker i ens liv, som man ikke kan finde svar på, men blot måtte tage som noget, der af uforklarlige årsager sker nu og her, forstå det hvo der kan. Vi stod uden chef, men ikke ret længe, idet den ene ingeniør på 1. sal blev forfremmet til driftsbestyrer, og så var den sag ude af verden, og vi fortsatte som hidtil.

Det næste store skridt inden for vor "lille" virksomhed blev luftledningerne, der skulle i jorden. De forskellige træmaster, der bar elledningerne, havde en begrænset holdbarhed, og efterhånden som Grenaa udviklede sig, kom der nye kvarterer, nye områder med både el og vand, og ikke mindst nye kunder, blev træmasterne erstattet med elledninger, der kunne nedlægges samtidig med udgravning til vandledningerne. Det var en mægtig fordel i stormvejr, hvor de gamle master havde en hvis tilbøjelighed til at knække, hvilket betød store områder med strømafbrydelser – og mange sure kunder i telefonen, navnlig ved middagstid og kaffetid. Hvor mange af os har ikke selv oplevet dette at måtte undvære el for slet ikke at tale om vand, og hvor mange af os tager det ikke som en selvfølge, at man blot trykker på en knap eller åbner for en vandhane til det daglige forbrug uden at tænke over, at der stadig er mange rundt om i verden, der hverken har vand eller el – vi andre tager det jo som en selvfølge.

Jeg ved ikke, hvorfor man altid betegnede stedet kun som gasværket, idet vi jo havde mange andre gøremål, der også kunne skrives en del om.

Ved kommunesammenlægningen i 1970 kom også Fuglsang Varmeværk under Grenaa Kommunale Værker, og der kom nye kunder. Da varmeværket i sin tid blev etableret, var arbejdet med nedlægning af rørene blev foretaget så dårligt, at også jorden oven over rørerne blev opvarmet hele året.Vi fik ofte at vide, at man kunne dyrke grøntsager der ude, og at der også var blomster i haverne om vinteren. Et kapitel for sig selv var varmen til de 59 Holm huse. Disse huse blev opført i en vældig fart. For at gøre arbejdet så billigt som muligt, blev varmerørene lagt i forlængelse af hinanden, hvilket resulterede i, at alle husene fik afbrudt varmen, hvis der blot var noget galt et enkelt sted, så vi havde megen "fornøjelse" af disse huse. Til gengæld skulle man blot præstere 5.000 kr. i udbetaling ved køb, og for dette minimale beløb kunne man bo i eget hus i to år uden at betale mere, indtil huset blev sat på tvangsaktion.

Hele området i Fuglsang med såvel varme som vand blev dog fornyet senere, og der blev ansat en varmemester.

PÅ KONTOR – FRA KUGLEPEN TIL EDB

Kontorinteriør fra et fabrikskontor i København i ca.1913. Selvom skrivemaskinen var opfundet, var pen og blæk med tilhørende blæksuger (se forreste skrivebord) vigtige arbejdsredskaber. Kuglepennen blev patenteret i 1885, men først i 1943 kom de første anvendelige kuglepenne på markedet. (Foto: Københavns Bymuseum).

PREBEN HØYMARK er født i 1945. Hans forældre drev bagerforretninger i Århus og omegn i 40 år. Det var faderens udtrykkelige ønske, at sønnen ikke skulle være bager, men sørge for at få sig en "sikker" stilling i en bank eller på kontor og helst med pension. Han blev uddannet som kontorassistent og fortæller her om den store udvikling på området, både med hensyn til ny teknologi og arbejdsforhold. Preben Høymark er gift med en sygeplejerske og parret har to voksne døtre.

Foto: Hanne Minke

Mine forældre drev i næsten 40 år bagerforretninger – et 2-cifret antal steder i forskellige byer, men flest i Århus, og var således selvstændige. Min far var uddannet bager, konditor (Leonard Clemenstorv) og kok (Regina – Reginakrydset i Århus). Min mor havde ingen anden uddannelse end den, hun gav sig selv som leder af salget i bagerforretningerne.

Min mor, der døde af medicinsk behandling mod gigt (guldkure) i 1967 i Århus, blev født den 1907 i Grenå og hed Hertha Højmark Sørensen (født Jørgensen). Min far hed Carl Kristian Sørensen blev født den i 1905 i Horsens og døde i 1976 i Århus af lungecancer.

Mine forældre fik 4 børn, men jeg har aldrig kendt min bror Kurt, der blev født i 1930 og døde i 1942 af gigtfeber. Sygdommen kunne ikke behandles, da penicilinen ikke var opfundet dengang. Jeg har 2 søstre: Grethe født 1934 og Ruth født 1938. Ingen af dem har en egentlig uddannelse. Grethe har haft et arbejdsliv på sodavands- og cigarfabrik og har i kortere periode været selvstændig (mejeriforret-

ning). Ruth har hovedsageligt været hjemmegående, men i de senere år har hun arbejdet på konserves- og tricotagefabrik. Grethe er nu invalidepensionist, og Ruth er arbejdsløs og får dagpenge. Begge mine søstre har været gift, men er nu skilt. Grethe fik 2 børn, og Ruth fik 3 børn.

BARNDOM OG DET FØRSTE ARBEJDE

Da mine forældre havde bagerforretning var det naturligt, at jeg skulle hjælpe til på et tidspunkt. Det var da også sjovt, syntes jeg, da jeg allerede som 4-årig i Herning stod tidligt op om morgenen og kørte med min far rundt i bil til de forskellige mejeriudsalg, som han havde aftaler med om levering af rundstykker, wienerbrød og franskbrød. Ja, når jeg husker tilbage, syntes jeg ligefrem, det var hyggeligt, når vi i den sorte morgen kørte rundt, og min far fortalte om biler, forretninger og egentlige historier for børn. Ja, bare det, at han, der altid havde så travlt, havde tid til at snakke med mig den time, det varede, husker jeg som noget godt og trygt.

Senere hjalp jeg til i mindre omfang, uden at man kan sige, det var arbejde, med at skovle sne, skrabe plader og gøre rent i bageriet, gå byærinder og nogle få gange med brød. Mine forældre passede på, at der aldrig blev tale om egentligt arbejde, før jeg blev 12 år. Jeg husker det endnu, da min mor en dag sagde til mig i 1957 i Randers, at nu hvor jeg var ved at være en stor dreng, måtte jeg godt begynde at hjælpe til i forretningen og også derved tjene lidt lommepenge. Det var noget, jeg havde plaget lidt om de seneste 2 år. På den måde var jeg ikke nødt til altid at bede om penge (og dermed også muligheden for at få et nej) til biografbilletter eller indkøb af sportstøj eller andet legetøj/udstyr. Jeg var med det samme med på forslaget, der gav mig nogen økonomisk frihed.

Vi aftalte, at jeg kunne få 12 kr. om ugen. For de penge skulle jeg stå op hver søndag kl. 5.00 for at pakke og gå ud med morgenbrød. Min mor, ekspeditricen og jeg pakkede poserne efter de bestillinger, der var gået i ordre gennem hele ugen, eller de faste bestillinger, der var til søndagslevering. Herefter sorterede vi poserne i køreture i gadenummer- og kvarterorden. Derefter pakkede jeg poserne i kurvene og kom dem ud i den store kasse, der var monteret på en speciel cykel til formålet. Når jeg var færdig med at køre turene kl. 8.00, fik jeg en lil-

le lur i den varme seng igen, indtil jeg kl. 9.00 skulle køre ud med de efterbestillinger, der var kommet i løbet af morgenen. Søndag var jeg færdig med arbejdet ved kl. 10.30. Ud over søndag morgen skulle jeg alle hverdagene (minus mandag, der var fridag) køre en eftermiddagstur på 1-1 1/2 time. Jeg tjente således 12 kr. for ca. 12 timers arbejde eller 1 kr. i timen.

Jeg fik aldrig lov til at hjælpe min far i selve bageriet, hvilket jeg mange gange havde lyst til. Han begrundede det med, at det ville være synd, hvis jeg fattede interesse for faget og blev bager, fordi de skulle altid så tidligt op og arbejdede, når andre holdt fri og havde fri, når andre arbejdede.

Jeg fik fra det tidspunkt min egen bankbog, og jeg var stolt, når jeg hver mandag gik i banken og satte 10 kr. ind på kontoen, så jeg ikke ruttede pengene væk.

Efter et års tid husker jeg, at det blev lidt træls, og jeg sagde til mig selv om søndagen – at jeg glædede mig til, jeg blev voksen og bare kunne ringe til bageren og få bragt morgenbrødet til døren hver søndag. Det viste sig jo senere, at dette kun blev til en drøm, da denne service ophørte. Folk havde jo i mellemtiden fået ovne i boligerne, og supermarkederne dybfrosne rundstykker.

Jeg fortsatte på den måde indtil 1960, hvor vi flyttede til Århus. Her var bagerforretningen lukket om søndagen, så jeg skulle kun gå mine eftermiddagsture. Der hørte også café til bagerforretningen, så turen indbefattede også at gå til forretninger og frisørbutikker med kaffe og kage på en bakke. Ind imellem gav dette også drikkepenge.

Jeg ville jo også gerne have en knallert, så for at spare sammen til denne fik jeg ved siden af eftermiddagsturen i bageriet en aftale med en tobakshandler om at gå byærinder, rydde op og pudse 3 automater uden for forretningen. Dette arbejde havde jeg de 5 første hverdage og ca. en time om dagen. Jeg kan huske, at jeg fik 20 kr. til at begynde med og senere 25 kr. om ugen for dette arbejde. Desuden havde jeg på samme tidspunkt mit 3. arbejde, nemlig ved min søster i mejeriet. Jeg skulle gå med mælk og morgenbrød en time hver morgen fra kl. 5.45 – 7.00 de 5 første dage i ugen. Jeg stod op kl. 5.00, kl. 8.00 skulle jeg være i skolen. På dette tidspunkt gik jeg i mellemskolen, og jeg kan huske, at det var en hård tid, når jeg også skulle passe lektier og min sport, som var fodbold, håndbold og skak. Jeg gearede da også

lidt ned, da jeg efter et par år havde betalt min knallert, som var et "must" på det tidspunkt, hvis man var en rigtig dreng.

AT VÆLGE DET RIGTIGE ARBEJDE

Jeg kan huske, at jeg i 1962 var blevet træt af at gå i skole eller, når jeg tænker mig om, træt af at have mine ovennævnte 3 arbejdspladser sammen med at gå i skole. Jeg talte med min far om at komme ud af skolen og få en læreplads. Min far havde altid sagt, at jeg skulle sørge for at gøre noget ved skolen og få en god eksamen, så jeg kunne blive bankmand eller skolelærer. Det var godt arbejde med en god løn og en god pension. Jeg var jo dreng og skulle sørge for min familie engang. Jeg har senere fået fortalt af mine søstre, at det havde han aldrig sagt til dem, for de fik jo nok en mand, som kunne forsørge dem og deres børn. Der var aldrig på noget tidspunkt tale om, at jeg skulle gå i gymnasiet og have en akademisk uddannelse.

Jeg havde egentligt været glad nok for at gå i skole, og jeg skiftedes til at ligge nr. 2 og 3 i min klasse i 4. mellem. Jeg kan huske, at jeg havde et årsgennemsnit på 14,00, hvilket svarede til et stort mg. 15,00 var ug, 14,63 ug- og 14,18 mg+ og 13,63 mg. Det, der trak mig ned, var min sløjdkarakter, hvor jeg fik godt, hvilket svarer til 12,00. Jeg kunne ikke save lige eller for den sags skyld bruge et stykke værktøj, lige meget hvor godt jeg gjorde mig umage. Så det var helt klart, at håndværker skulle jeg ikke være. Det var også på det tidspunkt, hvor jeg gerne ville flytte hjemmefra og prøve at klare mig selv og bestemme over mig selv og mit liv. Min far syntes, at jeg skulle tage realeksamen med, men jeg begyndte at læse avis og kikke annoncer igennem.

En dag i sommerferien i 1962 fik jeg øje på en annonce, hvor De forenede Mejerier i Århus søgte 2 kontorelever. Jeg kan huske, at det ikke dengang var svært at få læreplads, men min far havde alligevel uden mit vidende ringet til prokuristen på kontoret for at høre, om det var muligt, at hans søn kunne få en stilling som kontorelev. Min far var som bager kunde ved mejeriet og kendte derfor prokuristen. Han sagde til min far, at jeg kunne jo søge stillingen, så ville han kikke på ansøgningen.

Det var jo min første rigtige ansøgning, det skulle derfor gå rigtigt til, jeg ville jo nødigt lide et nederlag på grund af en dårlig ansøgning. En af mine forældres gode venner var handelsmand og repræsentant og

havde forstand på sådanne ting, så han blev tilkaldt. Jeg sad og snakkede med ham, og han fortalte, at ansøgninger skulle skrives sirligt og med blæk. Dette var jeg ikke ukendt med fra blækregningen i mellemskolen. Og så skulle ansøgningen starte med "Undertegnede ansøger herved ærbødigst om stillingen som...". Nå, ansøgningen blev skrevet, og den banede da også vejen for en personlig samtale.

KONTORELEV

Jeg startede arbejdet som kontorelev den 15. juli 1962 på De forenede Mejerier i Århus, Vestre Ringgade 61, efter jeg sammen med mine forældre havde underskrevet en lærekontrakt, der var udfærdiget af Arbejdsformidlingen i Jægergårdsgade. Min løn var til at starte med 125 kr. om måneden for 48 timers arbejde, herunder arbejde hver anden lørdag med telefonvagt til kl. 14.00. Udover lønnen hørte, at jeg måtte spise alle de mejeriprodukter, der produceredes. Jeg måtte ikke tage varer med hjem. Dette fremgik ikke af lærekontrakten, men var et frynsegode til alle ansatte på kontoret. Den daglige arbejdstid på kontoret var fra kl. 8.00 til kl. 17.00 med en times selvbetalt spise- pause.

Kort tid efter jeg startede som kontorelev, fandt jeg selv et stort kælderværelse på 16 m², hvor der var toilet og vask, men ikke bad. Værelset lå i Johan Langes gade 9, ikke langt fra Vestre Ringgade og De Forenede Mejerier. Jeg betalte 75 kr. om måneden for værelset inklusive lys og varme.

For at klare mig selv var jeg derfor nødt til at købe franskbrød og rugbrød og tage det med på arbejde, hvor jeg så sammen med de gratis mejeriprodukter kunne spise både morgen-, middags- og aftensmad. På denne måde kunne jeg lige klare dagen og vejen og have lidt til fornøjelser. Dette ikke mindst, fordi der i perioder var overarbejde. Og overenskomsten sagde dengang, at hvis man var kontorelev, skulle man have samme løntakst i timen som en udlært på 1. trin, når man arbejdede over.

Lønnen steg hvert år under uddannelsen, og det sidste år i elevtiden havde jeg 325 kr. om måneden i løn. Havde jeg været kontorelev i en kommune eller i en bank, ville jeg have tjent mere end dobbelt så mange penge, men mine naturalier ved mejeriet talte jo også lidt med.

Jeg startede på uddannelsen samme dag som en pige, der havde fået den anden stilling som kontorelev, hun boede i opgang med prokuri-

sten og havde realeksamen. Jeg tror egentlig, at det for os begge betød noget, at vores forældre kendte ham.

På kontoret var der en direktør (løn 5200 kr. om måneden + fri firmabil med benzin), en prokurist (3000 kr. om måneden), en bogholder (løn 1900 kr. om måneden), en lønningsbogholder, der også havde med salgsregnskaber at gøre (1700 kr. om måneden), en kontorassistent til leverandørregnskab (1700 kr. om måneden), en kasserer (1500 kr. om måneden), en telefonist (1300 kr. om måneden) og 3 elever. Begyndelseslønnen var 1100 kr. om måneden for en nyudlært kontorassistent. Herudover fik de ældste i anciennitet og det ledende personale tantieme en gang om året, alt efter om regnskabet udviste stort eller lille overskud. (...)

Ingen ansatte på mejeriet var uddannede akademikere, da jeg blev ansat, men det sidste år, jeg var i lære, blev der som noget helt nyt ansat en mejeriingeniør. Ham blev der set meget skævt til i starten, kan jeg huske. Alle de øvrige i ledende stillinger ved mejeriet havde fået stillingerne ved avancement enten på mejeriet eller ved skift fra andet mejeri. Ledelsen bestod af direktør, prokurist fra kontoret, en mester og to undermestre i mejeriproduktionen samt en ismester/salgschef i isproduktionen (løn 2500 kr. om måneden + fri varebil).

Første dag, jeg mødte på kontoret, var det dagen før afregningsdag med leverandørerne/landmændene. Vi havde leverandørnumre op til 700, men der har vel været omkring 450-500 leverandører. Kassereren havde fået alle afregningssedlerne over, hvor meget hver leverandør skulle have for den sidste uges leverance af mælk. Hun stillede pengekassen hen til mig med pengesedler og et meget stort antal mønter. Jeg skulle nu tælle pengene op, som afregningssedlen viste, hver landmand skulle have, og lægge dem i den gule kuvert sammen med afregningssedlen.

De gule kuverter var fortrykt dagen før i vores eget lille "trykkeri" med landmandens leverandørnummer, navn og adresse. Påtrykningen foregik på den måde, at der på en lille blikplade var skrevet ovennævnte oplysninger. Blikpladen skulle stemples med sværte ned på den gule kuvert med ovennævnte oplysninger. Dette var også elevarbejde, herunder at skrive blikpladerne på en særlig maskine.

Når man så havde pakket alle de gule kuverter, skulle kassen stemmes af om eftermiddagen med alle afregningssedlerne og kassens beholdning, før der dagen efter kunne uddeles afregningskuverter til

landmændene. Det var kun få gange jeg oplevede, at regnskabet stemte helt nøjagtigt første gang. Hvis kassen ikke stemte, skulle vi igennem alle kuverterne igen, indtil det hele stemte. Dengang var der kontantafregning og ikke overførsel til bankkonto.

Leverandørregnskabet foregik på den måde, at lederen af mejeriet afleverede en seddel på kontoret hver dag for hver leverandør, hvorpå der stod det indvejede antal kg. mælk og fedtprocent. Disse sedler blev skrevet ind med kuglepen i en kæmpe leverandørbog, hvor der var 2 sider pr. leverandør til at skrive et helt års produktion, 365 dages leverancer med fedtprocent. Hver uge blev mælkeleverancen for de syv dage så talt sammen i "hovedet" to gange. Når sammentællingen foregik i hovedet, var det ikke, fordi vi ikke havde regnemaskiner. Nej, det var simpelthen, fordi det gik hurtigere at tælle 7 3-cifrede tal sammen i hovedet end ved at bruge regnemaskine – altså når man havde lidt erfaring. Herefter blev alle leverandørernes leverancer talt sammen til ugens samlede køb fra leverandørerne. Når der var talt sammen to gange, og det hele stemte, kunne man så begynde at udfærdige afregningssedlerne, som var en tro kopi af de indskrevne tal i leverandørbogen. Afregningen foregik så med en kilopris for den laveste fedtprocent, der var målt i de syv leverancer.

Til salgs- og flaskeregnskabet blev brugt et afregningssystem fra Koh i Nohr i Odder. Det foregik på den måde, at salgssedlerne, som blev udfyldt af salgschaufføren ved levering hos bager, mejeriudsalg, restaurant, iskiosk m.v., sædvanligvis mellem fem og syv sedler, blev hængt op på et skråt stativ med plade, side om side, således at man kun lige kunne se navnet på varen til venstre og de fem til syv tal for salget til højre for varenavnet. Man talte så alle tallene sammen på tværs linie for linie og skrev det samlede antal og gangede det med prisen, som var fortrykt på afregningssedlen. Til sidst blev alle tallene på afregningssedlen talt sammen, således at man havde den samlede regning til kunden. Alle disse regnefunktioner blev foretaget i hovedet, bortset fra udgangning af antal varer med pris, der blev foretaget på regnemaskine.

Lønningsregnskabet foregik på samme måde bare med timetal for almindelig timeløn, aften- og nattarif, lørdags- og søndagstarif, overarbejdstarif og så timelønningerne for arten af timer. Der var herudover forskellige tariffer efter, om man var uddannet og som hvad, eller man var uuddannet. Timelønningerne for damer var mindre end timelønningerne for mænd. (...)

EN ALL-ROUND UDDANNELSE – MED BESVÆR

I bogholderiet blev alle enkeltregnskaberne samlet og bogført. Vi elever fik lov til at deltage i alle kontorets funktioner bortset fra bogholderiet. Da der var gået 2 år af elevtiden på 3 år, og vi endnu ikke havde været i bogholderiet, klagede vi vores nød til HK, som vi var blevet medlem af i januar 1963. HK fik sammen med Arbejdsformidlingen arrangeret det således, at vi i det mindste i 3 måneder, det sidste år, skulle lære bogholderiet. Det holdt hårdt, og Arbejdsformidlingen måtte skrue bissen på, idet det blev anført, at såfremt vi ikke kom i bogholderiet, ville det blive forbudt mejeriet at have kontorelever fremover. Man fik mistanke om, at kontoreleverne på mejeriet bare var billig arbejdskraft. Der var jo også et stort antal elever i forhold til de udlærte. Det er således også den eneste negative oplevelse, jeg havde i min læretid.

Et yderligere gode, som HK skaffede os ved den lejlighed, var, at vi ifølge overenskomsten skulle have indregnet hele skoletiden i arbejdstiden. Dette havde vi ikke fået helt, idet den sidste time lå uden for arbejdstiden. Vi fik herefter efterbetaling for 2 års skolegang med en time pr. skoledag. Betalingen kom belejligt på en gang, da man ikke havde tid til afspadsering. Det lykkedes således at få en all-round uddannelse efter datidens forhold. (...)

MED KUGLEPEN OG BLYANT

Når der skulle laves kvartalsregnskaber og årsregnskaber, afleverede bogholderen tallene til prokuristen, der opstillede de endelige regnskabstal. Prokuristen havde så møder med direktøren inden Andelsselskabets bestyrelsesmøder og generalforsamlinger. Vi elever fik lov til at komme ind og se regnskaberne en dag hver, når de var opstillet.

I "trykkeriet" producerede vi, det vil stort set sige eleverne, alle breve og informationer til personale, leverandører og kunder og regnskaber til bestyrelse på manuelle skrivemaskiner og på en stencil, som vi satte på en manuel trykkemaskine, hvorefter vi drejede den skrevne stencil rundt i sværte ved hjælp af et håndtag. På denne måde kunne vi hurtigt producere 700 ens breve/meddelelser. Ellers foregik næsten alle funktioner med blyant eller kuglepen og stort set uden regnemaskine.

Oprydningen på kontoret skulle foretages af kontoreleverne, der også fejede gulv. Alt sammen efter arbejdstids ophør hver dag kl.

17.00. Oprydningen foregik på den måde, at de store leverandør- og lagerbøger blev lagt op på en lille vogn sammen med kontormaskinerne og kørt ind i en kæmpe pengeboks, hvor også kontanter blev placeret. Eneste kontormaskine, der stod fast på bogholderens kontor, var den store RUF-bogholderi-maskine, som stod fast forankret til gulvet. Når vi gik hjem, var det således et totalt ryddet kontor, vi forlod.

Kontoret var fysisk et kontorlandskab, hvor dog bogholder og prokurist sad inde bag et glasparti, således at det virkede som selvstændige kontorer. Når bogholderen sad på sit eget kontor, hang det sammen med den ulidelige larm, der ellers kom fra bogholderimaskinen.

Direktørens kontor var enormt stort og blev også brugt til de kvartårlige bestyrelsesmøder. Der var dog mulighed for at trække en trædør for til den bageste del af lokalet, hvor bestyrelsesbordet og de store læderstole stod.

Der var to kantiner, en for personalet i produktionen og en for personalet på kontoret, som jo var funktionærer. Kantinen for kontorpersonalet lå under kontoret i stueetagen og blev ikke benyttet af det ledende personale, der selv havde madpakke med, der blev nydt på kontoret ved arbejdspladsen. Man blandede sig ikke så meget dengang. (...)

En uge hver sommer var der dyrskue i Århus Nord. Så fik jeg lov til at køre med en mælkebil ud til dyrskuepladsen for at tage imod de penge, som mejeriet modtog for den syrnede mælk, vi solgte til landmændene, der havde dyr på skuet. Jeg mindes dette som et slaraffenland midt i en ellers særdeles travl hverdag på kontoret. (...)

To gange om året samledes personalet. Den ene gang var til jul, hvor der var bankospil, hvor vi mod betaling af spilleplader kunne vinde store fine julekurve med ænder og andet godt til familien i julen. Anden gang var om sommeren, hvor der var arrangeret konkurrence om, hvem der kunne spise mest is. Præmien var isdesserter.

Ca. hvert halve år var eleverne, husassistenten (tre timer dagligt) og de yngste udlærte samlet på skift ved hinanden til almindelig hygge over en kop kaffe med brød og sodavand. Eleverne kunne også finde på en lørdag aften at mødes i en af byens jazz-klubber.

Som sidste års elev skulle man en dag om ugen ud og hente de penge ved kunderne, som de udskrevne regninger lød på, og så sent om eftermiddagen hjem og lave regnskab for afregning med kassereren. Jeg husker stadig de diskussioner, jeg havde med prokuristen om, hvorvidt han kunne gå med til at betale benzinen, som jeg brugte ved

at køre rundt på min egen knallert. Men det endte da med, at jeg fik betaling, da jeg jo så kunne komme hurtigere rundt. Slitage på knallerten kunne man ikke få noget for. Transporten til og fra arbejde foregik dels med tog og dels med bybus eller på knallert for eleverne. På kontoret var der kun prokuristen, der havde egen bil.

PÅ HANDELSSKOLE

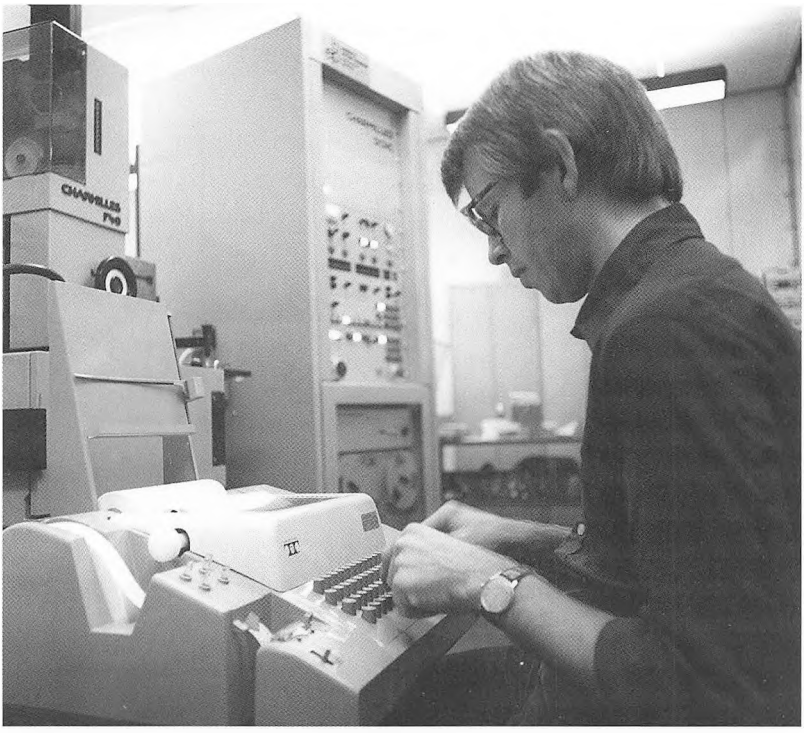
Når man var kontorelev, skulle man jo samtidig gå i handelsskole. Valget stod nu mellem den almindelige klasse for kontorelever eller klassen med to fremmede sprog, nemlig engelsk og tysk. Jeg blev på grund af mine forholdsvis gode karakterer i sprog ved mellemskoleeksamen optaget i klassen med to fremmede sprog – der ellers var forbeholdt realister – hvilket jeg senere i livet fik glæde af på grund af arbejde i udlandet og på grund af mange ferierejser i hele verden.

Handelsskolen, der var etableret i den gamle pigeskole i Christiansgade i Århus, foregik delvis i arbejdstiden (troede vi), nemlig fra kl. 14.00 til 18.00. Herudover var der lektier, der blev lavet om aftenen og i weekenderne. Der var tale om for det meste en skoledag om ugen, dog i visse perioder to gange. I den almindelige folkeskoleferie var skolen lukket. Fagene var som omtalt sprog, handelsregning, maskinskrivning med blindskrift og kontorkundskaber. Der var standpunktsprøver hvert år, hvor karaktererne blev sendt til arbejdsgiveren.

I det sidste år på handelsskolen gik jeg ved siden af om aftenen til statskontrolleret prøve i bogføring og statskontrolleret prøve i engelsk. Disse prøver var sammen med statskontrolleret prøve i matematik adgangsbeviser en forudsætning for senere at læse til HD. Eksaminerne for disse fag faldt næsten tidsmæssigt sammen med den endelige handelseksamen i april, maj og juni 1965.

UDLÆRT KONTORASSISTENT – NYT ARBEJDE

Det var ikke praksis, at man blev på mejeriet efter, at man var udlært, og da jeg ikke havde hørt noget fra ledelsen 3 måneder, før jeg var udlært, begyndte jeg igen at se efter annoncer i avisen. Det, jeg kikkede efter, var stillinger som juniorsælger. Jeg havde dog min fars ord i erindring, at det var godt at blive ansat ved det offentlige med pension m.v. Så jeg kikkede også efter annoncer fra kommunen.

Hulkortalderen fik ikke nogen lang levetid. Billedet er fra 1981. (Foto: ABA).

En dag så jeg en annonce fra Århus Kommunehospital, hvor der søgtes en lægesekretær. Der krævedes ikke en egentlig lægesekretæreksamen, det var nok med en kontoruddannelse. I annoncen var oplyst navnet på den ledende lægesekretær, som var en mand. Ansøgningen skulle dog sendes til kontorchefen i administrationen.

Jeg vidste jo godt, at faget var et pigefag, men jeg søgte alligevel, da den ledende lægesekretær jo var en mand, hvilket angav, at det jo så ikke måtte være helt umuligt at blive ansat, selvom jeg var en mand. Jeg havde ikke hørt noget to måneder efter indgivelse af ansøgningen, og der var kun en måned til, jeg skulle stoppe som kontorelev. Jeg besluttede mig derfor for at henvende mig til kontorchefen pr. telefon for at høre om stillingen var besat. Kontorchefen sagde ja, at det var længe siden, men da der var ved at blive en kontorassistentstilling ledig på lønningskontoret, havde han holdt min ansøgning tilbage, fordi han syntes, at jeg kunne passe godt ind i personalesammensætningen,

da de fleste andre på dette kontor også var håndboldspillere. Han lovede at ringe tilbage snarest muligt. En time efter blev jeg ringet op, om jeg kunne komme til en samtale om eftermiddagen.

Efter mødet fik jeg et ansættelsesbrev dagen efter, hvor der stod, at jeg kunne starte den 15. juli 1965 kl. 8.00 med en begyndelsesløn på knapt 1600 kr. om måneden. Jeg blev samtidig ansat som tjenestemand på prøve.

På kontoret var der kun ansat mænd. Dette var, fordi den mandlige chef for kontoret ikke ønskede at have alle de "kaglende høns, der rendte og sladrede i en uendelighed", som han sagde. Før i tiden havde der været en naturlig blanding af kønnene på kontoret. Det var slut nu.

Jeg blev placeret i timelønsafdelingen for hus- og rengøringsassistenter. Lønnen blev skrevet, stadigvæk manuelt med kuglepen, på det Koh i Nohr system, som jeg allerede kendte fra mejeriet. Jeg husker, at timelønnen til en rengøringsassistent var 5,03 kr.

Jeg havde ikke været ansat ret længe på kontoret, før resultatet fra overenskomstforhandlingerne kom. Så alle lønningerne til personalet, ca. 5000, skulle reguleres manuelt. Dette var et stort arbejde på grund af alle de særydelser, hospitalspersonalet fik for arbejde om aftenen, i forskudt tid, om lørdagen og om søndagen. Efterreguleringen varede da også i fire til fem måneder, hvor alle på lønkontoret skulle arbejde over. Vi arbejdede i den periode hver dag fra kl. 8.00 til 20.00 på de fem første hverdage og kl. 8.00 til 16.00 lørdag og søndag. På grund af overarbejdet tjente jeg hver måned ca. 3500 kr. om måneden, hvilket jo var en særdeles høj løn på det tidspunkt. Vi havde jo så heller ikke nogen fridag overhovedet. Der var ikke arbejdsmiljøregler, der skulle overholdes. Efterhånden blev arbejdet lidt lettere. Der blev indført hulkort til brug ved lønberegningen. Århus Kommunes Hulkortcentral blev benyttet. Lønberegningen foregik herefter på den måde, at afdelingssygeplejersken fremsendte en månedlig oversigt til lønkontoret over, hvordan den enkelte ansatte havde arbejdet hver dag de 31 dage.

Lønkontoret opfandt og fik teknisk afdeling til at lave en plastikskabelon med huller i. Hullerne passede til hver syvende dag på arbejdslisten fra afdelingssygeplejersken.Vi kunne så let aflæse fx, hvor mange timer en sygeplejerske havde arbejdet om søndagen i en måned. Lagde vi skabelonen ned over tjenestetidsplanen, og der dukkede 2 gange 8 timer frem, indtalte vi på et bånd, at tjenestenummer 2018 havde 16 à art 25, som var artsnummeret for søndagstimer. Båndet blev herefter

sendt til hulkortcentralen, hvor hullepigerne hullede data ind, som de hørte i mikrofon fra båndet. Det var så forudprogrammeret, hvad søndagstimerne kostede. Efter indhulningen fik vi så de kørte lønsedler retur, der blev kontrolleret af en anden end den, der havde indtalt båndet. Når lønkontoret meldte klar til Hulkortcentralen, blev så den samlede lønkørsel foretaget, og vi fik lønsedlerne i 2 eksemplarer. En til den ansatte og en til lønkontoret. Da de forskellige artskoder m.v. på forhånd havde fået et kontonummer, kunne vi blot sende konteringsbilaget til bogholderiet. Dette er den største fremgang i kontor-automatiseringen, som jeg kan huske indtil nu i mit virke.

Det havde jo også den virkning, at en efterregulering meget hurtigt maskinelt kunne beregnes af Hulkortcentralen. Hulkort øgede også både sikkerheden og kvaliteten i arbejdet.

På Århus Kommunehospitals lønningskontor havde vi et utroligt godt samarbejde og venskab, som den dag i dag stadig består, selvom vi nu er spredt for alle vinde. En af de ting, der fungerede godt, var, at vi alle, bortset fra de 3 overassistenter og fuldmægtig, roterede rundt blandt de forskellige kontorer og lærte de forskellige arbejdsgange, så vi ved frafald kunne overtage og hjælpe hinanden kontorerne imellem. (...)

OVERASSISTENT OG NYT ARBEJDE

Dengang ville man gerne gøre karriere og gerne hurtigt. På Århus Kommunehospital havde jeg set, at der gik ca.10 år, før man blev overassistent og leder af en løngruppe. Jeg blev derfor fristet, da jeg så en annonce om en stilling som overassistent ved Tønder Sygehus. Stillingsindholdet var leder af lønfunktionen på sygehuset som kasserer. (...)

Når jeg havde fået stillingen, var det, fordi jeg kunne det der Koh i Nohr lønsystem som sygehuset også brugte, og så fordi jeg havde prøvet dette med hulkort. Og jeg gik da også efter et stykke i tid i gang med at udfærdige en plan for overgang til hulkort, men i mellemtiden havde tiden overhalet hulkortproceduren, og vi fik besøg af Silkeborg Datacentral i slutningen af 1968.

Silkeborg Datacentral havde sammen med den daværende "Sygehusforeningen" udarbejdet et edb-system for sygehuslønninger, der var planlagt til at blive landsdækkende for alle sygehuse. Da Sygehus-

foreningen vidste, at vi arbejdede med indførelse af et nyt lønsystem, og da vi var et forholdsvis lille 4-delt sygehus med 140 senge, spurgte man, om vi ikke kunne tænke os at være et af prøvesygehusene for lønsystemet. Og som det første sygehus i landet tegnede Tønder Sygehus kontrakt med Silkeborg Datacentral og til en favorabel pris.

Vi kørte i seks måneder prøvekørsler på lønnen ved Silkeborg Datacentral sammen med, at vi udbetalte lønningerne manuelt som hidtil, lige indtil lønningerne og regnskaberne var nøjagtig ens. I denne periode havde jeg meget natarbejde, idet jeg også selv skulle køre op til Silkeborg med rettelserne fra prøvekørslerne og sætte programmørerne ind i, hvor jeg havde observeret fejlene. Til sidst lykkedes det, og det var endnu et meget stort skridt frem mod nutidens edb-systemer inden for de administrative kontorfunktioner.

Samtidig kom indførelsen af CPR-numre og kildeskatten. Dette gjorde ikke så meget for os, idet disse nye registreringer var forud programmeret i edb-systemet.

Jeg havde travlt, og nok for travlt, idet jeg i denne periode brugte utrolig meget tid på kontoret. Dette har nok også haft den virkning, at min kone ville tilbage til vennerne i Århus.

OVERASSISTENT IGEN

1. april 1970 iværksattes kommunalreformen. I den forbindelse havde Århus Amtskommune en række opslag af stillinger til nybesættelse. Jeg søgte og fik en stilling pr. 1. juni 1970 i den nye amtskommunes Centralforvaltning, der blev etableret i Viby-Centret i Viby ved Århus. Stillingen som overassistent var placeret i lønkontoret under Centralforvaltningen. I en periode, mens antallet af ansatte voksede, og mens man byggede den nye amtsgård i Højbjerg, blev lønkontoret midlertidig flyttet til tidligere sygeplejeelevværelser på Århus Amtssygehus.

Jeg kan stadig huske, at Århus Kommune rasede, fordi den nye amtskommune bare slog avancementsstillinger op, som kommunens personale søgte og fik. Det var unfair konkurrence. Der blev da også lavet en stiltiende aftale om, hvornår der kunne oprettes avancementsstillinger, således at man ikke stjal personale fra hinanden på denne måde. Der var jo stadig på dette tidspunkt lang ventetid i kommunen på at blive overassistent, og når man så kunne få en sådan stilling uden at flytte, var der rift om stillingerne.

Ti år senere – her foto fra 1991 – havde edb overtaget føringen. (Foto: Harry Nielsen/ABA).

Meget af tiden gik med etablering af nye edb-systemer, nye journalsystemer og få organiseret alle de nye funktioner samt lave ændrede ansættelsesbreve og tilbud om nye vilkår til personale, som skulle overflyttes. Samtidig skulle vi arbejde med nye edb-systemer fra Århus Kommunes edb-central, som ikke var kendt af ret mange af os. Der skulle også sluges nogle kulturelle kameler, idet personalet kom fra forskellige kulturer i de tre sammenlagte amter Århus, Randers og Skanderborg. Personalet havde også lange transportveje at køre hver dag, indtil man havde fundet sin nye bopæl.

Jeg syntes, at der var rigtigt meget uro i administrationen på grund af nye politiske beslutninger hele tiden, og fordi der ikke havde været den nødvendige forberedelsestid til organisering af arbejdet, og personalet ikke var ansat inden den 1. april 1970. For eksempel havde Århus Amtskommune overtaget administrationen af alle sygehusene i amtet, men der blev først etableret en egentlig sygehusforvaltning med to mand ved årsskiftet 1971/72.

Det var en svær tid, men efterhånden kom vi ind på hinanden, og fik et rigtigt godt samarbejde. Et samarbejde som jeg, efter 15 års fravær i perioden 1972 – 1986, nød godt af ved tilbagevenden til amtsgården i Højbjerg.

MIT ARBEJDE ER MIN HOBBY

Med computere, internet og e-mail som arbejdsredskab er det i dag muligt at indrette en hjemmearbejdsplads langt fra virksomhedens fysiske rammer og alligevel være tæt forbundet. Begrebet kaldes distancearbejde og er ved at vinde indpas i mange virksomheder. Her er Jytte Gaardsted Rasmussen på sin hjemmearbejdsplads i 1999. (Foto: privateje).

JYTTE GAARDSTED Rasmussen er født i 1957 i Ikast, som den mellemste af tre børn. Hun beretter om en tryg og harmonisk opvækst. Som 17-årig kom hun i lære på et advokatkontor og blev samtidig medlem af HK. Som udlært advokatsekretær arbejdede hun hos forskellige advokater. Allerede som 25-årig var Jytte Gaardsted Rasmussen fagligt interesseret og er i dag ansat hos HK Århus. Hun er gift og har to børn.

Mit navn er Jytte Gaardsted Rasmussen. Jeg er født i Ikast i Midtjylland og er i dag 40 år. Det vil sige, at jeg blev født i 1957. Mine forældre havde lige færdiggjort et selvbyggerhus, som de havde knoklet med i 3-4 år. Der skulle tjenes penge, før der kunne købes materialer, og tingene gøres færdige. Min far var specialarbejder og min mor syerske – i mange år hjemmesyerske.

Jeg erindrer mange nætter, hvor jeg vågnede og konstaterede denne summelyd – så var min mor i gang med jobbet. Der var jo så meget andet, der skulle nås i løbet af dagen foruden at sy. Jo flere stykker hun nåede, jo mere tjente hun – og det handlede om at få brød på bordet hver dag – også gerne kød. Det var virkelig noget, der var noget i. Min mor var nr. 4 i rækken af 10 – og dengang i 30'erne – i hendes barndom – var der kun råd til kød max en gang ugentligt. Så min mor satte pris på, at der var kød på bordet hver dag. Min mor er født i 1928 i Munklinde – og hun kom "ud og tjene" i tolvårs alderen – hun gik kun i skole hver anden dag.

Min far er fra 1930 – og født i Haunstrup – også han kom tidligt ud at tjene. Han er nr. 4 ud af 6 søskende – og stammer oprindelig fra Ryegnen, hvor min tip-oldefar var skomager.

BARNDOM OG UNGDOM

Jeg har haft en dejlig barndom fyldt med liv og glade minder. Jeg er nr. 2 i en søskendeflok – mellem 2 brødre. På gaden var der mange

På jobpatrulje med HK-ungdom i sommerlandet i 1978. (Foto: privateje).

børn. Mest drenge. Vi legede ofte cowboys og indianere, klatrede i træer – og gjorde farlige ting. Her i min voksen tilværelse tænker jeg ofte på, "godt min mor ikke vidste det". I dag er børnene næsten under opsyn hele tiden.

Vi boede i parcelhus ved en meget trafikeret vej. Ofte blev den brugt som omfartsvej til Silkeborg – og derfor kørte bilerne også stærkt. Vi blev indskærpet hele tiden at passe på – og inden vi kunne finde ud af det, blev vi ikke sluppet løs, som børn.

Jeg var glad for at gå i skole. Der var faktisk halvlangt – og hurtig måtte vi lære selv at gå, for far var på arbejde – og mor sad ved symaskinen dagen lang. Senere fik vi lov at cykle i skole, og så var det ikke så hårdt. Det var nu ofte svært at komme op om morgenen – morgenen var de bedste – at ligge i en dejlig varm seng og få fem minutter mere.

Morgenmaden var ofte franskbrød med pålæg og mælk. Far var forlængst kørt afsted på arbejde, så det var mor, der ordnede den del af "kagen". Madpakken var ofte traditionel og smurt aftenen før. Rug-

brød med spegepølse, leverpostej, makrel i tomat, pålægschokolade. Jo, jo, det ligner dagens madpakke.

Lærerne kaldte vi ved efternavn og "De" de første år. Vi gik også i skole om lørdagen – det var mere en hyggedag. Ofte var der stearinlys på bordet, og vi fik lov at læse selvskrevne historier for hinanden. Ellers var dagen stykket sammen af brudte lektioner, og der var ingen sammenhæng i dem. Lektielæsning var meget almindelig.

Mine fritidsinteresser var gymnastik – jeg blev optaget på Hammerum Herreds Spring Gymnastik – og var meget stolt heraf, så længe det varede. Også badminton og svømning var noget, jeg løb til uge efter uge. Jeg startede på arbejdsmarkedet som 12-årig. Min mor var i mellemtiden begyndt at arbejde på fabrikken, i stedet for at sidde hjemme og sy. Her fik jeg et eftermiddagsjob. Hea-Net hed firmaet – og indehaveren lever endnu – hun er vel 90 år eller deromkring. Jeg skulle lægge tøj sammen. De producerede nattøj til damer, T-shirt og meget andet.

Der var ikke råd til mange udskejelser i mit ungdomshjem, og derfor måtte jeg selv tjene pengene, da det fx blev interessant at ryge eller gå i byen, eller når mors hjemmesyede tøj ikke længere duede.

Samtidig besluttede jeg mig hurtigt for at ville på handelsskole – og her måtte jeg også have til livets sjove ting, og derfor skulle der spares op – for så længe jeg gik på denne skole, ønskede jeg at koncentrere mig herom – og ikke gå på arbejde efter skole.

Ved 17-tiden hver dag spiste vi aftensmad, for da var far kommet hjem – og vi fik altid varm mad. Gerne lidt til dessert også. Det var min mor, der stod for maden, men far hjalp til med at rydde af, vaske op og feje gulv. Efterhånden måtte vi unger også give en hånd med – i hvert fald hvis vi ville have lidt lommepenge.

Det var en stor dag, da min mor og far fik fjernsyn. Alt blev købt på afbetaling, for der var ikke råd til at købe det kontant. Så vi nød at se tv – og gerne børnetime. Det var super dejligt. Min mor nød også tv – og gerne spændingsfilm eller cowboyfilm – i dag har hun – lige for nylig som 70-årig – investeret i en parabol, så nu skal der ses film!

Det med afbetaling gik ikke altid lige godt. Fx husker jeg tydelig en dag, da jeg kom fra mit lærlingejob (jeg kom i lære på et advokatkontor) og fortalte forarget om dem, der ikke kunne betale og blev sendt til fogedretten. Det var dog for galt. Så fortalte min mor mig, at det skulle jeg ikke være så forarget over, for de havde ofte været i foged-

retten i løbet af min barndomstid for at få lavet en afbetalingsordning – netop fordi der ikke var midler til at betale til tiden. Når der var rigtig lavvande, husker jeg også, at min mor måtte ty til pibe i stedet for hjemmerullede cigaretter. Det var ikke noget, far og mor synes, vi som børn skulle bekymre os om, og derfor fik vi det ikke at vide.

ARBEJDE

Mit første rigtige job var altså min læretid hos advokat Ejnar Jensen i Ikast. Jeg måtte søge mange elevpladser – vel hen ved 10-12 stykker. Det var mange i 1974 – og pludselig havde jeg mulighed for to. Det andet var hos Speditionsfirmaet Samson i Herning, men da havde jeg sagt ja tak til jobbet hos advokaten.

Ofte blev jeg sat til at lægge sager på plads, rende byærinder for de udlærte, gøre rent og så videre – og en dag blev det bare for meget, så jeg brokkede mig gevaldigt, mens jeg støvsugede, og det overhørte en dame. Uha – rød i hovedet måtte jeg slukke for maskinen – og spørge om jeg kunne hjælpe med noget. Nej tak, men hun var da interesseret i at høre, hvad det var jeg gik og brokkede mig over – og så øste jeg af min frustration over ikke at kunne få lov til at lære noget. Men det kunne hun jo intet gøre ved, så det skulle hun bare glemme igen. Men nej – det ville hun ikke – for hun ville nemlig tage hånd om situationen. Hvordan det, var mit svar. Jo, ser du, min lille ven – jeg er gift med Jensen, så det må vi have rådet bod på! Tak skæbne, tænkte jeg, hvad havde jeg dog gjort. Men, men – ind imellem er man heldig. Der blev ansat en piccoline til at ordne alt stadset, og jeg blev sat på inkasso, for derefter at komme i handel, arvesager, retssager o.s.v. Senere var der mange, der skulle på barselsorlov, og så kunne jeg da få lov at lære noget fra deres område i henved 3 måneder – og det var hver gang en udfordring. Jensen truede godt nok med, at han var nødt til at placere en p-pille på bordene hver morgen, for nu kunne det snart været nok med de gravide medarbejdere.

Vi brugte IBM-kuglehovedmaskiner – og det var meget avanceret. Det blev indført i slutningen af min læretid, som var 2 år efter 1 års handelsskoleeksamen. Dengang var det en all-round uddannelse, idet der ikke var noget, der hed at blive uddannet til advokatsekretær. Vi skulle bruge carbonpapir – og det handlede om præcision – jeg var i hvert fald glad for, at jeg havde taget "10 finger systemet" på aften-

skole samtidig med, at jeg fik det på handelsskolen. Så få fejl som muligt, for det skulle rettes både på originalen og genparten. Når vi kontaktede tinglysningskontoret var der også meget "snobberi" i det, man skulle tale ordentligt – og sige De og efternavn. Vi skrev ofte efter diktafon – og arbejdet blev tilrettelagt derefter. Man sad der fra morgen til aften – og der var ikke – som i dag – meget selvstændig arbejde i det. Det gjaldt dog ikke for alle. Nogle medarbejdere havde særlig status – og de var faktisk værre end chefen – nogen gange kunne man få det indtryk, at de ejede firmaet.

Specielt inkassoområdet fattede min interesse, for det handlede om at få folk til at betale. Også kreditforeningssagerne var specielle. Her var der ind i mellem tale om tragiske hændelsesforløb. Ofte var det ikke særlig spændende for advokaterne at beskæftige sig med, og derfor blev der plads til at "få rum" til at kradse penge ind på sin egen måde. Møderet i fogedretten fik jeg også – og man lærte at skelne snyderne fra de andre.

I 1978 blev jeg leder af inkassoafdelingen hos advokatfirmaet Koch og Dressing i Esbjerg – og det skyldes, at jeg flyttede efter min daværende kæreste, der startede på en uddannelse til socialrådgiver. Vi fik en 2 værelseslejlighed på 2. sal midt i byen og ganske nær mit nye arbejde. Vi var lykkelige. Min mor og far hjalp med at indrette lejligheden – specielt skulle der sættes nogle flere garderobeskabe op, for at vi kunne få plads til det hele. Der var kun et lokum, man kunne bakke ind i. Vasken i køkkenet udgjorde det også for et bad, hvis man trængte. Ellers foregik det via sportsaftenen.

Også i dette firma var der respekt til cheferne – det var dem, der vidste noget her i verden. I forkontoret sad 8 advokatsekretærer skilt ad med skillevægge, men ellers masser af uro af telefoner, regnemaskiner og skrivemaskiner. Også her brugte vi kuglehovedmaskiner. Der blev dikteret direkte fra chef til ansat – så her var det godt at kunne stenografi.

Mændene var dem, der bestemte – de havde de bedste stillinger – kvinderne var "oppasserne", enten på den ene eller anden måde. Servere kaffe, brød, mad, hente varer, bringe ditten og datten – og ikke mindst få dikteret, hvad der skulle skrives. Der var ingen mandlige sekretærer.

I samme periode startede HK opmærksomheden på advokatkontorerne – og jeg husker stadig tydeligt billedet af hende "snerpen" (ma-

På kongres med HK-ungdom i 1981. Delegerede fra Herning. (Foto: Privateje)

dammen, kællingen o.s.v.) på forsiden af HK-bladet. Hende kunne vi alle genkende.

Jeg har været organiseret, siden jeg gik i lære. Sammen med kontraktunderskrivelsen var det noget af det mest naturlige i verden at foretage sig. Jeg ved ikke hvorfor, men jeg tror, det var holdningen i mit barndomshjem. Man organiserer sig, når man er på arbejdsmarkedet. Min far var ind imellem til møder hos SiD – om ikke andet, når der var generalforsamling, og de så fik gule ærter og snaps til.

Jeg nåede at stifte bekendtskab med HK-Ungdom i Herning, hvor jeg startede med at tilmelde mig et kursus, der ikke blev til noget, for siden at blive headhuntet til forskellige aktiviteter. Dette arbejde fortsatte jeg med i Esbjerg – og det var en rigtig god indgangsvinkel til at få nye bekendtskaber. Kollegerne på arbejde var meget ældre end mig, og jeg havde derfor brug for nogle yngre venner.

Jeg var rigtig glad for mit arbejde i Esbjerg, og ofte drøftede vi også muligheden for, at jeg kunne læse til jurist for siden at vende tilbage som fuldmægtig. Det blev dog aldrig til noget.

Jeg har altid haft det godt med kollegerne – et fint og sjovt samar-

bejde, men der var også nogen, man havde et lidt anstrengt forhold til. På de arbejdspladser, jeg har været på, bortset fra den jeg har nu, har der ikke været klub, tillidsrepræsentant, ej heller overenskomst. Ofte har vi drøftet medlemskab af fagforening, jf. mit faglige engagement kunne jeg ikke lade være med at drøfte det.

I 1980 flyttede vi til Herning på grund af kærestens jobmuligheder – og jeg flyttede først, da jeg havde fået job. Denne gang i Herning Bankier- og Vekselererfirma. En noget speget affære, hvor mine holdninger ikke altid kunne holde "banen" i de forretninger, der her skulle foretages, så jeg var glad for at blive fyret et år efter. Jeg måtte selv skrive min fyreseddel – en underlig fornemmelse.

Inden jeg dog nåede at blive ledig, endte jeg som kontorassistent hos Snedker- og Tømrerforbundets afdeling i Herning. Her var jeg glad for at være, så længe Frede Petersen var formand. Han rummede alle på kontoret, såvel ST'erne som HK'erne – og gjorde det muligt, at man kunne fylde jobbet ud, som man ville. Det var spændende. Her fik jeg HK til at lave en overenskomst – og var også med til at danne "Brancheklubben for Fagforeningsansatte i HK". Jeg fortsatte med at være aktiv i HK-Ungdom.

Senere kom jeg i en kort periode tilbage til advokatsekretær-miljøet – et firma i Herning, hvor jeg var i 9 måneder, før jeg sprang til et job som faglig sekretær i HK. Selv om det var over formandens lig, at han skulle ansætte kvindelige faglige sekretærer, lykkes det mig at vinde over 7-8 andre mandlige ansøgere – og det var jeg stolt af. Jeg startede som 25-årig – og der var masser af energi og engagement til at lave noget fagligt arbejde.

Min hobby blev til mit arbejde – og det er det stadig. I dag er jeg dog ansat i HK Århus – i Service og Industri. Jeg har været tillidsrepræsentant for kollegerne i Herning en kort periode – og det har jeg også været for kollegerne i Århus i en toårig periode.

Ind i mellem har jeg også været politisk aktiv – dels som formand for DSU en periode – og også i en bestyrelse i Socialdemokratiet. Det har jeg dog lagt på hylden for en periode.

Jeg har i dag et spændende job – er nylig her pr. 1. oktober startet som faglig konsulent inden for industrisektoren – og Grafisk Forbund er på vej ind i HK – det bliver en spændende øvelse for såvel dem som os. HK er på vej ind i vidensamfundet – og er ved at gøre klar til at få medlemmerne med. (...)

Ja, her i mit 40-årige liv kan jeg i hvert fald konstatere, at alt hvad mine forældre måtte bruge år på at bygge op/spare til eller arbejde sig til, kan vi få hurtigere, billigere og måske også bedre.

Vi er en familie – jeg er gift på 11. år – og vi har 2 børn sammen. Kristina på 11 1/2 år og Kasper på 9 1/2 år. Vi bor i Sejs – og har et parcelhus på 180 m² med 2 brændeovne, fjernsyn, stereoanlæg, bil – og ikke mindst har børnene netop investeret i tv på deres værelser for nogle penge, de har fået af farmor. Vi har materialistisk alt, hvad vi kan begære, selv om børnene indimellem ønsker, at vi var millionærer, for så kunne vi o.s.v.

Vi har også 2 computere – en pc'er og en Mac'er. Der skal spil til i disse dage. Børnene kan allerede betjene dens slags størrelse. Kasper nok lidt bedre en Kristina. Interessen for alverdens spil er større hos ham end hos hende.

Børnene bliver større – og det giver mere frihed i familien til at gøre forskellige ting, fx at gå i teater, dyrke sport eller skrive dette lange brev fx, de kan mere selv – og gør mange ting af sig selv. Du skal ikke være så meget over dem – være afhængige af hinanden.

De har undervisning i skolen efter de nye individuelle principper – der skal tages hensyn til den enkelte, men det er nu ikke helt slået igennem endnu. Vi engagerer os meget i vore børn, deres fritidsaktiviteter, drøfter mange forhold med dem politisk som fagpolitisk, forklarer hvordan tingene hænger sammen.

Dagene kan ind i mellem være lange. De går i skole og derefter i fritidsordning (187 børn, puha) eller klub. Her er der masser af aktiviteter, musik m.v. – men ikke mere, end der også er plads til det barn, der bare ønsker at være der uden at blive aktiveret. De sendes afsted kl. 07.30 og kommer hjem igen ved 16.30 tiden, så det er indimellem nogle lange dage, men så har de oftest været til de ting, de går til. Fodbold, gymnastik, badminton m.v. De er glade børn. Elsker at holde ferie med os – og det gør vi særlig meget ud af, når tid og penge er til det. Mindst en ferie per år. Noget vore forældre heller ikke har haft råd til.

Vi camperer – har købt en 20 år gammel campingvogn, som vi benytter om sommeren – og hen over sensommeren. Vi kan lide at køre sydpå i de lange ferie – og hygger os her i Danmark i de korte søgnehelligdagsferier.

Vi elsker at høre musik, gå i teateret (også gerne børneteater), være sammen med venner til hyggemad og snak. Vi tager gerne til maleriudstillinger – udstiller også selv lidt abstrakte oliemalerier.

Vi bruger vores fritid på at læse meget faglitteratur og ikke mindst at uddanne os. Det har vi gjort de sidste 5 år. Enten merkonom eller via fjernundervisning på AUC. Vi finder det vigtigt hele tiden at følge med tiden – og det sker gennem opkvalificering. Det er din eneste mulighed for at forblive på arbejdsmarkedet. De nye uddannelser presser andre ud, hvis ikke man følger med og løbende opkvalificerer sig.

Vi bruger også noget tid på os selv rent kropsligt. Vi løber derfor en tur hver morgen – her om vinteren en tur hver anden dag. Vi går til tennis og badminton. Passer på hvad vi spiser – der behøver absolut ikke at være kød på bordet hver dag. Vi elsker pizza og italienske inspirerende retter, masser af pasta m.v. Ikke så meget sovs, som når fx farmor inviterer på besøg – det handler mere om grønne og økologiske retter. Der tales meget om bakterier i kødet, i vandet og ikke mindst hormonfremmende indsprøjtninger i vore fødevarer i tiden. Det er ikke rart. I Silkeborg Kommune har der lige (1997) været en periode, hvor Nordbyen ikke har kunnet drikke vandet, uden at det skulle koges først. Endnu er kilden ikke fundet. Det er uhyggeligt.

Vi er gør-selv-folk, belært af mine forældre om, at man gør tingene selv. Det gælder, når en mur skal mures, lamper hænges op, brænde kløves m.v. Tøj køber vi gerne brugt eller får det i arv fra andre – og har det fint med det. Indimellem bliver der også til at købe noget nyt. Det går vi dog ikke så meget op i.

FORANDRINGER

Fra jeg startede mit arbejdsliv er vi fx gået fra en skrivemaskine, der var et manuelt hakkebræt, til pc'eren, der næsten selv kan stave, bryde sider op, sætte fotos ind og zappe fra videoen m.v. Det er enorm udvikling – og den kommer til at gå hurtigere. Det bliver snart sådan, at man tager programmer ned fra satellit, som man selv bestemmer, hvornår man vil se, i stedet for nu, hvor man er nødt til at sætte sig foran flimmeren på de tider, hvor tingene sendes.

Arbejdslivet er også blevet hårdere. Du skal være hurtig, være omstillingsparat og fleksibel. Det er ikke længere de hårde kvalifikationer, der gås efter (de betragtes som en forudsætning), men de bløde

Jytte Gaardsted Rasmussen nr. to fra venstre på sin første forbundskongres i september 1981, sammen med de øvrige delegerede fra Herning. (Foto: privateje).

områder: forhandlingsevne, formidlingsevne, samarbejdsevne, fleksibel, mobil m.v.

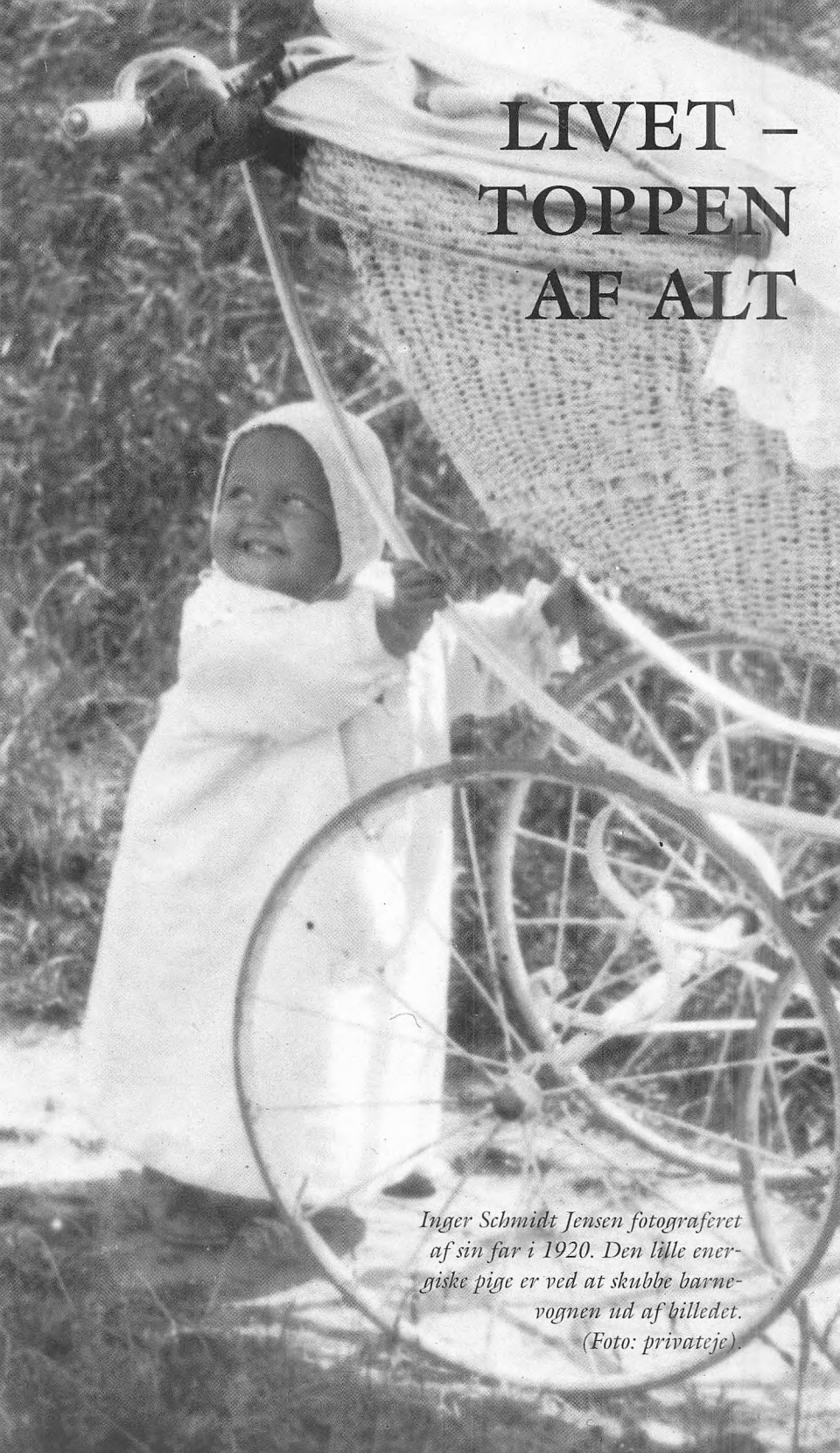
Med den informationsteknologi, hvor alt integreres på arbejdspladsen fra lager til kontor til produktion, er det også blevet spændende at være medarbejder – specielt på de arbejdspladser, der ønsker at sætte medarbejderressourcer i højsædet. Også kaldet Human Ressource Management – på disse virksomheder følger kompetence og ansvar også med – og der gives nogle lønninger, der er på højde hermed. Disse medarbejdere stiller krav til meruddannelse og andre goder, når der forhandles ansættelsesvilkår. Vi ser tendens til free-lance ansættelser, distancearbejdspladser, outscourcede områder m.v., så det bliver ikke, som det har været i et industrisamfund, hvor man tog fra hjemmet for at gå på arbejde. Nu er arbejdet alle steder, blot du kan koble dig op på modem og en computer – gå via internet eller opkobles til firmaet, og så er den hjemme. Du kan arbejde såvel hjemmefra, i DSB's inter-

lyntog (fra Århus til København er transporttiden i dag toenhalv time) og andre steder i verden. Der tales i mobiltelefon som aldrig før. Du møder dem overalt – i supermarkedet, i skolen, i toget, i bilen, til møderne, på cafeerne o.s.v. Vi er blevet en snakkende nation, men via mobiltelefonen – måske får vi problemer med at se hinanden i øjnene med tiden.

Jeg er glad for min familie, finder, der er rum til, at alle kan udvikle sig – sammen og individuelt, og der er plads til mange muligheder. Det har ikke altid været lige let – mens børnene var små, var det dyrt, f.eks. med vuggestuepladser. Tidspresset var også langt større, end det er i dag.

Jeg kunne godt ønske mig mere tid for mine børns fremtid. Tid til at være sammen – tid til at gøre noget helt for sig selv – uden at alting gøres op i arbejde. I øvrigt ønsker jeg for dem, at de får sig en grundlæggende god uddannelse, som de kan bruge som basis senere, hvis de i mellemtiden måtte ønske at hoppe fra og prøve noget andet. Så længe basis er i orden, er der ikke de store problemer i at komme i gang med at læse igen.

LIVET – TOPPEN AF ALT

Inger Schmidt Jensen fotograferet af sin far i 1920. Den lille energiske pige er ved at skubbe barnevognen ud af billedet. (Foto: privateje).

INGER SCHMIDT JENSEN er født i 1919 i København. Forældrene havde en boghandel på Vesterbro, og hendes far bestemte derfor, at hun skulle i lære som boghandler. Hun fortæller om sin barndom som enebarn, skoletid, læretid og sit voksne liv med mand, børn og arbejde. Som 61-årig gik hun på efterløn, og sammen med sin mand nyder hun den tredje alder.

Jeg er ganske vist ikke arbejderbarn, men min fars boghandel lå i et typisk arbejderkvarter, Vesterbrogade 115, og vi kendte alle kunderne og havde en indtægt, der ikke var meget anderledes end deres.

Vi boede i lejligheden over forretningen. Det var ret store lejligheder, 4 værelser, men naturligvis uden bad. Vi havde kakkelovn, og hver lørdag, når jeg skulle i bad, så blev den store zinkbalje hentet op fra kulkælderen og sat foran kakkelovnen. Der blev varmet vand over gassen i det store rummelige køkken, hvor det oprindelige komfur til brænde var dækket over med plader, så gasapparaterne kunne stå der.

Det varme vand blev så samlet i baljen inde i stuen, og der blev hængt håndklæder til opvarmning på kakkelovnen. Når vandet så blev spædet op med koldt vand og havde en passende temperatur, trådte jeg op i baljen og satte mig med knæene trukket op, og så begyndte mor at skrubbe, som om der sad årgammelt snavs alle vegne. Det var en proces, der skulle overstås, men rart var det ikke.

Bagefter trådte mor op i baljen, for vandet skulle jo udnyttes. Far gik på den offentlige badeanstalt i Lyrskovsgade, men jeg tror, der var lidt længe mellem hans renselsesprocesser. Når det så var overstået for denne gang, øsede jeg med en kasserolle vandet op i en gulvspand, som mor tømte i flere omgange.

Så skulle håret vaskes, og det var næsten det værste, for det sved i øjnene. Det begyndte med, at mor i lang tid, jeg synes, det var flere timer, kogte kvilajabark i en stor gryde, så der var til os begge. Det lignede savspåner og skulle sies, når det var kogt. Sandt og sige var det så

besværligt, så det var muligt af og til at overtale mor til at springe hårvasken over en enkelt lørdag.

Så blev jeg lagt på køkkenbordet med hovedet hængende ud over køkkenvasken. Håret blev vasket med stor nidkærhed og uden hensyn til, at en del af skummet kom i øjnene. Efter den omgang måtte vi skynde os ind i stuen, hvor det rene tøj hang til opvarmning på kakkelovnen. Men efter mors mening var det hele så belastende for helbredet, at vi måtte opholde os i nærheden af kakkelovnen de næste par timer.

Ved siden af os boede husværten med sin husholderske. Hun hed frøken Gummesen og blev af ungerne i kvarteret kaldt frøken Nummesen. Hun var god til at jage uartige børn væk, og vi var alle meget bange for hende. Bare synet fik os til at gemme os eller løbe langt væk. Det med at løbe langt væk var ikke så nemt for mig, fordi mine forældre havde forbudt mig at gå ud på gaden. Vi var kun to børn i ejendommen, der kun havde en opgang. Vi var begge nogenlunde jævnaldrende enebørn, så vi havde meget glæde af hinanden. Hvor Gudrun, som hun hed, er nu, ved jeg ikke.

Frøken Gummesen var dog til stor fornøjelse for hele ejendommen, når hun tævede viceværten med en kæp, når han var for fuld til at udføre sit arbejde.

Som mindre var jeg tit nede i gården for at lege med Gudrun. Vi var som sagt kun os to, men i nummer 117 var der mange børn. Det virkede dragende på os. Der var plankeværk mellem gårdene, og vi kiggede gennem de huller, der kom, når knasterne i træet faldt ud. Der var især en pige, der hed Rosa, som vi var fascinerede af. Hun bandede og satte sig nede i gården og tissede. En dag vi kiggede, som sædvanligt, stod Rosa på lur og spyttede mig i øjet. Så forbød min far os at kigge igennem hullerne. Vi fortsatte naturligvis, men stak altid en pind ind i hullet, før vi kiggede. (...)

LIVET I EN BOGHANDEL

Min far havde som tidligere omtalt boghandel i samme ejendom. Det var ikke nogen stor forretning, men han holdt på, at det skulle være en "pæn" forretning. Pæne vinduesudstillinger, diskrete farver og ingen pjank med julenisser eller andet i juletiden. Han solgte først og fremmest bøger, men også papirvarer, grammofonplader, noder, fotoudstyr og fyldepenne m.m. Mens vi er ved fyldepenne, kan jeg huske, at vi

morede os meget over, hvad folk kunne finde på at skrive, når de skulle prøve fyldepennene. Nogle skrev navnet på deres elskede, andre skrev digte o.m.a

Men en dag kom der en ny forretning, der hed "Irma". De solgte servietter og toiletpapir til en meget lav pris, og dermed var de udnævnt til konkurrenter. De havde et slogan, der hed: "Man køber bedst og billigst, hvor den lille Irmapige bor". Far trøstede sig med, at den forretning ikke havde mange chancer med alt sit nymodens pjat, og han forbød mor og mig at købe hos dem.

Vi måtte i øvrigt heller ikke låne bøger på biblioteket. Det var jo også en konkurrent. Når vi læste bøger, lånte vi dem i forretningen, og så åbnede vi dem kun så meget, at de lige netop kunne læses, men det blev en vane for os. Bøgerne skulle jo sælges som nye bagefter. Far censurerede på den måde alt, hvad jeg læste, og jeg blev holdt i uvidenhed om livets mere spændende sider, til jeg var omkring 20 år.

Da jeg var en stor skolepige, hjalp jeg til i juletiden med at råde folk til, hvilke børnebøger de skulle købe til børn og børnebørn. Jeg var ekspert og havde simpelthen læst dem alle sammen.

Der var to boglader til i samme kvarter, og de konkurrerede på livet løs. Engang opdagede far, at den ene solgte viskelæder nøjagtig magen til vores, og de blev solgt tre øre billigere. Så måtte far sætte sine fire øre ned.

En af kunderne kørte på cykel med hjælpemotor. Det blev der grinet meget af. Folk sagde: "Se, der kommer Jacobsen på sin symaskine".

Hver uge kom der en midaldrende dame. Hun levede af at omdele aviser og ugeblade. Hun elskede at læse gode bøger, klassikere og moderne god litteratur. Hun vidste nøjagtig, hvad hun ville have. Så købte hun en bog og kom hver uge og betalte en krone af på den. Når den var betalt, fik hun en ny bog, som hun trofast kom hver fredag og betalte af på. Sådan fortsatte det i mange år, indtil hun døde ved en trafikulykke, idet hun altid cyklede og havde sværere og sværere ved det, efterhånden som hun blev ældre, og til sidst var hun virkelig en svævægter.

Af og til kom der "damer" i forretningen, som jeg ikke måtte komme i kontakt med. De boede i sidegaderne og havde et erhverv, som var en dyb hemmelighed og derfor meget spændende. Far sagde, at de sommetider havde slemme sygdomme, og engang fik far en loppe fra sådan en "dame". De købte ofte rødt silkepapir til at svøbe om lam-

perne for at skabe hyggestemning. En jul foreslog jeg far, at vi gjorde det samme. Far blev meget vred, og jeg synes, det var uretfærdigt, da jeg ikke mente, jeg havde sagt noget uartigt.

Efterhånden som jeg blev ældre, hjalp jeg oftere og oftere til i bogladen. Der er jo mange ting, sådan en stor pige kan hjælpe med, fx udpakning af varer m.m. Jeg kan også huske, at man måtte spare, hvor det kunne lade sig gøre, fx havde vi poser, som fremkaldte film opbevaredes i, til kunderne kom og hentede dem. På disse poser skrev vi, hvor mange billeder der var, om de skulle være sort/hvide eller sepia, og hvad de kostede. På poserne skrev vi med blyant, og det var min opgave at viske dem rene, så de kunne bruges igen. Far fremkaldte og kopierede selv billederne. Han havde nogle rammer i vinduet i baglokalet. I disse blev fotopapiret anbragt med negativet ovenpå. Engang imellem kiggede far til dem for at se, om de var belyst tilstrækkeligt.

Vi havde for resten meget morskab af at se disse billeder. Det var ikke så få, hvor manden havde fotograferet sin kone mere eller mindre afklædt, og de var jo ikke alle sammen skabt som fotomodeller. Af og til var der billeder, vi unge ikke måtte se.

Personalet bestod bl.a. af en ældre kvindelig medhjælper, måske har hun ikke været så gammel, men jeg husker hende som Metusalem. Hun hed frøken Jensen og var hos os i 40 år og deltog i familiefester og lignende. Hun var ugift og levede et trist liv med en syg mor, der havde en uhelbredelig sygdom, som frøken Jensen havde arvet. Det var leddegigt, som helt havde forkrøblet hendes mor, og frøken Jensen havde derfor en trist fremtid at se hen til. Trods den tætte forbindelse til vores familie, hed hun aldrig andet end "frøken Jensen", og vi sagde "De" til hinanden. Efterhånden blev frøken Jensen dårligere og dårligere gående. Et par gange, hvor der var ferie eller sygdom, var hun alene i forretningen, og kunderne fortalte min far, at hun så blev siddende inde i baglokalet og råbte: "Hvad skulle det være", og uanset hvad kunderne skulle have, så råbte hun: "Det har vi ikke". Det kunne jo ikke gå i længden, så far tilbød at hjælpe hende med en lille kiosk, som hun kunne passe fra en rullestol, som det hed dengang. Det blev nu aldrig til noget, for frøken Jensen blev hurtig så dårlig, at hun ikke ville være i stand til at magte den opgave.

Frøken Jensen havde en bror, som var ansat på Kongens Bryghus på kontoret. Han var også ugift og lidt sær. Han havde kun en fritidsbeskæftigelse. Han løste kryds- og tværsopgaver og alle andre opgaver,

Hele familien fotograferet på Kronprins Frederiks Bro ved Frederikssund i 1925. Det var en pontonbro, der åbnedes som en dør. Det var en stor fornøjelse at stå på broen, mens den langsomt åbnede sig. Broen eksisterer ikke mere. Fra højre: Inger Schmidt Jensen omkring 6 år, hendes mormor og forældre. (Foto: privateje).

der stod i ugebladene. Han løste dem allesammen og vandt tit. Så var han umådelig stolt og kom stormende ind i forretningen og råbte: "Så var den der igen". Han købte hver uge alle ugebladene og ind imellem en stak kuverter af den billigste kvalitet. Frimærker købte han også. Når han havde løst alle ugens opgaver, så cyklede han rundt og afleverede dem. På den måde fik han motion og frisk luft og sparede portoen. Han ofrede kun frimærker på breve, der skulle sendes meget langt væk.

Så var der også en elev, der skulle være fire år i lære. Man skulle i øvrigt have været yderligere beskæftiget i fire år som medhjælper i en boghandel for at kunne nedsætte sig som selvstændig boghandler. Min mors far havde kautioneret for 30.000 kroner, for at far kunne få tilladelse til at åbne forretningen. De fleste bøger var jo i kommission, og skulle kun betales til forlaget, hvis de blev solgt.

Der var også en bydreng. Det var en skoledreng, som kom hver dag efter skoletid og bragte varer ud. Han købte også ind for min mor, og det var jo en stor behagelighed for hende. Bydrengen fik ikke løn, han

aflønnedes ved de drikkepenge, som folk altid gav, når de fik noget sendt. Jeg husker altid de skiftende drenge, der sad på et trappetrin, der førte op til bagdøren. Som mindre elskede jeg at sidde ved siden af de drenge, som jeg husker som rare, høflige drenge. Den ene lærte mig at cykle. Han løb tålmodigt ved siden af cyklen og holdt i bagskærmen, og jeg har vist ikke været alt for hensynsfuld under oplæringen.

Endelig var der morgendamen, der kom hver morgen og vaskede gulv, støvede af og tændte op i kakkelovnen. Hun så skrækkelig forslidt ud, og hendes mand drak alle pengene op. Min far havde lovet hende ikke at udlevere hendes løn til manden, selvom han bad om det. Han kom af og til og prøvede at bilde min far ind, at konen var syg og havde bedt ham hente pengene, og når min far afslog, udslyngede han de frygteligste trusler. Morgendamen, fru Petersen, var bange for, at min far skulle fyre hende på grund af manden. Men naturligvis kunne min far ikke drømme om det.

Om vinteren var hun meget forkommen. Hun havde ingen frakke på, kun en tynd slidt trøje. Men hun var stolt, det var ikke sådan at tilbyde hende noget aflagt tøj

I SKOLE

Så kom den tid, da jeg begyndte at gå i skole. Vi boede i et kvarter, hvor det ikke altid var guds bedste børn, der huserede. Derfor besluttede mine forældre, at de trods økonomiske afsavn ville sætte mig i en privatskole. Dengang hed det betalingsskole. Der var sådan en efterspørgsel efter vores udvalgte skole, Rahbekskolen, at man måtte meldes ind straks efter fødslen.

Jeg begyndte så på Rahbekskolen i august 1926. Vi var 33 små piger i klassen, og de fleste var enebørn, da det var på mode dengang kun at have et barn. Den første dag var en prøvelse. Vores mødre fulgte os derhen, og da vi havde fået anvist en plads, fik vore mødre besked om at gå og komme igen en time senere. Der opstod tumult i den anledning. Nogle børn klamrede sig til deres mødre, andre skreg og smed sig ned på gulvet, og mange mærkelige scener udspillede sig. Jeg blev siddende på min plads, stiv af skræk. Vi overlevede dog, og de næste dage blev egentlig ganske hyggelige. Den pompøse lærerinde viste sig at være et rart menneske, der holdt af os, som var vi hendes egne børn. Hun var ugift og havde ingen børn selv. (...)

Hver uge fik vi en "ugebog" med hjem. Heri stod, hvorledes vi havde opført os i den forgangne uge. I min stod altid: "Intet at bemærke". Vi fik også karakterbog hvert kvartal, og det var lige fra det andet skoleår. I min bog stod gerne: "Velforberedt og lovlydig". Man sagde, det var, fordi skolen skulle gøre eleverne eksamensmindede lige fra begyndelsen. Skolen hed dengang: "Forberedelsesskole til Falkonergaardens Gymnasium", det var først senere den kom til at hedde Rahbekskolen.

Vi skulle have skriftlig tilladelse hjemmefra, hvis vi måtte gå alene hjem fra skole. En dag havde min far og mor misforstået hinanden. De troede begge, at den anden ville hente mig. Resultatet var, at jeg stod grædende alene tilbage, da alle de andre var gået. Så fulgte klasselæreriden mig hjem. Der var 10 minutters gang. (...)

Der var streng justits dengang. Min sidekammerat var kommet til at slå en rude itu i skolegården. Hun blev sendt ned til forstanderinden, hvor hun fortalte, at hun var kommet til at "baldre" en rude. Hun fik at vide, at det med ruden var slemt, men man ville sende en regning til hendes far, og så var den sag ude af verden. Men hvis hun nogensinde mere brugte et ord som "baldre", ville hun blive udvist af skolen.

Senere, da jeg måtte gå alene hjem, gik jeg altid gennem forretningen for at hilse på far, inden jeg gik ad bagtrappen op til lejligheden på 1. sal. Første gang jeg havde menstruation, kom jeg hjem en time tidligere end sædvanligt, fordi jeg ikke deltog i gymnastik. Det var så flovt, at jeg den dag ikke gik igennem forretningen, men gik ad hovedtrappen direkte op i lejligheden. Om aftenen spurgte min far, hvorfor jeg ikke var kommet igennem forretningen. Mor svarede, at jeg havde mine "sager" og derfor ikke havde været med til gymnastik. Det var jeg så flov over, at jeg fremover altid gik ad hovedtrappen, så jeg ikke skulle komme i den situation igen.

I skolen var drengeafdelingen og pigeafdelingen strengt adskilt. I skolegården var der et ståltrådsstakit imellem de to afdelinger. Vi måtte ikke nærme os stakittet. En dag hilste jeg på en dreng, der var søn af en af vores kunder. Så blev jeg sat i skammekrogen, og det var en flov historie. Den uge stod der ikke: "Intet at bemærke" i ugebogen. Mine forældre var dog meget forstående i den anledning. Det var jo deres kundes søn.

Når vi skulle have naturhistorie, måtte vi hen til naturhistorielokalet, men det var en alvorlig sag. Lokalet befandt sig nemlig i drengeskolen.

Når timen begyndte var det lærerindens opgave at finde ud af, hvornår alle drengene var inde i deres klasselokale. Når så banen var klar, så blev vi ekskorteret derhen i en velordnet række, hvor vi to og to holdt hinanden i hånden. Der lugtede mærkeligt af drenge og sure jakker. Det var en meget mystisk, ukendt og farlig verden. Man vidste jo aldrig, hvad der kunne ske, men det var også en lille smule spændende.

Drengene havde sløjd, og vi havde håndarbejde. Vi lærte at strikke en sok, og da den var færdig efter meget blod, sved og tårer, så skulle vi klippe et hul i tåen og stoppe det med en meget fin og kunstfærdig stopning. Vi syede også en pose til vores håndarbejde. De dygtige elever nåede at brodere en bred bort på posen, de mindre dygtige nåede kun en smal bort, og det forfulgte dem hele resten af deres skoletid i den skole. Man kunne altid se, hvem der var dygtig til håndarbejde.(...)

I PIGESKOLE

I mit 5. skoleår var jeg oppe til en skriftlig prøve, der skulle vise, om jeg var egnet til at komme i gymnasieskolen. På det tidspunkt var vi 27 elever i klassen. Vi var 13, der bestod prøven, og 14 der dumpede. Jeg var blandt de heldige, der bestod.

I 1931 begyndte jeg så i "Falkonergaarden", som vi kaldte den. Vi skulle gå i 6. klasse, og det var ikke nogen svær overgang – dels fordi vi var 13 klassekammerater, der skulle gå i samme klasse, dels fordi hele vores skolegang i underskolen var en forberedelse til denne skole.

Det var en typisk pigeskole, hvor vi hele tiden blev holdt væk fra alt, hvad der kunne minde om drenge, som åbenbart måtte have en frygtelig indflydelse på os uskyldige piger. Med en enkelt undtagelse var det kun kvindelige cand.mag.'er, der underviste. Nu var det så uheldigt, at den mandlige cand.mag. skulle undervise os i bl.a. biologi, men det klaredes ved udelukkende at koncentrere undervisningen om kroppens opbygning samt kemien i vore legemer, til den øverste halvdel af kroppen. Men alt, hvad der overhovedet strejfede kønnet, blev udeladt. Vi anede intet om menneskets (og dyrenes) forplantning, da vi gik ud af skolen. Jeg, der var enebarn med ikke helt unge forældre, var i den grad uvidende helt op i midten af tyveårsalderen. (...) Men så fik jeg en dag øje på de hemmelige bøger, der var gemt bag fars skrivebord. Når han var væk, lånte jeg disse bøger og læste hele natten, og på den måde lærte jeg om livets mysterier.

KUN EN PIGE

Der var ikke noget, der hed mellemskoleksamen, men naturligvis en prøve, der skulle afgøre, om vi kunne fortsætte i skolen. Min lærerinde kontaktede højtideligt mine forældre og anbefalede, at jeg kom op i 1.g. Men uden at tale med mig om det, svarede min far, at jeg skulle være boghandler ligesom han og senere overtage boghandelen, hvis jeg skulle være så uheldig ikke at blive gift og forsørget. Derfor mente han ikke, det var nødvendigt med studentereksamen. Jeg var jo kun en pige. Derfor kom jeg i 10.P, d.v.s. jeg skulle gå i 10. og 11.P og tage pigeskoleeksamen, som var en passende afslutning for en pige. Nu var jeg jo enebarn, så det økonomiske var ikke det store problem. I 1937 fik jeg så mit eksamensbevis, som var pænt. Jeg var nummer to i klassen. Med dette bevis var jeg så parat til at begynde min karriere som boghandler.

I BOGHANDLERLÆRE

Allerførst begyndte jeg i en boghandel på Gammel Kongevej i København. Det var hos en af fars gode venner, og han lovede at holde øje med mig, så jeg ikke fraterniserede med kunderne eller de andre ansatte. Den aftale havde bestemt ikke være nødvendig. Jeg var i den grad hjernevasket med hensyn til de unge mænds dyriske instinkter, at jeg ikke turde kaste så meget som et blik på dem.

Jeg blev mest sat til at rydde op i kælderen, og når der var udsalg, skulle jeg finde gamle ting frem, fx tasker. Når de var mærket til en pris fx 3 kroner, så skulle jeg lave prissedler, hvorpå der stod: før 4 kroner – nu 2.50 krone. Det var langt fra et liv, jeg havde drømt om. Det var midt om sommeren, og jeg stod nede i den mørke fugtige kælder fra morgen til klokken 18.00. Om fredagen havde vi længe åbent, og om lørdagen var vi der til klokken 20.00, så vidt jeg husker. Jeg havde været vant til en lang skoleferie, men nu var jeg gået direkte fra skolen til arbejdslivet. Jeg blev bleg, tynd og træt, og selv mine principfaste forældre kunne se, at det var for meget. Så blev det besluttet – jeg blev ikke taget med på råd – at jeg skulle have en lille ferie og dernæst begynde i en anden boghandel, der ikke havde nogen kælder. Det var hos en boghandler i Holbæk.

Her havde vi den fordel, at vi havde fri en time midt på dagen, så kunne vi gå hen på pensionatet og spise. Så så man da dagens lys på

vejen frem og tilbage. Her fik jeg 30 kroner om måneden, og min mor lejede et værelse til mig hos et ægtepar i Jernbanegade. Værelset kostede 40 kroner om måneden. De lovede at holde øje med mig, og dette hverv udførte de med stor nidkærhed.

Det var op under jul, vi havde overarbejde hele december måned uden ekstraløn. I januar var der udsalg, så der var også overarbejde. I februar var der årsopgørelse med arbejde til klokken 12 – 1 hver nat.

Jeg mindes endnu, at vores chef hver eftermiddag fik bragt en sølvbakke ned fra lejligheden, som lå på første sal. Denne bakke var forsynet med kaffe og hjemmebagte boller, og det duftede herligt i hele forretningen, men naturligvis havde vi ikke eftermiddagspause eller ret til at indtage kaffe eller noget som helst. Klokken 18.00 gik vi atter i mørket hen til pensionatet, hvor der var en streng indehaverske, der sad for bordenden og med alvorlig mine vogtede på os, at vi ikke tog for meget pålæg på brødet. Indimellem skete det, at telefonen ringede, og hun måtte ind i den anden stue for at tage den. Så kastede vi os over pålægget og smurte "Dyrlægens Natmad" og andre kulinariske ekstravagancer. Hvis det blev opdaget, kunne vi risikere bortvisning.

Mit værelse, som jeg kun opholdt mig i, når jeg skulle sove, kostede som omtalt 40 kroner, hvilket var 10 kroner mere, end jeg tjente om måneden. Derfor var jeg i en alder af 20 år stærkt afhængig af mine forældre. Hver fredag, når forretningen lukkede, skyndte jeg mig hen til værelset, hvor min taske stod pakket, og så hen til toget for at komme hjem til mine forældre. Så vidste de, hvor de havde mig. Efter et års tids forløb var det tid at gå på boghandlerfagskole i København på Julius Thomsens Plads. Det var en dejlig tid. Jeg skulle gå der om dagen, da det for provinsboeres vedkommende skulle overstås på tre måneder i modsætning til københavnerne, der gik et par gange om ugen et par år. Min far mente, at det derfor var bedre, at jeg begyndte i hans boghandel, så kunne jeg gå på fagskolen om aftenen og læse lektier de andre aftener. Sådan blev det!

FORELSKET, FORLOVET OG GIFT

Således gik et par år, og så lærte jeg min mand at kende. Han boede i kvarteret og virkede ikke farlig, idet han var 4½ år yngre ned mig. Jeg forelskede mig til op over begge ører, og John, som han hed, var opvokset til stor selvstændighed. Han kunne ikke rigtig forstå min

Inger Schmidt Jensen og hendes klassekammerater fra pigeskolen Falkonergaardens Gymnasium. De har netop tilbragt en tegnetime til Frederiksberg Have, da de mødte fotografen. Han forsynede billedet med følgende tekst: "De unge Damer syntes, det var en straalende Idé og har tilsyneladende med Held benyttet de smukke Motiver i den gamle Have og drager nu hjem med hver sit lille Billede". Billedet er taget i foråret 1935 og bragt i en avis, kilde og fotograf ukendt.

afhængighed af forældrene og hjalp mig til at blive mere frigjort. Det var en kamp mellem stærke personligheder, men efterhånden gik det bedre. Da mine forældre lærte ham rigtigt at kende, blev de meget glade for den ærlige, charmerende snedkersvend, der gav mit liv så mange gode oplevelser. Jeg må vel her indskyde, at vi for et halvt år siden holdt guldbryllup efter et langt og spændende liv med 2 børn og mange børnebørn og mange rejser i 4 verdensdele.

ARBEJDE OG BØRN

Nu begyndte et nyt afsnit af mit liv. Jeg var træt af altid at arbejde og begyndte at søge et arbejde, hvor jeg kunne tjene flere penge og have mere fritid. Jeg tjente på den tid 110 kroner om måneden, og John tjente 110 kroner om ugen. Efter mange forgæves ansøgninger blev

jeg antaget i Københavns Telefonaktieselskab på telefonhåndbogens kontor, hvor jeg var, til vi blev gift og ventede vores første barn.

Det var en udpræget kvindearbejdsplads med mange ugifte ældre kvinder. Flere af dem have viet deres liv til at passe en eller to forældre, og det var sørgeligt at se, hvorledes de faldt helt sammen og savnede formål med tilværelsen, når forældrene døde, og de blev helt alene. Disse ældre frøkeners hverdag var uendelig triviel, og krydredes kun af afveksling, når forældrene fejlede noget, eller de selv kom ud for et uheld.

Efter nogle år der, hvor jeg opnåede at blive fast ansat som assistent med ret til pension, fik vi vores første barn, og som der var skik og brug dengang, blev jeg hjemmegående. Det var ret usædvanligt at have børnene i vuggestue og børnehave, og i modsætning til nu var der dengang en masse legekammerater, da næsten alle mødrene var hjemmegående. Vore to piger, som vi fik med 2½ års mellemrum, var og er sunde, raske og velbegavede. Vi har aldrig haft bekymringer over dem og har derfor været uhyre privilegerede.

Børnene kom efterhånden i den alder, hvor de efter studentereksamen gerne ville læse videre. Den ene er blevet tandlæge og den anden lærer. Det kostede penge, og der blev behov for en ekstraindtægt. Derfor begyndte jeg at se mig om efter et job. I de år, hvor jeg var hjemmegående, havde jeg af og til taget et lille job som vikar på et kontor eller juleassistance i et stormagasin. Det havde holdt mig lidt i kontakt med arbejdsmarkedet, og jeg begyndte efter 20 år hjemme at arbejde på ingeniørkontoret Mogens Nielsen A/S på Lersø Parkalle. Lønnen var elendig, men jeg betragtede den tid som en slags genoptræning. Man forlangte faktisk temmelig meget for den løn. Jeg skrev helt selvstændigt forretningsbreve på engelsk, og efter koncept på fransk og tysk. Det resulterede i, at jeg gik i gang med at træne mit engelske, og tilsyneladende var chefen tilfreds med mine breve. Selv var jeg meget stolt og fik på den måde en arbejdsglæde og selvtillid, som jeg har haft glæde af resten af livet.

Da jeg havde været der et par år, flyttede firmaet uden for byen, og chefen tilbød mig gratis buskort foruden lidt højere løn, men nu ville jeg gerne i gang med noget, der kunne give højere løn.

Jeg fik job på Fælleskontoret for de Københavnske Vurderingsankenævn under Magistratens 1. Afdeling. Det blev senere omdannet til Vurderingsankenævnet, og her var jeg i de fire år, institutionen bestod. Da den opløstes, skaffede chefen mig ind på Frederiksberg Rådhus.

Der var jeg meget glad for at være, men arbejdet var noget ensformigt, så derfor søgte jeg mit livs sidste job, og den 1. marts 1970 tiltrådte jeg stillingen som sekretær på "Erhvervs- og vejledningskontoret for Døve" i Brohusgade på Nørrebro. Det var et spændende og varieret liv, hvor jeg virkelig fik lov at bruge mine evner på et arbejde, der virkelig betød noget for de handikappede. Jeg beskæftigede mig med uddannelse af døve (døvfødte) samt jobsøgning og erhvervsvejledning samt tilrettelæggelse af uddannelser. For at kunne kommunikere med de døve, måtte vi deltage i kurser, hvor vi lærte tegnsprog. Det var en virkelig udfordring, og jeg elskede det arbejde. Jeg glædede mig hver dag til at gå på arbejde.

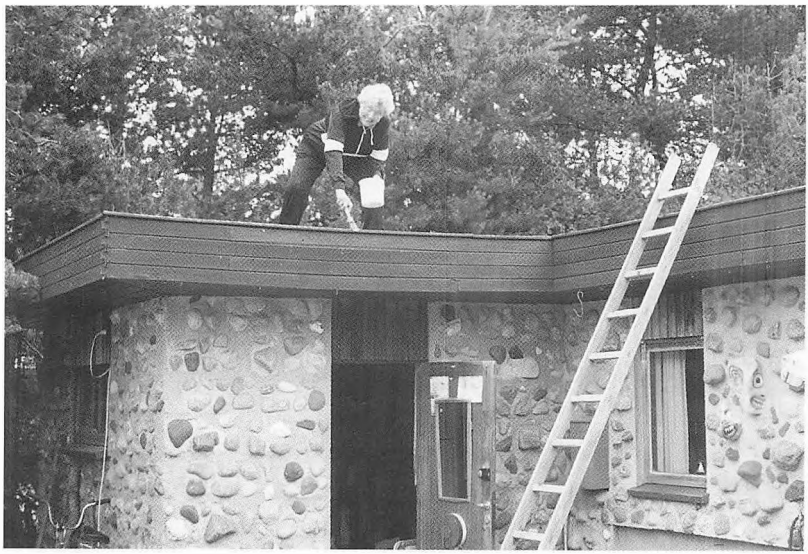
Mens jeg endnu var hjemmegående, fik vi bil, og jeg fik kørekort. Nu kom det mig til gode, og da John cyklede hver dag til jobbet, hvor han nu var blevet driftsleder, kunne jeg disponere over bilen og køre de døve til uddannelsesinstitutioner, AF-kontorer, arbejdspladser, hospitaler og mange andre steder. Der blev jeg, til jeg gik på efterløn.

PÅ EFTERLØN – ET PARADIS PÅ JORDEN

Jeg var 61 år, da jeg gik på efterløn. I mellemtiden havde vi fået et sommerhus. Det var et lille hus, vi selv byggede, lige ved vandet på Sjællands Odde. Her var vi hver weekend. Da John, så snart han kunne, også gik på efterløn, så kunne vi bo i vores lille paradis hele sommeren. Her bor vi hver sommer og har det herligt med mange aktiviteter. Vi har en lille jolle med motor, og vi elsker at fiske i det friske vand. Vi fanger så mange fisk med net, at vi hele sommeren får frisk fisk mindst fem gange om ugen og kan yderligere forsyne børn og naboer med frisk fisk af mange forskellige slags. Vi går også i vandet flere gange om dagen, det er jo sundt at svømme. Vi går lange ture og tager på udflugter med vennerne deroppe.

Vi har som nævnt selv bygget det, d.v.s. John har bygget langt den overvejende del. Det startede med, at vi i 1961 købte to grunde på Sjællands Odde. De kostede 5000 kroner stykket. Vi begyndte med at bo i et hjemmesyet telt, men efter et par års forløb solgte vi den ene grund for 7000 kroner, og så havde vi penge til at bygge hus for.

Først samlede børnene og jeg sten – på størrelse med blomkålshoveder – som vi bragte til grunden med en trillebør. John stod så og rørte cement sammen på en træplade. Sådan noget som en cementblan-

Sommeren 1993. Inger Schmidt Jensen i fuld sving med at tjære sommerhusets tag. (Foto: privateje).

der var der ikke råd til. Han havde lavet nogle forme på størrelse med en halv ølkasse og ca.10 cm. dybe. Heri fyldte han cementen, og bagefter blev stenene, som vi havde udsøgt med megen omhu, anbragt oveni. Når cementen var tør, kunne byggestenene stables oven på hinanden til mure. Så fyldtes igen cement og sten i formene, og sådan fortsatte det, til hele huset stod færdigt.

Jeg kan huske, hvor primitivt det hele var. Når John fx skulle lave skorsten oppe på taget, bandt han de tunge sten på ryggen og kravlede op ad stigen, medens børnene og jeg stod nede på jorden og betragtede det nervepirrende projekt. Senere blev der bygget en garage til, og nu er hele fladearealet på ca. 50 kvadratmeter.

Vinduesrammer og døre lavede han også selv – husk på, han er snedkeruddannet. Vi havde hver vore ønsker m.h.t. husets indretning. John ønskede sig en garage – ikke til bilen, men til alt værktøjet, plæneklipperen, båden o.m.a. Jeg ønskede, at huset skulle have kontakt med naturen, og at det skulle være nemt at renholde. Derfor er huset forsynet med en stor dobbeltdør med store vinduer ud til haven, og gulvene er håndstrøgne mursten. Der er ingen dørtrin i huset, og når vi har slæbt sand og jord ind på gulvene, så tager jeg en riskost og fejer

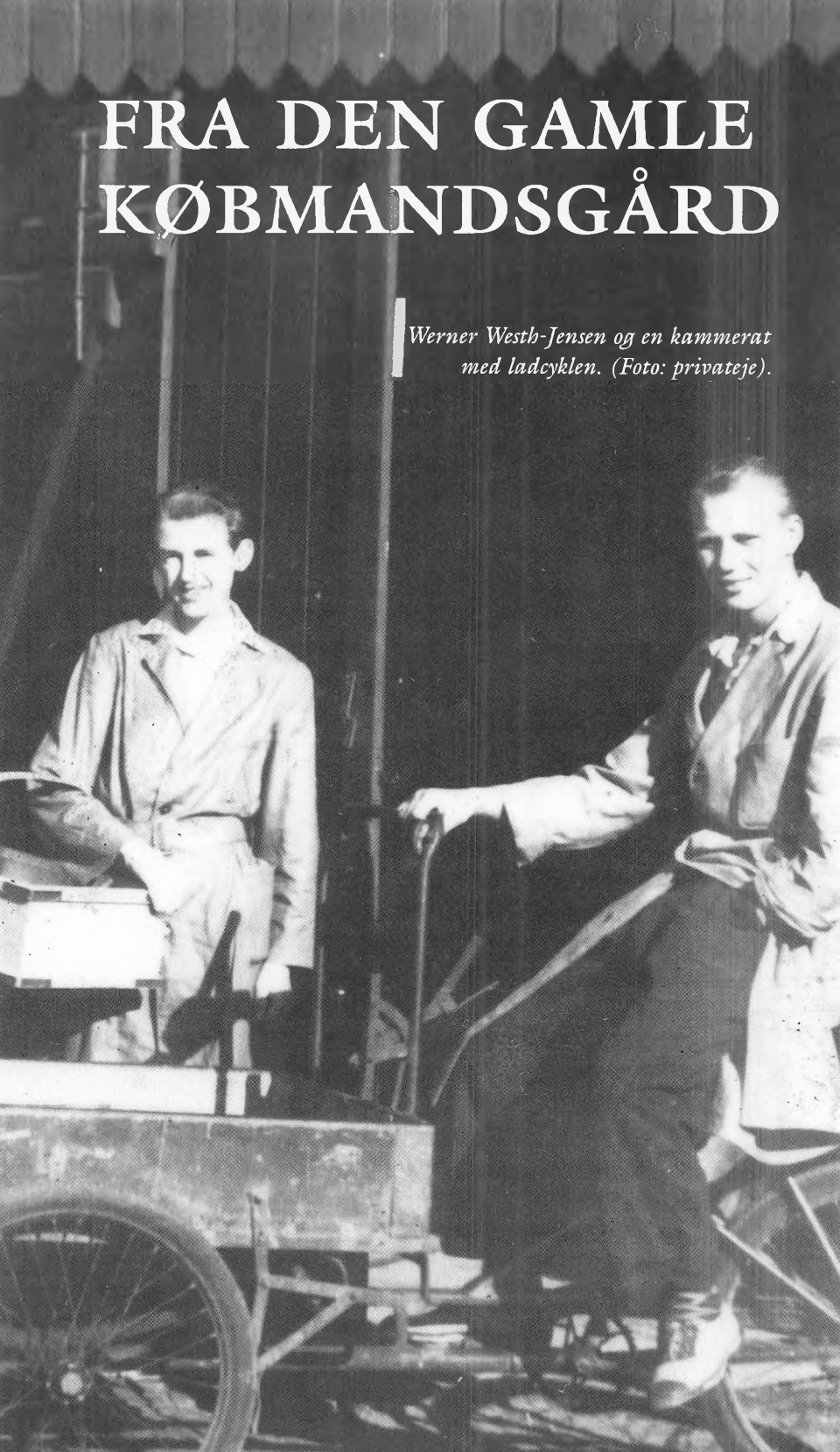
Juni 1999. John og Inger Schmidt Jensen fotograferet ved sommerhuset sammen med hendes fætter fra USA. (Foto: privateje).

det hele ud igen. Når vi har gæster, lægger jeg nogle kludetæpper, som jeg selv har vævet, på gulvene. De kan rystes rene, og når de er snavsede, kommer de i vaskemaskinen. Udenfor er der heller ikke megen vedligeholdelse på huset, det er jo cement og sten. Teaktræsvinduesrammer og døre skal heller ikke vedligeholdes.

For to år siden lavede John en udestue, d.v.s. vi købte et samlesæt, som han så opstillede. Måske er lidt af det primitive forsvundet, men vi nyder den udestue meget. Her står også min væv, som jeg tilbringer mange timer ved, når det er regnvejr. Ude i garagen har vi efterhånden fået vaskemaskine, tørretumbler, køleskab og fryser. Det er jo nødvendigt med alle de fisk. I stuen har vi tv, video og parabolanlæg. Ja, og så har vi hver vores computer, som er en uundværlig del af vores tilværelse. Sådan gik det med vores lille enkle hus med petroleumslamperne og pejsen, som vi puttede affaldstræ i, når der skulle varmes op.

Derudover har vi købt en lille campingvogn, der fungerer som gæstehytte for børn og børnebørn, når de kommer. Med lidt god vilje kan der sove fem personer. Vi må heller ikke glemme de hjemmedyrkede grønsager, som vi alle nyder godt af. Det er et herligt liv. Pensionistlivet er toppen af alt.

FRA DEN GAMLE KØBMANDSGÅRD

Werner Westh-Jensen og en kammerat med ladcyklen. (Foto: privateje).

WERNER WESTH-JENSEN er født i 1937 og opvokset i Østermarie på Bornholm, hvor hans forældre drev et mindre landbrug. Han måtte, som så mange andre landbobørn, hjælpe til i bedriften, når han havde fri fra skole. Her fortæller han videre om sine år som bydreng og 4 år som lærling i købmandsgården i Østermarie. Efter endt militætjeneste var Werner Westh-Jensen ansat 39 år på et rederikontor. Han gik på efterløn i 1997.

Inden jeg blev konfirmeret, ville far gerne have, at jeg havde en læreplads på hånden. Det var ikke så ligetil. Selv var jeg ikke klar over, hvad jeg ville være. Dengang var der ikke noget, der hed praktik.

Vi tog først til en cykelmager i Nexø, som rådede fra på det kraftigste, han mente ikke, der var nogen fremtid i erhvervet. Så tog vi til sadelmageren i Østermarie, han sagde det samme, bønderne anskaffede traktorer, og hestene var i tilbagegang, han havde kun nogle få reparationer.

Sidst tog vi til købmand Lund i Østermarie, som godt ville have mig som bydreng. Efter et år kunne vi så komme tilbage til en eventuel læreplads.

Der var i 50'erne tre købmænd og en brugsforening i Østermarie på hovedgaden. De tre købmænd lånte tit varer af hinanden, det skete også med Brugsen, men ikke så ofte. Mange af Brugsens varer var jo FDB-mærkede, og det begrænsede jo, dog må siges, at man enedes godt om kunderne, der var ikke den store konkurrence!

LÆRETIDEN

Den 1. maj 1952 mødte jeg som arbejdsdreng i købmandsgården hos købmand Lund, Østermarie. Jeg blev altså bydreng med henblik på senere oprettelse af lærekontrakt. Der var rift om lærepladser dengang, og man skulle være glad for at få noget arbejde. Min løn som bydreng var 200 kr. om måneden.

Werner Westh-Jensens fødehjem "Rømersminde" i Østermarie. (Foto: privateje).

Morgenarbejdet for bydrengen og yngste lærling bestod i at fylde skufferne, som var anbragt i købmandsdisken i hele dens længde – 3 i højden, i fyldt stand: ca. 20 kg. Det meste solgtes jo i løs vægt, det kunne fx være: stødt melis, demerara (disse større, flade krystaller), hugget melis, hugget krystal, puddersukker (lys og mørk), hvedemel, sigtemel, rugmel, rismel, kartoffelmel, sagogryn, sagomel, risengryn, fine og grove byggryn, kandis, rosiner, korender, tvebakker, havregryn – 3 finheder, salt og soda.

For at lette arbejdet og dermed fremme ekspeditionen af kunderne var det lærlingen og bydrengens opgave, i ledige stunder, at veje de mest solgte varer af i 1/2 og 5 kg. poser, således at der altid var lager. Lukningen af poserne foregik på en bestemt måde, som krævede håndelag, for ikke at poserne skulle gå op i utide. Når posen var rigtig lukket, skulle den kunne tåle at blive holdt med bunden opad. Opvejningen foregik fra store beholdere i bagbutikken.

Mindre salg og salg af krydderier vejede ekspeditricerne af i butikken, de skulle jo også lave noget i ledige stunder. Til krydderier blev anvendt små, gennemsigtige pergamentposer med blå påtrykt tekst.

Da jeg havde været i bagbutikken som bydreng 1 år, var der plads til en ny butikslærling, og jeg fik oprettet lærekontrakt på 4 år. Min løn var 1. år: 150 kr., 2. år: 175 kr., 3. år 200 kr., 4. år: 230 kr.

Nis Nissen Lunds høkerforretning ca. 1910. Bortset fra skiltet, der reklamerer med brød og slagterisalg, så huset ud som da Lund og hans kone Marie overtog det i 1903-1904. Huset er et af de første, der blev opført ved hovedgaden i Østermarie. Huset udviklede sig med tiden til byens største købmandshandel, og en af de største købmandsgårde på Bornholm. I 1906 begyndte Marie Lund at sælge brød fra en lille stue i det ene hjørne af huset. Brødet kom fra Kure Mølle. Senere fik blev det også til salg af slagterivarer. Lund fik høkerbevilling (detailhandel, der fortrinsvis omsætter levnedsmidler). Det var dog meget begrænset, hvad man måtte sælge på grund af købeltet – landområderne omkring en købstad – hvor handel ikke var tilladt. Det var en beskyttelsesforanstaltning af købstadens næringsdrivende. For at omgå disse restriktioner oprettede N.N. Lund en husholdningsforening i 1910. Foreningen fungerede efter de samme principper som en brugsforening, et forretningsforetagende, hvor man skulle være medlem for at handle. (Foto: Bornholms Museum).

Der kom en ny bydreng, lidt vemodigt – men alligevel var jeg lidt stolt, idet jeg nu fik mere betroede opgaver, som lærlingen før mig havde haft. Jeg fik bl.a. til opgave at ordne "tomt returgods". Det var alle de små og store trækasser, som vi fik tilsendt varer i, som skulle returneres til de firmaer, vi havde modtaget varer fra. 66-selskabet tog dem gratis med, når blot der var skrevet fragtbrev mrk. "tomt retur".

Hvert fragtbrev skulle føres ind i en bog angivet med, hvor mange colli der fulgte hver forsendelse. Var låget på kasserne ikke godt nok påsømmet, ville formanden på "66" ikke modtage dem. Chaufføren fik dem i så fald med tilbage i lastbilen – med en "venlig hilsen" fra formand Munck eller forvalter Andersen, "66-selskabet". Det skete sjældent mere end een gang, så man skulle nok huske det!

Jeg fik også lov til at deltage i vinduespyntning o.l., men måtte jævnligt træde tilbage som substitut i bagbutikken og for gårdskarlen. Købmanden holdt lærlingene ude ved det hårde arbejde så længe som muligt, det sparede jo en mand nu og da.

Først i det sidste læreår kunne jeg så godt som hellige mig butiksarbejdet. Jeg fik da lov til på skrivemaskine at skrive regninger ud til alle dem, der havde månedsregnskab, samt opgaven med at køre ud med dem. Det var ikke altid lige rart – man kom ud for lidt af hvert, de økonomiske forhold var ikke altid så gode, det var trange tider for mange! Jeg har overværet gamle folk, som sad i store villaer i byen, sidde og græde og åbent fortælle, at de ingen penge havde til at betale brændselsregningen med. Jeg var da 18 år, og det gjorde et stort indtryk på mig.

Vore faste kunder havde kontrabøger med kontonummer, dette nummer kunne altid findes i en hovedbog. Nogle kontrabøger lå "fast" på forretningens pult, det var stort set dem, der ringede efter varer, vi kunne så føre op i disse efterhånden. Men de fleste havde bøgerne hjemme og skrev i dem, hvad de ville have. På nogle varer fik kunderne "procenter" ved opgørelse een gang om året, derfor skulle alle de varer, der ikke var procenter på, føres over på bogens trækpapir, hvortil slutsummen fra de hvide sider blev overført.

De fleste kunder var kreditværdige, og kom der nogen, som vi ikke kendte og bad om kredit, skulle man altid sikre sig at se i hovedbogen på kundens konto eller navn, om der var "lukket". Hvis kunden ikke havde betalt som aftalt, skrev Lund nedenunder: Absolut ingen kredit! Hvilket jo ikke var til at tage fejl af. Det var så op til ekspedienten at meddele kunden situationen og om nødvendigt henvise til en samtale med købmanden selv.

Af og til afstedkom kundernes økonomi en veksel, som jeg som bydreng/lærling blev sendt i Diskontobanken med, der var personer imellem, der ikke altid så ud til det, men det var ikke noget, man talte om – naturligvis!

Fredag var den lange og travle arbejdsdag, hvor der blev lukket kl. 20, derefter skulle gulvet gøres rent. Allerede ved 18-tiden begyndte bydrengen at feje og vaske gulv i bagbutikken samt vaske lofts- og kældertrappe og 3 stentrapper. Kl. 20, når nøglen var drejet, skulle vi i gang med forretningen. Vi begyndte med at rydde hele gulvet for gryder, spande m.m. Hen på sommeren var der også nogle kasser æbler og anden frugt, der skulle fjernes, derefter skulle linoliumsgulvet renses med terpentin og en håndfuld pudsetvist – tænk alle de rosiner, der ved dagens salg var smuttet udenom og endt på gulvet og nu var godt jokket fast, skulle væk. Ved 21-tiden var gulvet tørret af og kunne påføres bonevoks, ligeleds med tvist. Endelig ved 22-tiden var vi færdige og kunne køre hjem.

Lørdag morgen var det min første opgave at få gang i bonemaskinen, så gulvet kunne blive blankpoleret. Derefter skulle alt, hvad der hørte til på gulvet, tilbage på sin plads igen, inden kunderne begyndte at indfinde sig. De andre dage kunne jeg nøjes med at feje gulvene til aften. Kun kød-butikken blev grundigt vasket af, men det var ekspeditricens arbejde.

I vaskerummet skulle bydrengen og lærlingen med mellemrum fyre op under murgryden for at varme vand til at bløde etiketter af 3/4 l. flasker (vinflasker o.l.), som blev brugt til aftapning af flydende sulfosæbe, som var en ny og meget solgt vare. Aftapningen, som fandt sted nede i kælderen fra et stort træanker, var en langsommelig affære, idet man ikke kunne fylde en flaske på een gang på grund af skum. Det var nødvendigt at have 5-6 flasker stående, og efterhånden som skummet sank, kunne man fylde på og proppe til. De fyldte flasker fik så en ny etiket, påtegnet "Sulfosæbe".

Op imod vinteren og hele den kolde periode igennem havde vi store brændselsleverancer. Når det rigtigt gik for sig, var det gårdskarlen/chaufføren og bydrengen eller lærlingen, som kørte brændslet ud på lastvogn. Det kunne være hårdt for en 14-15 års dreng at være med til at veje af og læsse på lastbilen. Det foregik ved, at to mand havde et stenhammerskaft imellem sig, sækken blev vippet hen over skaftet og var nem at få op på lastbilen. Skulle det gå rigtigt hurtigt for sig, var der en tredie mand oppe på lastbilens lad, hvor brændslet blev stablet i to lag.

Derefter skulle sækkene bæres fra lastbilen til kundens lagerrum. En hektoliter brændsel vejede fra 45 til 70 kg. Især kulstykkerne kunne til

tider være spidse og kantede til alle sider, det kunne mærkes i ryggen længe efter! Chaufføren havde et solidt læderstykke over ryggen, men hans hjælper havde intet, så det var bare at få sækken godt op på nakken, så føltes den ikke så tung, ellers gik man let bagover, især i frostvejr, hvor indgange og trapper til huse og kældernedgange var isbelagte og glatte.

Når der lossedes cement fra skuder, der normalt gik til Svaneke havn (gennem grosserer Fridolf Christensen, Svaneke), var en normal levering 10 ton. Der blev kørt med to lastbiler, en fra Fridolf Christensen og med vor egen. Det var lærlingens arbejde at hjælpe chaufføren med at bære cementen ind (sække á 33 1/2 kg.), hvor de blev stablet i høje bunker. Det kunne være en hård tørn med de ca. 5 ton, man således på én dag flyttede. Om sommeren kørte vi meget cement og byggeartikler. Året 1955 havde vi især meget arbejde med at køre cement og sten til Østermarie nye centralskole.

Som bydreng/lærling skulle man passe gårdspladsen, når gårdskarlen, som også var chauffør, var ude at køre eller havde ferie. Der var megen kørsel, idet vi med vor lastbil skulle køre alt til huse. At passe gårdspladsen vil sige: betjene kunderne, der kom. Der kunne komme et hestekøretøj, som ville have hestene sat i stalden. Det gav tit en drikkeskilling. Det var jo de samme, der med mellemrum kom, så man lærte dem efterhånden at kende. Kunderne havde så tid til at gå rundt og besørge de indkøb, der var planlagt. Der var jo både bager, slagter, manufakturhandel, frisør, boghandler og frugthandler m.fl.

Andre kom måske og ville have et læs mursten, drænrør, fliser eller beton-varer m.m. Værst var det at læsse cementsten i regnvejr, det gav tynd hud i hænderne, problemet var jo, at man ikke så ofte var ude for det, en murerarbejdsmand havde ikke de samme problemer. Læssetænger til mursten kendte vi ikke hos os, vi havde dog til drænrør, der tog 4 rør af gangen.

Bydrengen/lærlingen skulle også levere varer ud på budcykel. Hvis lastvognen var i Rønne o.l., skulle hastesager – fjern eller nær – besørges på budcykel, enten på "Long John" eller "den trehjulede", den sidste kunne laste uendelig meget – brændsel, cement, 2-3 ks. øl (de gamle trækasser med 50 flasker i), som jeg i øvrigt nogle gange havde fornøjelsen at levere til brolæggerne på amtsvejen Østermarie-Østerlars, som ca. 1955-56 blev tillagt med nye chaussésten. Det var en tung transport så langt igennem opgravninger m.m., men det var jo en ople-

Det blev hurtigt nødvendigt at udvide forretningslokalerne. Sådan tog købmandsgården sig ud efter den store udvidelse i 1912. Facaden har næsten bevaret sit udseende til vore dage. (Foto: Bornholms Museum).

velse, man havde fri for andet arbejde i den tid, og jeg havde derfor ikke noget imod det.

Forskelligt andet som fx at løbe i byen for købmandsfruen efter mælk, brød, grøntsager, ugeblade m.m. hørte også til bydrengen/lærlingens arbejde. Det mest specielle, vel nærmest et tillidshverv, var at slagte høns og duer. Det fjerkræ, vi indkøbte, og som normalt blev solgt, blev der ind imellem taget af til købmandens private forbrug. Når prisen var lav, kunne der jo fås en billig suppehøne!

TEKNISK SKOLE

Østermarie Tekniske Skole var i alle 4 læreår rammen om den boglige side af handelsuddannelsen, 4 aftener om ugen, mandag til torsdag fra kl. 18.15 til 20.00. Undervisningen var ellers 2 timer fra kl. 18.00 til 20.00, men da vi lukkede forretningen kl. 17.30, og lærlingen derefter skulle rydde op, feje gulve samt nå at få lidt mad, kunne det simpelt

hen ikke lade sig gøre før. Klokken kunne til tider, når vi om vinteren var ude med brændsel på landet og sad fast i sneen med lastvognen, blive 18.30-18.45, inden jeg nåede hen til skolen, det var der ikke noget at gøre ved, arbejdet gik forud!

Det første år på skolen havde jeg følgende fag: dansk, regning, bogføring, geometri og frihåndstegning. De tre sidste år fik jeg, ved at tale med læreren, lov til at få skrivemaskineundervisning i stedet for geometri, idet jeg mente, at det var af større betydning for mit arbejde at lære at skrive på maskine end at lære vinkel- og gradberegning, men som jeg trods alt har haft stor glæde og brug af senere, idet jeg har tegnet min egen garage samt en vinkelbygning til huset.

Læreren var også enig med mig – men forklarede, at skolen manglede skrivemaskiner, der var kun 2, derfor kunne ikke alle komme i betragtning, imidlertid fik han lavet det sådan, at vi på geometriundervisningsaftenen blev placeret i et disponibelt kontor på loftet, der tilhørte kommunekontoret, som også havde til huse på Teknisk Skole. Vi fik et par gamle skrivemaskiner fra ca. 1930 og blev med mellemrum tilset af lærerne fra de andre undervisningslokaler, det gik ganske udmærket! (...)

Udover den tvungne undervisning gik jeg den sidste vinter én aften om ugen fra kl. 20.00 til 22.00 til engelskundervisning, som var ledet af lærer Thorsen, Østermarie Nordre Skole. Denne dag kunne man blive lidt træt i sokkerne, da der i en periode lå så meget sne, at jeg måtte gå 7 km. til fods og først var hjemme hen imod midnat. Dagen efter om morgenen var det bare at trave de samme 7 km. til arbejdet. Det var sundt for ungdommen – der var ikke så meget tid at "slå til Søren" i, hvis man da ville være nogenlunde frisk om morgenen, var det bare at komme i seng!

Den anden vinter jeg gik på Teknisk Skole, blev jeg en aften efter undervisningen, spurgt af en HK-medarbejder fra Rønne, om jeg ikke kunne tænke mig at blive medlem af HK. Jeg blev medlem i 1954 for 2 kr. om måneden.

OP IMOD JUL

Juletravlheden mærkede vi også. Butikken skulle pyntes. Langs butiksrudernes indvendige karm skulle vi med den kraftige hæftemaskine stifte tilklippet gran. Vinduerne skulle byde på julevarer! Midt i det ene

Forretningsinteriør, formentlig fra 1925. Til venstre købmand N.N. Lund og bag disken en del af personalet. Nr. 2 fra højre er Kirstine Spanner, søster til Marie Lund. I 1926 blev Østermarie Husholdningsforening nedlagt. Da N.N. Lund var bestyrer af foreningen, og den var baseret på hans egne penge, blev han ejer af forretningen. Lund udvidede sortimentet og begyndte at handle med grovvarer, kul, trælast, foderstoffer cement m.m. Den 1. april 1939 overtog sønnen, Johannes Lund og hans kone Helga forretningen. (Foto: Bornholms Museum).

vindue skulle den gamle nikkenisse sidde og se rar ud. Rundt om blev gaveartikler placeret. Juleudstilling for børnene var der også. Det mekaniske legetøj, som efter 2. verdenskrig var begyndt at komme, havde vi oppe i isenkramværelset, hvor kunderne fik lov at komme med op. Men noget salgsfremstød, som vi kender det i dag, hvor det hele er anbragt i en højde, så børnene kan bese det og give udtryk for deres ønsker, var der ikke. Vi kunne helt klart have solgt meget mere med en bedre placering!

Travlheden begyndte en tid op imod jul, hvor vi begyndte at købe juleænder ind for derefter at sælge dem igen, fx. til andespil, som der blev holdt mange af i den tid. Private købte også, folk købte meget ind til de store julegilder, som alle på landet dengang holdt.

Midt i juletravlheden mindes jeg den julestemning, der dengang var i Østermarie Stationsby. Hvad jeg aldrig glemmer, var den underholdning, der var oppe fra barber- og tobakshandler Aksel Kofoed Jensens altan, hvor der hver dag, vel nok i en 14-dages periode før jul, blev spillet julemelodier på grammofon i non-stop. Efter hvad jeg ved, var det Østermarie Handelstandsforening, der stod bag denne gode ide. Der var ingen, der havde noget imod det. Både folk, der kom til byen, og naboerne bare nød det, og man kan med rette kalde det "julestemning i den lille by".

Juleaftensdag, når forretningen var lukket kl. 12, og oprydningsarbejdet var overstået, spiste vi alle sammen med købmandsfamilien. Derefter fik vi julegratiale i en kuvert og en bærepose med appelsiner, dadler, figner, nødder m.m, og efter at have ønsket hinanden "glædelig jul" kørte vi hjem for at holde jul. Vi havde så julefri indtil 3. juledag.

I mellem jul og nytår lukkede vi kl. 15.00, og i den periode solgte vi en bunke nytårsknald, som siden november måned var låst nede og først måtte forhandles mellem jul og nytår.

Ved købmandsbørnenes fødselsdage mindes jeg også, at personalet kom ind i privaten og fik chokolade med flødeskum i.

KØBMANDSGÅRDENS INDRETNING

I den ene ende var der en stor gennemgående port med lem i loftet med elhejseværk til ophejsning af de varer, der opbevaredes på loftet. Kolonialbutik, bagbutik, viktualiebutik, kontor og i den sidste tredjedel privat beboelse.

KOLONIALBUTIKKEN

Forretningslokalet havde 3 udstillingsvinduer. I det ene vindue var anbragt en fin trekværns kaffemølle – dengang helt moderne, som kørte næsten uafbrudt. En kaffebrændemaskine var anbragt forneden i butikslokalet og gav en dejlig kaffeduft – både ude og inde.

Rundt om langs væggene var der hylder til varer. På hylderne langs væggen ud mod porten var der mælkekander, skåle, tallerkener m.m. Langs forretningens bagvæg var der strikkegarn, skuffer med nåle, strikkepinde, hæklekroge, patentknapper m.m. samt alle færdigpakke-

de varer, tændstikker, kaffetilsætning, the, vin og tobak, som var anbragt i et lukket skab for holdbarhedens skyld.

Så var der den bornholmske snus, lavet af fabrikant P. Østerbyes efterfølger i Rønne. Snus solgtes i brune pressede papæsker med den ovale, røde mærkat på låget og med banderole omkring. De små til at have i vestelommen og de store husholdningsæsker til at have stående derhjemme, man kunne så fra den fylde over i fx en Albylæske, som dengang var af blik, og holdt længe til dette brug.

På bjælkerne hang små mælkejunger, vandkedler, kaffekander, petroleumsdunke, varmedunke, malerpensler, kalkkoste, hestestrigler og børster, lappesko og tøfler med et stykke bildæk syet/limet på som bund og godt tjæret langs siderne.

Imellem udstillingsvinduerne var der skabe til rustfri stål, skåle og kagefade, vækkeure m.m. I butikkens ene dør ud mod porten var anbragt en tavle i dens øverste spejl. På denne tavle kunne kunderne få "annonceret" det, de havde i sinde at sælge, selv benyttede vi den da også – såfremt vi havde noget at meddele.

Kasseapparatet var et gammelt 10-skuffer "National", som udadtil var moderniseret med en slags mahognifiner uden på de ellers fint dekorerede metalsider, som jo havde sin charme. National kasseapparater havde årligt service på apparatet. Det tog en dags tid med dette grundige eftersyn. Jeg husker endnu mekaniker Brask i sin blå kittel, der omhyggeligt gennemgik maskinen.

VIKTUALIEAFDELINGEN

Varerne, der blev solgt her, kom fra Bornholms Andels Svineslagteri og Houlberg. Slagteriet havde deres egen varevogn og kom med varer hver uge. Derudover fik vi jævnligt sendt "fedevarer" i en drittel (tønde), som kom med toget til Østermarie station, hvor bydrengen skulle hente denne på den trehjulede.

Gudhjembanen, som togstrækningen gennem Østermarie hed, blev nedlagt 18.8 1952, men godstogene fortsatte med at køre, så længe der var skinner – ca. et par år længere. (...) Det gods, der kom med Østbornholmske Dampskibsselskab hovedsageligt til Svaneke havn, blev kørt af vognmand Martin Hansen, Listed.

I kødbutikken var der et gammelt kasseapparat med journalrulle, hvorpå der med blyant skulle skrives, hvilke bevægelser der blev fore-

taget, der var nemlig både ind- og udbetaling fra denne kasse. Varer fra kunder, fx en kurv æg, levende høns og duer, slagtede ænder, vildt m.m., blev betalt herfra. Det kunne give en meterlang journal inden fyraften. Det var lærlingens arbejde at tælle denne journal sammen – uden regnemaskine! Det kunne være en svær opgave – især når købmandens store, nye radio på den anden side af væggen spillede god musik, denne takt passede ikke altid ind i sammentællingsprocessen!

Indgangen fra gaden havde en lille forstue af træ, i den var der ophængt håndsave med mere. Fra denne forstue var der dør henholdsvis til kødbutik og kolonialbutik. Hver gang døren blev lukket raslede alle de ophængte save, så det var næsten umuligt at lukke sig ind uden at blive hørt.

BAGBUTIKKEN

Lokalet var lige så stort som butikslokalet. Meget iøjefaldende var de 13 store træbeholdere med låg, der var anbragt langs væggene og midt i lokalet. I de 4 langs indervæggen var der grove og fine havregryn, fine byggryn og træuld. I 2 gange 3 beholdere med bagsiden mod hinanden, anbragt midt i lokalet var der lys- og mørk farin, vaniljesukker, demerara (krystalsukker) og grove byggryn. I de 3 største mod ydervæggen var der sigtemel, stødt melis og hvedemel.

I en skuffevæg fra gulv til loft, var der alt mellem himmel og jord af isenkram. I de øverste små skuffer var småting: finværktøj, lommeknive, nitter, små hængsler, små messingskruer, kroge, ja, alt tænkeligt. I de store skuffer forneden var der store stablehængsler, portruller i alle størrelser, klinker til porte, store vinkeljern, samt større håndværktøj.

I en anden hyldevæg var der småskruer og stifter, bræddebolte, franske skruer, spændeskiver og meget mere. Smede og mekanikere kom næsten hver dag, især var det maskinskruer, de købte. En stor nøglering med alle numre i nøgler, københavnernøgler inkl. havde vi til udlån, ikke til tyve, men hvis nogen havde tabt sin nøgle og ikke huskede nummeret, så var disse nøgler en god hjælp. Jeg hørte aldrig om, at udlånet blev misbrugt. Vi havde naturligvis en stor nøgletavle med alle typer nøgler, hvorfra salget foregik.

Grøn sæbe havde vi i store metaltønder med 2 håndtag, og den solgtes i løs vægt. Det samme skete med sæbespåner, som vi fik i sto-

re, runde træbøtter. Store tønder med jernvitriol, hvorfra vi solgte i løs vægt. Glarmesterkit solgtes også i løs vægt.

Vi solgte lampeglas og væger, samt vognlys til vognlygter. Disse lys var kraftigere end dem, der blev brugt til lysestager. Vi solgte også patroner til jagtgeværer og rifler. En enkelt salonriffel solgte vi da også indimellem.

Vi havde et stort træskolager, træklamper (ask) og de mere behagelige af gummi, almindeligvis udskåret af gamle bildæk. I forbindelse med træskosalget havde vi Bornholms "største træskokunde" – forstået på den måde, at manden hed Alfred Hansen, kaldet "Assessoren", en særling, som havde en højde på godt 2 meter og fødder derefter. Han kaldte sig selv "omvandrende handelsmand". Han gik til fods rundt på Bornholm med sin varetaske over en stok på ryggen og solgte forskellige småting. Når hans træsko var ved at være opslidt, kom han ind og bestilte et par nye nr. 49, disse skulle specielt bestilles hos træskofabrikant Johannes Müller i Rønne. Når der var gået en tid, kom "Assessoren" ind om og fik de nye træsko. De gamle fik vi til at fyre med – det, der var tilbage!

Da jeg mange år efter engang talte med Johs. Müller, spurgte jeg ham, om han kunne huske Bornholms "største træskokunde" fra Østermarie, han svarede med det samme. "Ja – Assessoren"!

I den ene ende af bagbutikken var æglageret. De første år havde vi de store trækasser med 1000 eller 500 æg i hver, de var tunge at baksе med, men i midten af 50'erne fik vi de små med 360 eller 180 æg i. En stor decimalvægt blev benyttet til at veje dem på, inden de blev læsset på vognmand Hans Westh's lastvogn og blev kørt til grosserer P. Berg i Nexø.

Vi havde vaskemaskine til udlejning pr. døgn. De første år havde vi en af mærket "Pingvin", den var frygtelig tung at flytte rundt med, senere fik vi en af mærket "Ferm" som var meget mere behagelig at have med at gøre. Vi flyttede den så fra sted til sted. Ordningen var meget benyttet.

I indgangen til bagbutikken, i et lille træhus eller forstue, var petroleumspumpen anbragt. Denne skulle være på et luftigt sted, idet der altid lugtede af petroleum. Solarolie i små og større mængder blev tappet fra en pumpe uden for skuret. Også der var det lugten, der nødvendiggjorde denne udendørs placering. Her hentede landmændene deres dieselolie til traktorer m.m.

KÆLDEREN

I det forreste rum fandtes malervarelageret. Endvidere var der solignum, carbolinium, sekativ (tørrelse), træsprit, terpentin – alt solgtes i løs vægt. Her var anbragt en slisk til sprittromler, eddike, sirup, flydende sæbe og malerfernis i ankre, til salg i løs vægt.

I den anden ende var der spegesild, der solgtes i fjerdinger og ottinger samt i løs vægt. Sildene lå i lag med en "hasleklinke" ovenpå for at holde silden nede i lagen. Når man tog af dem, måtte man tage med hænderne ned i saltlagen, det lugtede ikke særlig godt, især når det var fra karret med islandske sild. Vi pakkede sildene i pergament, vejede dem og gav dem bagefter et eksemplar af Bornholms Tidende, for ikke at lugt og væske skulle ødelægge de øvrige varer. En grundig håndafskylning bagefter var nødvendig! Et parti klipfisk var der også. Vi fik dem pakket i sækkelærred og solgte dem hele året, men især til nytår.

I saltstensgrotten var der saltsten. Landmændene købte disse slikkesten til deres kreaturer. I dette kælderrum opbevaredes høstbindegarnet i sække med 6 nøgler i hver. Op imod høst skulle lageret være opfyldt, da kom landmændene og købte af dem til deres selvbindere. I kælderen havde vi også kartoffellageret. Vi solgte både lægge- og spisekartofler. Kasser med appelsiner, citroner og bananer fandtes også her.

Da der igen kom bananer til landet, var den første sending en stor stok, tæt fyldt med grønne bananer, emballeret i en stor sæk. Stokken var blot skåret ned fra træet og skulle nu hænge i en bjælke på loftet en tid og modne, før der kunne sælges af den. Senere, da der kom frugthandlere rundt, fik vi altid bananer i kasser.

Hver uge kom Bornholms Margarinefabriks lastbil med margarine, som var pakket i 10 kg. papkasser. Det var læredrengens opgave at bære disse fra bilen og ned i kælderen. Chauffør Andersen stod oppe i lastbilen og gav os en kasse ad gangen ned i hænderne, han havde en evne til at slippe den, så det gav et sæt i armene, især når det var nr. 3 eller 4, han spurgte naturligvis, om man ville have én til, man skulle bare ikke lade sig udfordre mere, end man kunne klare. Det var jo ikke så godt, hvis man tabte en eller flere, pakkerne kunne jo blive stødt i hjørnerne.

Johannes og Helga Lund drev forretningen indtil maj 1976, hvor billedet blev taget. Sammenlignet med billedet fra 1912 ses det, at porten til venstre nu er inddraget til forretningslokale. Bygningerne er der stadigvæk, men købmandsgården er nedlagt. (Foto: Bornholms Museum).

BAGERSTE RUM – ØLKÆLDEREN

Der var ingen vinduer. Alt i flasker lå ned – i mørke og ved lav temperatur, derved var holdbarheden længere. Jeg husker, vi havde en kasse (50 stk.) Rød Tuborg stående, som vi næsten aldrig solgte af. Kun een gang om året kom der en skærsliber på sin cykel, og hver gang skulle han have en Rød Tuborg. Efter han havde drukket øllen, sagde han begejstret: "Ih – hvor smagte den godt", så dengang kunne en øl mindst holde i 5 år!

Forklaringen var vel den, at øllerne blev opbevaret køligt, mørkt og lå ned.

Øldrikkeri var der også dengang i og omkring en købmandsgård. Det var et problem, for det med at ta' sig en "høkerbajer" kunne for mange være hyggeligt, især på en varm sommerdag. Men politiet tillod ikke drikkeri i større mængder i bagbutikken. Kommunens arbejdsfolk, der havde været på fagforeningen for at "krydse", skulle jo have en snak, før de igen kørte hjem. Det blev så til ophold i porten, men om vinteren var der ikke godt at stå, og nogle fandt så på at gå ind i heste-

stalden og lukke porten efter sig, der var jo rimelig godt at opholde sig. Men da det havde stået på i et par dage og måske efter en hentydning, brast Lunds tilmodighed. Han tog portens hængelås og låste uden videre, medens de sad derinde. Spændt fulgte jeg slagets gang, og det endte med, at de én og én måtte ud gennem det ene vindue, som var et ikke særlig stort støbejerns vippevindue. Jeg kan ikke huske, om der blev drukket ret meget derinde mere, men ikke med lukket port! Det har været de slanke den dag! (...)

EFTER LÆRETIDEN

Efter læretiden var jeg 2 måneder i Sandvig brugsforening, hvor jeg fik et godt indblik i skibsproviantering, noget jeg slet ikke havde kendskab til. Småskibsfart, som der dengang var noget tilbage af, og fiskerfartøjer, der skulle ud på lang tids laksefiskeri, skulle jo have leveret store mængder kolonial, drikkevarer og dieselolie. I det hele taget var det interessant, også at arbejde i en brugsforening, en del varer var jo FDB-mærkede og havde deres egne navne. I øvrigt kom der mange turister, naturligvis p.g.a. forretningens beliggenhed midt i Sandvig. Den type kunder mærkede vi ikke så meget til i Østermarie.

EFTERSKRIFT

Forretningen i Østermarie blev startet i 1906 som et lille brødudsalg og væsentlig udvidet 1912. Den gamle stil med disk til betjening af hver enkelt kunde og et lokale, som næsten så ud, som da det i 1912 blev udvidet, var i alle de 5 år, jeg var der, det samme.

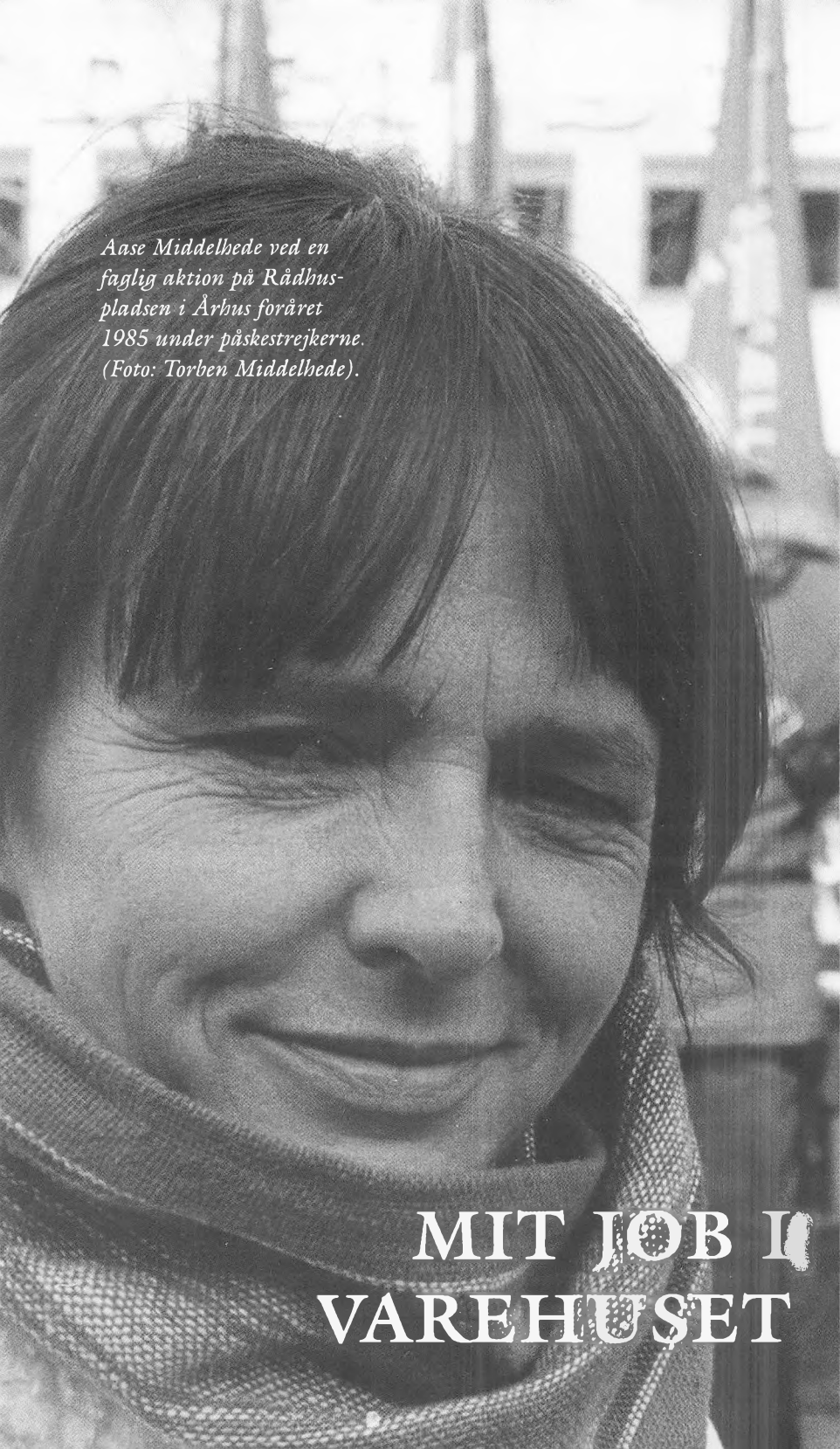
Ved moderniseringen af forretningslokalet ca. 1958 blev porten lukket og indrettet til viktualieafdeling, som derved blev større og moderne. Det gamle kødbutikslokale blev taget med til kolonialafdelingen og det hele indrettet som selvbetjeningsbutik, som i de år også vandt mere og mere indpas på Bornholm. Købmand Lund holdt op som købmand 1. maj 1976 og flyttede til Rønne. Forretningen blev derefter forpagtet ud, men efter et par år solgt til cykelhandler Poul Olsen, som her fik et godt udstillingslokale til cykler samt megen god lagerplads.

Ved et besøg hos Poul Olsen omkring 30 år efter at jeg var flyttet fra købmandsgården, viste han mig stolt rundt i de gamle lagerrum, såvel nede som på loft. Bag den ene dør hang der to bundter 1 kg.

Werner Westh-Jensen.
(Foto: privateje).

poser – oven i købet juleudgaver (i poserne var der altid trukket en tynd snor igennem, så de kunne hænge op), han rev en af hver af og gav mig med ordene: " Som gammel arbejder her på stedet, skal du have disse til erindring". Minderne om opvejning af stødt melis op mod jul stod mig pludselig så klar, som var det sket dagen før. I øvrigt gav besøget stærke minder, idet der, især i de gamle lagerbygninger, ikke var foretaget nævneværdige ændringer i den tid, der var gået. (...)

Aase Middelhede ved en faglig aktion på Rådhuspladsen i Århus foråret 1985 under påskestrejkerne. (Foto: Torben Middelhede).

MIT JOB I VAREHUSET

ASE MIDDELHEDE er født i 1936 i Jylland. Hun giftede sig tidligt og gik i mange år hjemme hos sine tre børn. I 1970 fik hun lyst til at komme ud på arbejdsmarkedet og fik arbejde i Danmarks første lavprisvarehus, som hun var med til at åbne. Hun skriver om udviklingen på denne arbejdsplads gennem 19 år, fx om hvordan de ganske unge medarbejdere med tiden blev prioriteret på bekostning af de ældre. I 1990 valgte hun selv at stoppe. Det betød, at hun blev ledig, men samtidig også fik tid til at søge nye udfordringer på bl.a. daghøjskole og VUC. Hun gik på efterløn som 61-årig.

Dette lille "eventyr" nedskrev jeg i 1990 – mit første år som arbejdsløs. Mit job i varehuset varede godt 19 år.

ET EVENTYR

Endelig kom dagen, hvor hun forlod varehuset for sidste gang. Det var med blandende følelser, hun gik – men størst var lettelsen. Den viden, hun efterhånden havde om forretning, var blevet stadig mere ubærlig. Mens aviserne skrev om betalingsbalance og om for stor import, så hun utrolige mængder af sydfrugter blive smidt i affaldscontaineren, og de var ikke rådne alle sammen. Andre fødevarer, fx brød gik samme vej. Hylderne i en forretning skal nemlig bugne, så virker de mest forførende – kunderne betaler.

Men de sidste år på arbejdspladsen var, i mere end en forstand, en kold tid. Når man ikke længere får lov til at bruge, hvad man har lært gennem de mange år, når man ikke længere får lov til at interessere sig for arbejdet, så bliver hverdagen svær at komme igennem. Når de unge løver kommer stormende ind med karrierelys i øjnene, og hun var en del af det materiale, de skulle øve sig på, da måtte hun spørge sig, om ikke livet var for kort til det – hun syntes det. Da den nye lukkelov blev

vedtaget – til skade for de mange og til glæde for de få – fik man endelig skovlen under hende. Arbejdsdage på 11 og på 13 timer ville hun ikke finde sig i. Hun blev ikke sagt op, og hun sagde ikke selv op – hun sagde fra. Det havde hun det godt med. Hun har det stadig godt med det.

Nu var det store varehus befriet for den sidste fagligt aktive, den sidste besværlige i flokken. Ja, tillidsrepræsentanten var der stadig, sådan en kan jo være svær at slippe af med. Men så kan man jo forfremme hende, så er hun afvæbnet! Det er en ret almindelig metode. Det skete også her. De store drenge er dygtige!

Hvor gik "Nora" hen, da hun gik ud? Hun gik ud i livet, fra nu af skulle det handle om eksistentialisme. Hun gik til Daghøjskolen af Maj '82, her lærte hun, at kvinde ikke er kvinde værst, at den påstand er en skrøne. Hun gik på andre kurser af forskellig art. I dag går hun på VUC, og hun nyder det. Hun skriver stile, analyserer tekster, lærer etb og psykologi. Hun lærer mange ting, som hendes voksne børn allerede lærte for længe siden. Det er hendes tur nu. Se, det var en virkelig historie. Og det er ganske vist!

MINE ERINDRINGER

Efter en årrække som hjemmearbejdende husmor havde jeg i 1970 stor lyst til at komme ud på arbejdsmarkedet. Jeg var blevet gift i en ung alder og havde nu brug for at finde min egen identitet – kvindefrigørelsen var nået til parcelhuskvarteret. Mine to ældste børn var 12 og 16 år, og den lille efternøler trængte til at komme ud blandt andre børn. Børneinstitutioner havde vi ikke i Tilst dengang, men jeg fandt en rigtig god dagpleje til hende, hvor der var legekammerater og en venlig hund.

Jeg skulle arbejde hver anden uge om formiddagen fra 9 til 13, og hver anden uge fra 13 til lukketid. En arbejdstid der passede mig fint, der skulle jo også være tid til hjem og børn. Min mand var meget utilfreds over, at jeg ville have et job, så fra hans side var der ingen hjælp at hente til det huslige.

Lønnen var bestemt ikke noget at prale af. Jeg har gemt alle de gamle lønsedler, og af den første fremgår det, at min timeløn var 9.55 før skat. Af denne fyrstelige gage skulle man selv betale sin kittel. Den kostede 50 kr.

Jeg var imidlertid positivt indstillet og gik op i jobbet med liv og sjæl. Det var spændende at være med til at åbne denne nye form for butik – Danmarks første lavprisvarehus!

Efterhånden steg lønnen, jeg fik mit eget arbejdsområde, og arbejdet blev faktisk ret selvstændigt. Jeg kunne lide at bestille varer. Det foregik på den måde, at man en bestemt ugedag skrev ordrer op i sortimentsbogen, hvorefter man ringede til de forskellige firmaer. Varesortimentet var ikke så fastlåst, som det senere blev. Var en vare udsolgt hos grossisten, kunne man finde frem til en tilsvarende, som kunne leveres.

Efterhånden fik jeg flere timer, men ikke fuld tid, for jeg havde også mit yngste barn at tage hensyn til. I 1976 blev jeg skilt og flyttede i lejlighed med hende. De to ældste børn var da flyttet hjemmefra. Jeg nød min frihed og var stadig glad for mit job.

I løbet af 1980'erne begyndte arbejdsforholdene dog at ændre sig. Det hele blev mere hierarkisk. Man var begyndt at tage elever ind, og som følge deraf skulle der være en handelsuddannet områdeleder i hver afdeling og over hende en salgsleder. Hvor vi, der arbejdede i afdelingen, tidligere havde kunnet gå direkte til afdelingslederen, skulle al information nu gå igennem to mellemledere. Det værste var, at det arbejde man i årevis havde taget af sig selv, blev man nu kommanderet til at gøre. Det gik ud over arbejdsglæden, og manglen på solidaritet mellem de ansatte blev nu for alvor mærkbar. Jeg begyndte at engagere mig i fagbevægelsen. Nu må man ikke få det indtryk, at jeg havde noget mod eleverne som sådan – tværtimod. Forandringen ville sikkert være indtrådt under alle omstændigheder. De glade pionerdage var simpelthen slut, nu gjaldt det markedsandele og knivskarp konkurrence. Vi var også begyndt at møde kl. 7, en mødetid til kl. 6 blev vi trods alt enige om at nægte. Jeg har senere hørt, at man nu er begyndt på det.

Med hensyn til eleverne var det interessant at iagtage deres udvikling. Når de begyndte i firmaet, var de lidt "skåret over samme læst". Det var velopdragne unge, som var opsat på at opføre sig pænt og gøre sig umage. De var alle sammen søde i begyndelsen. Nogle af dem blev ved med at være rare at omgås – jeg tror ikke, at ret mange fra den kategori arbejder i butik i dag, de er søgt til mere humane former for job.

Så var der den anden gruppe. De levede op til den psykologiske teo-

ri, som viser, at autoritært opdragede børn ofte selv bliver autoritære. Disse unge så allerede i fantasien sig selv placeret i direktørstolen. Det var faktisk netop den situation, firmaet så sin fordel i at stille de unge i udsigt. Når elevtiden var overstået, var det almindeligt, at disse unge hurtigt blev områdeledere. Det var lidt pudsigt at høre, når de diskuterede, hvor mange damer de skulle have under sig.

Efterhånden blev min hverdag svær at komme igennem. Jeg søgte trøst i mine fritidsinteresser. Jeg har altid læst meget, og i årene som hjemmearbejdende husmor havde jeg skaffet mig en del viden om litteratur, kunst og klassisk musik, interesser som jeg nu overlevede på. Samtidig var jeg interesseret i fagforeningsarbejde, jeg var med i klubbestyrelsen, men følte langt fra, at der var entusiasme nok til stede hos de øvrige. Mændene kunne vi slet ikke regne med, de holdt sig langt væk fra fagligt arbejde. Nogle af dem havde jeg mistænkt for at stå i Den Kristelige Arbejdsløshedskasse, andre havde måske haft held til at møve sig ind i Arbejdsledernes Arbejdsløshedskasse. Da vi strejkede, og nogle få af os stod uden for forretningen med de røde faner, gik mændene på arbejde – solidaritet var et ukendt begreb. Blandt de stærkeste af kvinderne havde et par stykket tilkæmpet sig en platform, hvor de egentlig befandt sig ganske godt. Jeg følte mig nærmest rabiat i forhold til de øvrige.

Som nævnt i "eventyret" blev tillidsrepræsentanten forfremmet til områdeleder. Jeg var den eneste, der havde noget imod det, alle andre mente, at det sagtens kunne lade sig gøre at bære to kasketter samtidig. Efter min mening havde vi i realiteten ikke længere en tillidsrepræsentant. Jeg har fuld forståelse for, at også en tillidsrepræsentant må have lov til at tænke på sin egen karriere. Men jeg finder det uheldigt, at arbejdsgiveren kan slippe afsted med således at "kaste grus i maskineriet". Det ville aldrig have kunnet forekomme på en arbejdsplads for fx smede, her ville man straks vælge en ny tillidsmand. Det kunne man ikke gøre i det varehus, jeg omtaler, der var ikke en eneste, der kunne/ville påtage sig hvervet. At noget sådant heller ikke kom på tale, viser lidt om den store forskel, der er på de enkelte faggrupper her i landet. En problematik, der kan skrives meget mere om ved en anden lejlighed.

I efteråret 1989 kom så den nye lukkelov, og et halvt år før den trådte i kraft, følte vi jorden brænde under os. Vi havde et kontaktudvalg, men det var intet bevendt. Pludselig blev vi efter tur kaldt ind til sam-

tale hos de forskellige afdelingschefer. Her fik vi at vide, at vores arbejdsplan var opsagt og en ny lå parat. Ingen af de kolleger, jeg har talt med, havde haft den mindste smule indflydelse på, hvordan deres nye arbejdsplan skulle se ud.

Min var gruopvækkende! I et 14-dages forløb var der ikke to dage, der var ens. Jeg arbejdede kun på deltid, men alligevel var der dage på 11 og 13 timer – fra 7 morgen til lukketid – man forlangte, at det personale, der mødte om morgenen, skulle køre igennem til lukketid. Da mange gik med til det, var der ikke noget at stille op. At der så var fridage indimellem, hjalp ikke mig. Faktisk er det min mening, at man bruger de lange vagter til at komme af med de "gamle". Jeg sagde nej til den nye plan. Der blev holdt forskellige møder om sagen, men jeg holdt fast ved, at jeg ville fratræde til nytår 1990.

På opfordring af HK udtalte jeg mig til radioen – endelig fik jeg luft. Flere af mine gamle kunder blev således klar over, at jeg skulle fratræde. De kom og takkede mig for god betjening gennem årene. Det varmede! Mange mennesker vil helst ekspederes af et modent menneske, men det har man ikke opdaget på chefkontorerne.

I dag er jeg 61 år og er gået på efterløn. Jeg må sige, at de 7 år, hvor jeg modtog dagpenge – og ikke mindst månederne i jobtilbud – har været rigtig gode og oplevelsesrige. Jeg har stadig en masse energi og kunne sagtens klare et job på 7 timer om dagen. Men da nutidens arbejdsmarked tydeligvis ikke er indrettet på folk, der er over 50 år, må vi bruge vores tid på en anden måde. Vi er mange, der er glade for efterlønnen, for den tryghed, der ligger i bevidstheden om, at vi ikke bliver sendt ud i et job, hvor vi måske ikke er velsete. Måske er vi i virkeligheden heldige, fordi vi lever netop nu, mens der eksisterer noget, der hedder efterløn. Lad os nyde den mulighed, vi nu har for at udvikle os gennem kurser og samvær med mennesker, som vi har interessefælleskab med. Vi har fortjent det!

Ingrid Korsbek Christensens konfirmation. Som det var almindeligt på den tid, blev soveværelset ryddet når der skulle afholdes konfirmation. (Foto: privateje).

INGRID'S FORTÆLLING

INGRID KORSBEK CHRISTENSEN er født 1943 i Herning. Hun fortæller om en lykkelig og tryg barndom, hvor der var plads til at udfolde sig, fx bygge hemmelige huler og andre "farlige" aktiviteter.

Efter endt skolegang kom Ingrid Korsbek Christensen i huset et kort stykke tid og herefter i forretning. Først hos en guldsmed og siden hos en isenkræmmer, hvor hun var, til hun blev gift. Hun var hjemmegående, mens børnene var små. Da de blev større, kom hun igen ud på arbejdsmarkedet. I begyndelsen af 1990'erne blev hun ledig, eller som hun selv udtrykker det: "fritidsforsker". Som kvinde og over 50 var det stort set umuligt at få arbejde. Den frie tid blev brugt til at søge nye udfordringer på bl.a. daghøjskole, VUC m.m.

Som den mellemste af en søskendeflok på fem, kom jeg til verden den 5. marts 1943 i mine forældres soveværelse i Sjællandsgade 18 på første sal i Herning. Jeg blev døbt i Herning Kirke og fik navnet Ingrid.

Min far var født i Herning i 1908. Han blev udlært som møbelsnedker. Min mor var født i Holbæk i 1910 og blev uddannet som bankassistent i Holbæk Bank. De traf hinanden ved et sangstævne og var forlovet i 8 år, inden de blev gift i 1937 i Holbæk Kirke.

DEN FØRSTE TID I SJÆLLANDSGADE

Jeg boede i Sjællandsgade i 4 år. Min far havde selv lavet møblerne til hjemmet, og det var virkelig flot. Der er gods i dem, og de fleste er der endnu. I begyndelsen havde han værksted i Bredgade 10. Det var ind gennem en port hen over gården og op ad en trappe, der havde han

hele første sal som værksted, der startede han reparationer af møbler og bestillinger, som så førte til, at han startede en møbelforretning.

Min mor havde samlet alt udstyr til hjemmet, inden hun blev gift. Det var fine ting. Hun havde syet håndklæder, lagner, dyne- og pudebetræk med de fineste mellemværk og med initialer på. En del har hun endnu. Empire porcelæn, tretårnet sølvtøj og fine glas.

Jeg var meget krølhåret som lille. Hvis jeg skulle være "fin", lavede mor en prinsessekrølle på mig. Når solen skinnede på mit hår, kaldte min far mig for "prinsesse Guldhår". Min mor har nok dengang ikke kunne nænne at klippe mig, for senere lavede hun fletninger på mig. Dem havde jeg, til jeg var 13 år, hvor jeg for første gang var hos damefrisør, så det var helt vemodigt at blive klippet. Fletningerne fik jeg med hjem og gemte dem i en del år.

Når jeg skulle have vasket hår, foregik det på køkkenbordet. Forinden havde min mor pisket en kande sæbespånevand, for dengang var der ikke noget, der hed hårshampo. Så lå jeg på bordet, mens mor vaskede håret. (...)

BESKEDNE FORHOLD

Efter årene i Sjællandsgade flyttede vi til Nørgaards Alle 18, hvor vi boede i ca. 3 år. (...) Da jeg var ca. 7 år gammel, flyttede vi til et rækkehus på Niels Bohrsvej 11, da pladsen på Nørgaards Alle blev for trang. (...)

Vi havde ikke mange penge at rutte med, da vi flyttede til boligforeningens hus på Niels Bohrsvej, for min far var blevet nødt til at sælge møbelforretningen. Under og efter krigen havde folk ikke penge til at købe møbler for, så meget af betalingen var i form af malerier, kartofler, kød eller andre værdier. Han fik derfor agentur for forskellige varer, og det skal jeg senere komme ind på.

Min mor lavede hver dag to retter mad. Selvom pengene ikke rakte langt, har jeg undret mig over og beundret min mor for, hvordan hun var i stand til at stille 2 retter mad på bordet hver eneste dag, som min far var vant til at få.

Jeg blev ofte sendt til fiskehandleren efter torskehoveder, og af det lavede min mor kogt torsk med sennepssovs. Og det smagte dejligt. Når vi skulle have flødeskum til en festlig lejlighed, for eksempel fødselsdag, blev vi sendt til ismejeriet med en aluminiumsskål for at hente

det. Ovenpå blev der lagt pergamentpapir, og inden jeg nåede hjem, var der altid mærker efter fingre i skummet – og det fik vi da også altid skældud for.

Vi blev også sendt til slagteren for at købe pålægsrester. Der var kun en dag om måneden, hvor vi nøjedes med en ret mad. Det var, når min mor havde vaskedag, så var der ikke tid til at lave to retter. Så blev tøjet lagt i blød i soda aftenen før, og tidligt næste morgen blev der tændt op under gruekedlen. Tøjet blev kogt, og så stod min mor hele dagen og hev med en træpind det kogte tøj over i baljer med koldt vand. Hun havde lejet en vridemaskine, hvor det tunge tøj blev trukket igennem med håndkraft for til sidst at blive hængt op på snore til tørring. Om sommeren ude i haven og om vinteren indendørs i kælderen. Den følgende dag var det så den store strygedag. Dugene blev sendt til rulning, ellers strøg min mor selv alt.

Hver morgen når mælkemanden kørte igennem vores gade, købte min mor en kæmpestor blok is, der så blev lagt i en form i bunden af isskabet for på den måde at holde madvarerne friske.

LEG OG GALE STREGER

Min søster og jeg skulle altid passe min lillebror Erik, det syntes vi var kedeligt. En dag stod vi og sjippede på fortovet, mens vi holdt øje med ham. Pludselig var han væk. Vi ledte efter ham, men væk var han. Vi turde ikke gå ind og fortælle min mor, at han var blevet væk. Vi stod på fortovet, og pludselig rundt om hjørnet kom en politibetjent cyklende hen mod os med min lillebror på styret. Min søster og jeg for ind i huset, op ad trappen, ind på badeværelset, op på toiletbrættet og kiggede ud af vinduet. Der blev ringet på døren, og min mor gik ud for at lukke op. Da hun ser en betjent stå uden for døren, bliver hun forskrækket. Han spørger, om det er hendes dreng, og min mor svarer naturligvis ja, og da får hun så at vide, at hun skal passe bedre på sin dreng en anden gang og ikke lade ham rende rundt i byen. Men det var vores skyld, så vi måtte ned og bekende kulør. Vi fik selvfølgelig skældud. (...)

Vi lavede jordhuler som børn. En af dem var på Lillemarken, det var dengang et ubebygget område for enden af det sidste rækkehus. Her blev der gravet et kæmpehul, og ovenpå hullet blev der lagt brædder og så blev jorden lagt på igen og banket godt fast med vores skovle,

2. D i 1952 på Nørregade Skole i Århus. Det er Ingrid Korsbek Christensen på tredje række yderst til højre. (Foto: privateje).

for at man ikke skulle opdage hulen. Her holdt vi klubmøder med stearinlys eller lommelygter. Vi tog også på haletudsefangst med syltetøjsglas og net til Snurom, et lille åløb nede bag ved stadion. (...)

SØNDAGSTURE OG SØNDAGSSKOLE

Søndagsudflugter havde vi mange af. Så blev bilen pakket med 5 unger, og vi kørte ud i det blå. Min mor havde en grøn metalkasse, der var inddelt med hylder, og den blev fyldt med smurte klemmer. Turene foregik rundt i omegnen. Men det bedste var turene til Vesterhavet, som vi børn elskede. Min mor havde af ubleget lagenstof fået syet et telt uden bund, som vi tog med til Vesterhavet. Det brugte vi til at klæde om i, og min far til at tage sig en middagslur i, mens vi andre enten badede eller solede os. (...)

Da jeg ikke var ret gammel, gik jeg i søndagsskole sammen med min søster. Ikke fordi vi havde lyst, men fordi vi skulle. Mine forældre var ret kristne, især på min fars side, så det var vel naturlig at blive slæbt med i kirke. (...)

Senere gik min søster og jeg sammen i YA i KFUK-huset. Det skulle vi, og det var sådan set ok, men vi var efterhånden i den alder, hvor

vi havde andre ting i hovedet, og det passede ikke min far. Gang på gang, når vi havde været der en halv times tid, kiggede vi på hinanden og fandt en udvej for at smutte fra mødet, og så gik vi ned og kiggede på byen og snakkede med andre. Når vi så kom hjem lidt efter ni, hvor mødet i YA var sluttet, kunne vi i det mindste altid fortælle lidt om, hvad vi havde sunget, og hvad der var snakket om på mødet, og resten opdigtede vi! (...)

KONFIRMATION

Jeg blev konfirmeret i 7. klasse. (...) Min mor havde syet konfirmationskjolen til mig. Jeg syntes, den var grim, og var sur over, at jeg skulle have den på. Det var måske, fordi de andre havde en købekjole, eller i det mindste havde været med til at bestemme, hvordan deres kjole skulle se ud. Men jeg var i grunden et utaknemmeligt skarn, for min mor havde gjort et kæmpearbejde med kjolen. Det viste jo bare, at hun ville gøre det bedste for mig.

Under konfirmationen, da vi stod oppe ved alteret, fik vi hver især oplæst en sætning, som var tilegnet personen. Min sætning, mit konfirmandord, var: "Min nåde er dig nok". På vejen hjem fra kirken besøgte mine forældre og jeg min farmor, hun var ikke med i kirken, vistnok fordi hun var syg. Hun spurgte mig så om, hvad mit konfirmandord blev, og jeg svarede: "Min nåde er dig mer end nok!" Den lo vi meget af som det fremgår, husker jeg denne særlige udgave den dag i dag.

Man gik ikke så meget op i ens fremtidsplaner dengang, som man gør i dag. Men da vores klasselærer spurgte, hvad vi ville være, når vi var færdige med skolen, svarede jeg, at jeg ville være jordemoder.

Jeg afsluttede min skolegang efter 8. klasse i 1958, skønt jeg gerne ville have fortsat.

UNGDOMSSKOLE

Vinteren 1958/59 gik jeg på ungdomsskole om aftenen i regning, dansk og litteratur. Jeg stillede op hver gang, fordi vi tøser var vildt forelsket i læreren. Så det var ikke så meget for undervisningen, men mere for at glo på ham, og til afslutningen fik jeg en bog, fordi jeg ikke havde forsømt en eneste gang. Den hed: Tror I på mirakler? Den har jeg endnu.

For at tjene lidt lommepenge til et kommende ophold på en efterskole, tog jeg arbejde på en fabrik i 8 uger. Dette arbejde bestod i at lægge underbukser sammen og lægge dem i poser, et intetsigende arbejde, som bare skulle overstås. Nogle af dem var kæmpestore telte med lodden vrang. En dag sprang jeg op på klippebordet og gjorde dansetrin med bukserne foran mig. Jeg kunne næsten svømme i dem. Alle syerskerne skreg af grin, og i det samme træder chefen ind ad døren! Han tog det pænt, og jeg kom ned i en fart.

PLADS I HUSET

Mit første arbejde var i huset hos en købmand i Vestergade, det var en halvdagsplads, og jeg tjente 85 kr. om måneden. Efter 3 måneder var jeg så ked af at være der, at jeg nægtede at fortsætte, jeg tudede endda over det.

Fruen i huset var en gravid, hysterisk og rengøringstosset kone. Jeg skulle fx vaske tøj i en balje, og når jeg havde vasket det hele, skyllet det 3 gange, skulle jeg gentage hele processen igen. En gang om ugen skulle radiatorerne støvsuges, og puderne skulle stå bestemt. Jeg blev kontrolleret hele tiden. Hun skulle nok se efter, om det, jeg blev sat til, blev gjort rigtigt. Jeg skulle sidde og spise til middag sammen med familien, og det brød jeg mig ikke om. Da jeg tillige var i voksealderen og overhovedet ikke blev mæt, aftalte jeg med min mor, at hun levnede noget mad til mig, når jeg kom hjem.

Den næste plads i huset var hos en købmand i Håkonsgade. Dér var fruen helt anderledes. Hun var mor til to piger, og hos dem var jeg næsten et år. Her var der en mere harmonisk stemning, og selv maden var bedre og mere moderne. Det var her, jeg for første gang smagte blomkålsgratin og selleribøf. Disse retter kom jeg til at sætte meget pris på og tog dem med ind i mit ægteskab. Da min mor engang lå på sygehuset, og jeg skulle passe hjemmet, serverede jeg selleribøf. Min far spurgte, hvad det var for noget mad, jeg havde lavet. Men da han havde smagt på det, kunne det godt gå an. Han var ikke vant til sådan noget moderne mad, men mine søskende spiste det med god appetit.

Det var også her, at jeg for første gang så og hørte en grammofonplade blive spillet. Det var en plade med Tommy Steele, som hed: "I've got a handful of songs to give you", og den lyttede jeg til mange gange.

Værelseskammerater fra tiden på Brejninggaard Efterskole. (Foto: privateje).

EFTERSKOLE

Så i sommeren 1960 tog jeg på Brejninggaard Efterskole, som dengang var for piger om sommeren og for drenge om vinteren. Brejninggaard var egentlig en gammel herregård med hvide mure og en voldgrav omkring. Meget idyllisk. Det var den første gang, hvor jeg for alvor var hjemmefra, og jeg nød rigtigt at være mig selv.

Jeg havde også på den tid fået en kæreste hjemme i Herning, som jeg ikke havde turdet fortælle mine forældre om. Jeg kan huske, jeg havde fået en flot guldring med en rød sten, fordi jeg skulle på efterskole, og den gemte jeg i min aflåste skuffe hjemme, så min mor og far ikke skulle opdage den.

Vi boede fire på hvert værelse. På den anden side af vejen var der et friluftsbad, det var koldt åvand, som vi badede i. En gang om måneden skulle bassinet tømmes, og så var alle pigerne nede og skure grøn algevækst væk, inden der igen blev lukket vand i bassinet. Her tog jeg den lille frisvømmerprøve – med lidt snyd! Jeg skulle svømme 360 meter brystsvømning, og når jeg var i den lave ende gik jeg på bunden og lavede svømmetag med armene. Det husker jeg ganske tydeligt og har stadigvæk lidt dårlig samvittighed over det.

Jeg har broderet en bordløber, som lå på spisebordet i mange år. Jeg

vævede også et kludetæppe og en pude, som er lige så moderne i dag. Et vaffelhåndklæde, som man skulle lave, blev dog aldrig brugt, men jeg har det stadigvæk. Ellers havde vi obligatoriske fag.

I kjolesyning syede jeg et hvidt forklæde med utallige mange sømme, det var obligatorisk. Mine piger har brugt det til at lege sygeplejerske med. Jeg syede to kjoler, som passede mig, da var jeg stolt.

Jeg valgte sløjd for sjov skyld og lavede en trebenet malkeskammel. Der blev lagt stof på skammelen, og så broderede jeg et kantebånd i korssting, som blev sat på skammelen som pynt.

Vi havde en forstander, som var streng, men altid retfærdig, og som havde megen humor. Den sidste nat skulle der laves ballade, så vi havde smurt de kugleformede dørhåndtag ind i brun sæbe, så man ikke kunne lukke dørene op. Derefter kravlede vi ud af vinduet, løb langs voldgraven, ind ad porten og ringede med timeklokken. Derefter rendte vi over til læreren, som boede på den anden side, og forlangte småkager og te. Der var ingen af eleverne, der fik søvn den nat.

Det var en meget lærerig tid på efterskolen og noget af den bedste tid, jeg havde i min ungdom, og som jeg altid husker tilbage på med glæde.

Da jeg kom hjem fra efterskolen, arbejdede jeg en periode på et reklamebureau, hvor jeg falsede trykte sider, der blev samlet til et blad eller en bog. Jeg udstansede huller i mærkater eller limede et eller andet. Det var idiotarbejde, som man hurtigt blev træt af, og da jeg blev lovet højere løn og flere gange nævnte det, men aldrig fik det, holdt jeg op med at arbejde der. (...)

I GULDSMEDEFORRETNING

I foråret 1961 blev jeg ansat i en guldsmedeforretning, som lå i hovedgaden. Det var to ældre søstre, som var meget kristne, der ejede den. De kendte mine forældre, der også var kristne, og som ofte gik i kirke, så det var nok derfor, jeg fik pladsen. Det var noget af en arbejdsplads. Jeg havde ikke fundet mig i det i dag, og det havde mine døtre absolut heller ikke, men man kan ikke helt sammenligne det med forholdene i dag.

Inventaret i forretningen var mørkt træ med høje skabe på bagvæggen, hvor de øverste låger var af glas. Kasseapparatet var ligeledes brunt med knapper til betjening af kroner og ører. I skabene var der

diverse sølvkander, vaser, pokaler, kopper, tallerkner, fade o.s.v., og under glasdisken lå smykkerne. I hjørnet af forretningen stod en stol, som var beregnet til, at ældre kunder kunne sætte sig.

Hver mandag morgen, når jeg mødte på arbejdet, fik jeg et blik af dem, hvis jeg ikke havde været i kirke om søndagen. Så gik snakken imellem dem om, hvem der havde været i kirke, og jeg var luft for dem. Jeg har aldrig i mit liv pudset så meget sølvtøj. Det gjorde jeg praktisk talt hver eneste dag, så jeg havde altid sorte fingre, som det var svært at holde rene. Der skulle spares på alting og også på elektriciteten, så når jeg sad og pudsede sølvtøj, foregik det i et meget mørkt baglokale, hvor der kun var et vindue ud til en baggård – og uden lys ved min arbejdsplads. Jeg blev helt god til at pudse sølvtøj i mørke. Når der kom kunder, som skulle have repareret en perlekrans, der var gået i stykker, så var det mig, der satte perlerne på en ny snor. Jeg foldede æsker til sølvtøjet, til pletsølvtøj lagde jeg tynde vatplader i æsken og til ægte sølvtøj tykke vatplader. Jeg fik lov til at sælge sølvvedhæng til kunder, men hvis det var guld eller dyrere ting, skulle jeg kalde på en af søstrene, det kunne ikke betros en ansat.

Hver onsdag skulle jeg vaske gulvet i baglokalet. Det var en cirkusforestilling uden lige. Jeg skulle kravle rundt med kluden og vaske gulvet. For at nå i alle hjørner og hele kanten rundt, havde jeg i venstre hånd en pind, som jeg viklede kluden omkring, og i højre hånd havde jeg en lommelygte. Således udstyret kravlede jeg rundt og vaskede gulvet. Det må have set totalt åndsvagt ud. Og ikke nok med det, hver lørdag blev gulvet i selve butikken og fortrappen, som var af sten, vasket. Ude i baggården fandtes butikkens lille toilet, som jeg også vaskede, og det gik stærkt, især om vinteren, da gulvet var af rå cement og uden varme. Vinduerne blev pudset hver lørdag, hvor arbejdsdagen dengang sluttede klokken 14.

Al rengøring, som jeg har fortalt om, foregik med koldt vand, og det var koldt at gøre især om vinteren. Gulvkluden blev brugt til sidste trevl, den var så trevlet, at det næsten ikke kan beskrives, ja man kunne næsten hækle en ny gulvklud. Jeg følte næsten, at jeg mere var en rengøringskone. Jeg var ellers ansat til at ekspedere, men det fik jeg næsten aldrig rigtig lov til.

En dag i måneden sad jeg og ordnede fakturaerne. De blev ført ind i store bøger. Alle indtægterne og udgifterne fra de forskellige firmaer blev bogført. Her sad jeg og håndskrev det hele i store kolonner. Alt

blev skrevet i hånden dengang. Mange af de store guldsmedefirmaer, vi købte hos dengang, eksisterer stadigvæk.

For en del af min meget beskedne løn, som var 325 kr. om måneden, købte jeg hver måned noget sølvtøj til mit udstyr. Og tænk, jeg fik hele 5% rabat, fordi jeg var ansat i forretningen! Bestikket hed Riberhus, og man kan stadig købe det i dag næsten 40 år senere. Da vi købte forlovelsesringe, var det lige før, at vi ikke fik rabat, fordi det var min forlovede, der betalte. Jeg var godt træt af at være der på grund af deres væremåde.

Min lillebror var i lære i en isenkræmmerbutik i byen, og gennem ham kunne min forlovede og jeg købe med 15% rabat, så der blev købt meget udstyr i den forretning.

HOS EN ISENKRÆMMER

Jeg var i guldsmedeforretningen i cirka 1½ år og fik i øvrigt en fin guldring i julegave, men da der blev en ledig stilling i en forretning lidt længere henne ad gaden, der handlede med sanitet, isenkram og andet, søgte jeg derhen til en løn på 375 kr. om måneden. Der hørte værksted til forretningen, men det havde vi ikke så meget med at gøre.

Også i den forretning købte jeg meget udstyr, og der fik jeg 20% rabat, det var jo noget andet. Kasseapparatet var inddelt med 4 skuffer, og der havde jeg min egen kasse. Hvis der manglede noget, og det gjorde der aldrig, skulle jeg selv stå inde for det. Jeg deltog i meget forskelligt og var også med til at pynte vinduer. Vi var to piger i forretningen, og vi havde kitler på.

Chefen sad i kontoret bag i forretningen. Døren stod altid åben, og han sad i sin chefstol og tyggede skrå. Han var en meget stor mand og en ældre herre, som fyldte stolen helt ud. Jeg var nok lidt ræd for ham, for han var så stor og meget bestemt. Godtnok havde han en spytbakke, men når han spyttede skråen ud af munden, var det sjældent, at han ramte bakken. Jeg måtte mange gange feje hans fejlskud op.

Den plads var jeg glad for. Jeg havde mere ansvar, og der var folk på min alder, som jeg bedre kunne snakke med og godt kunne lide at arbejde sammen med, og jeg blev i pladsen, til jeg blev gift og flyttede fra byen. I bryllupsgave fra firmaet fik vi et isfad og 12 asietter – som vi har endnu i dag.

Det var også i den periode, at jeg købte min egen nye cykel på afbe-

taling og betalte 25 kr. om måneden. Dengang skulle man også betale til sygekasse, det var vist 15 kr. om måneden. Og så betalte jeg 100 kr. for at bo hjemme, så man kan nok forstå, at der ikke var mange penge tilovers til andre ting. I dag, når jeg tænker tilbage, er det næsten ikke til at fatte, hvordan vi fik det til at løbe rundt. Men det var naturligt og nødvendigt, og desuden satte vi en ære i samle så meget udstyr, som vi kunne.

FAMILIEN

Vi var forlovede i 2 1/2 år og blev så gift i juli 1963. Igennem det sidste års tid var vi gået i gang med at bygge et typehus i Ilskov, som er en lille landsby 14 kilometer nord for Herning. Min forlovede havde købt en grund af sognerådsformand Anton Clemmensen for 3300 kroner, og han havde desuden i nogle år sparet op i Herning Hede & Discontobank samtidig med, at vi efterhånden havde fået købt nok udstyr til at kunne starte det nye hjem.

Da vi blev gift, flyttede vi ind i et nybygget hus. Det var et stort spring, og jeg kan huske, at min far betænkeligt spurgte mig, om vi nu også mente, at vi havde råd til at bygge hus. Det havde vi lige netop, selvom jeg ikke havde noget arbejde og gik hjemme som husmoder, og vi havde da heller ikke meget tilovers, når udgifterne var betalt. Alting blev nøje planlagt, og et stramt budget blev fulgt, uden muligheder for at skeje ud. Jeg husker fx, at der var afsat 300 kroner om måneden til hele husholdningsbudgettet. Det var imidlertid en tid med stor inflation, så det var med i vores beregning, at det efter nogle år ville blive lettere, når lønnen steg, mens terminsregningen ville forblive den samme.

BØRNENE

Vi fik 3 piger. Mens de to første børn var små, gik jeg hjemme. Da de blev større, havde jeg forskelligt arbejde rundt omkring. Dog skal lige nævnes, at inden den ældste blev født, var jeg på en landcentral som telefonafløser. Det var sjovt, fordi det var nogle sjove beskeder, jeg skulle videregive. Hvis én ringede til en bestemt person, og vedkommende ikke var hjemme, skulle jeg sige, at hun kom hjem fx ved firetiden, eller hun var ved den og den. Man kunne også blive sat til at bestille taxa eller lignende.

Det nybyggede hus i Ilskov. I 1960erne fik mange mennesker opfyldt drømmen om eget hus. Det var typehuset, der afgjorde sagen. Smarte fabrikanter havde fået den idé at producere huse på samlebånd. Hver fabrik producerede sin model i forskellige størrelser, men således at modulerne passede sammen. Det er klart, at den rationelle produktionsform gjorde det billigere at få foden under eget bord. (Foto: privateje).

Da jeg ventede den yngste, arbejdede jeg ved en købmand til 12 kr. i timen og betalte skat af dem, så det var begrænset, hvad jeg tjente.

FRITIDEN

Jeg har altid dyrket en eller anden form for sport. Som 15-årig spillede jeg håndbold i H.G.F. Herning. Denne sport dyrker jeg den dag i dag i A.I.F. Alheden, dog på motionsplan. Da jeg spillede håndbold i I.I.F. i Ilskov, hvor vi boede i 20 år, havde jeg en pause fra håndbolden, for at prøve at spille fodbold. På det tidspunkt, var damefodbold helt nyt, og vores hold var da også blandt de allerførste. Det gik os da også rimeligt godt, der var da flere af spillerne, der valgte at tage ind til Herning, fordi det var en større klub. Min mand var den første træner for vores hold, ligesom han også var træner for mændene.

Samtidig med at jeg spillede fodbold, begyndte jeg at gå til atletik, som altid havde interesseret mig, fordi der er så mange forskellige ting at udøve. Da den lærer, som stod for atletikken, skulle rejse, blev jeg spurgt, om jeg ville overtage efter hende. Så jeg tog på Ollerup Gymnastikhøjskole for at tage dommereksamen i atletik, og jeg var leder for Atletik i Ilskov i 8 år. (...)

Mine aktiviteter har nok været medvirkende til, at mine børn altid har dyrket en eller anden form for sport. Den ældste gik meget op i atletik, specielt løb, og hun var med klubben i Sverige engang. Den mellemste spillede håndbold en overgang, og den yngste startede som målmand i Jar idrætslag i Norge, da vi boede der i 4 år, og hun spiller håndbold den dag i dag – ja, hun træner ovenikøbet sammen med mig.

CYKELTURE OG FERIER

At cykle en lang tur en uges tid rundt i Danmark om sommeren, er lige så godt som en tur sydpå – specielt når man er heldig med vejret. Min mand og jeg har prøvet det en del gange, hvor vi så har telt og campingudstyr med. Et eksempel på en af vore ture er, at vi en sommer cyklede med udgang fra Skrydstrup til Ribe og derefter bag digerne langs Vesterhavet til Højer sluser. Videre ned til Tyskland og ind i landet, hvor vi var inde på Emil Noldes museum i Neumünster. Tilbage til Tønder og langs grænsen op til Padborg, Dybbøl Mølle og Sønderborg, og til sidst til Aabenraa og tilbage til Skrydstrup.

Jeg har været med min mand på ture til udlandet i forbindelse med hans arbejde, eller når han var på kursus et eller andet sted. Så har jeg vandret rundt og set mange fine ting i Bruxelles, Rom og Latina, og det nyder jeg rigtig. Jeg har været i Paris ikke mindre end 5 gange, den ene gang sammen med min mand og de andre sammen med bekendte i et rejseselskab, og også London har jeg besøgt. I år skal vi til Dublin på ferie, det glæder jeg mig til.

At læse bøger har jeg altid elsket. Lige fra jeg var 13 år og fik mit eget lånekort, har jeg nok i gennemsnit læst 6 bøger om måneden, så det er da i årenes løb blevet til en del. Jeg har også altid læst for børnene, det har de taget til sig. Jeg har altid en bog med, når jeg har været på kursus. På sommerferie med cykel og telt har jeg altid en bog med i cykeltasken, ligeledes på bustur til udlandet. Når jeg går i seng, skal jeg altid læse lidt, det er simpelthen den bedste sovemedicin.

Da børnene var små, syede jeg en del af deres tøj, det gør jeg ikke mere. Det gjorde man jo dengang, det var helt naturligt.

"FRITIDSFORSKER"

Da jeg ufrivilligt blev fritidsforsker, tog jeg på Idrætsdaghøjskole i Viborg i 20 uger. Ja, fritidsforsker, det er jo det samme som at være uden arbejde, men det lyder bedre. På idrætsdaghøjskolen fik jeg prøvet næsten alle former for sport, også sportsgrene, som jeg sikkert ellers aldrig ville have prøvet, som fx bueskydning, hockey og vandpolo. Jeg været på overlevelsestur, redet på hest, været på kanotur på Gudenåen med overnatning i telt, i kajak på Søndersø ved Viborg o.s. v., og jeg var med til at arrangere en såkaldt OL-dag for 2 tekniske skoler i forskellige discipliner.

Derefter har jeg deltaget på daghøjskole også i 20 uger, men det var jo helt anderledes. Dér havde jeg drama, syede hatte, fysisk udfoldelse m.m., og her var jeg også på overlevelsestur, hvor jeg havde hånden i gips efter et uheld. Det var sket i et projektarbejde, hvor vi skulle lave cirkus for børnehaver i Viborg i et rigtigt cirkustelt, som vi lejede. Til dette havde skolen fået en professionel person til at komme og undervise os, og vi skulle bl.a. lære at jonglere med bolde, ringe og tørklæder, cykle på en enhjulet cykel og lave klovnenumre. To elefanter i fuld størrelse lavede vi på et kæmpe stålstativ, med to personer indeni og dertil en flot domptør. Den oversavede dame vakte gys hos børnene, og ildslugerne, syntes de, var spændende. Det var, da jeg skulle lære at slå en mursten over med et håndkantslag, at jeg brækkede min hånd. Så da jeg ikke kunne være med i akrobatnummeret, blev jeg Sprechstallmeister og skulle annoncere, hvad der blev vist.

Jeg har i årenes løb taget forskellige fag på voksenuddannelsescentret VUC, jeg har gået på kursus på kunstskolen i Silkeborg og haft forskellige kurser igennem HK. I øjeblikket går jeg til drama på VUC, og samtidig går jeg i teatret med klassen. Det er en oplevelse at se forskellige stykker, men det flotteste teaterstykke, jeg har set, var i London, hvor min veninde og jeg var inde og se "Les Miserables" med Stig Rossen.

Jeg har været med på ture med HK klubben, men den eksisterer desværre ikke mere i Viborg. Det var også her, jeg så brochuren om at skrive "Dagbog" og gik i gang med det, og jeg var nok også inspire-

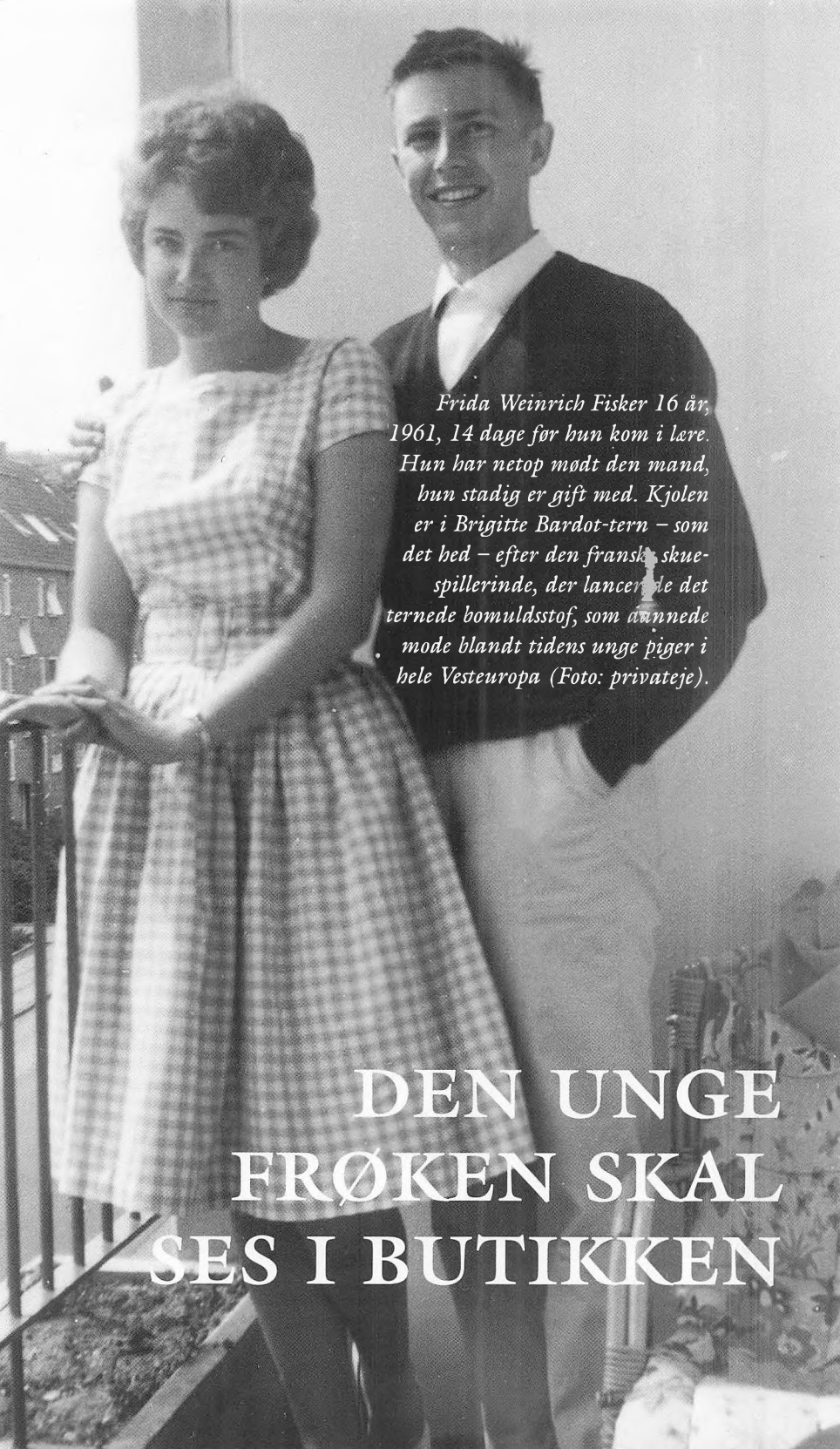
ret lidt af, at min mand har brugt et par år på at skrive en bog, som blev færdig sidste forår.

Det er svært at vurdere udviklingen på arbejdsmarkedet, når man er ledig. Med min alder er der ikke så meget at gøre. Når jeg søger et eller andet, får jeg altid ansøgningen retur. Det forstår jeg godt, og det har jeg vel affundet mig med, men det er altså noget værre fis, at man skulle have brug for folk i min alder, for der er altså ingen, der gider at ansætte os. Jeg kommer nok aldrig i butik mere, og det er også fint med mig, for jeg ville hellere have noget med mennesker at gøre på en anden måde. Jeg vil gerne være pædagogmedhjælper, det syntes flere, at jeg ville egne mig til, for jeg kan stadigvæk klatre i træer, rapelle, hoppe i sjippetov, være legebarn og fortælle spøgelseshistorier. Nu er der bud efter mændene, og det har jeg bestemt ikke noget imod, da der har været mangel på dem de steder, det er så desværre blevet sværere for mig at få et sådant job. Jeg kan godt føle mig til grin engang imellem.

AFSLUTNING

Jeg har stort set været tilfreds med mit liv. Jeg har da indimellem bygget luftkasteller og drømt om ridderen på den hvide hest, men gør alle mennesker ikke det? Eller drømt om at vinde en million i lotto, men jeg tror ikke på, at man var blevet lykkeligere af det. Så jeg vender troligt tilbage til min bogpræmie med titlen "Tror I på mirakler". Jeg mener helt bestemt, at man skal have en eller anden form for tro på noget for at komme videre i tilværelsen. Jeg ønsker, at jeg må være heldig med at have et godt helbred, og at jeg vil bevare mit gode humør. Jeg er lige blevet 55 år og fik mig det par rulleskøjter i fødselsdagsgave, som jeg ønskede mig. Så har de andre da noget at snakke om igen.

Jeg ønsker for mine børn det samme. At de er så heldige at vælge deres rette hylde. At de må bevare et lyst sind, et godt helbred, humør, deres kreative evner, arbejdsglæde, en god latter. At de må komme gennem livet uden alt for store skuffelser, selv om dette kan gøre én stærk. At de bevarer deres livsglæde og kan give den og de andre ting videre.

Frida Weinrich Fisker 16 år, 1961, 14 dage før hun kom i lære. Hun har netop mødt den mand, hun stadig er gift med. Kjolen er i Brigitte Bardot-tern – som det hed – efter den franske skuespillerinde, der lancerede det ternede bomuldsstof, som dannede mode blandt tidens unge piger i hele Vesteuropa (Foto: privateje).

DEN UNGE FRØKEN SKAL SES I BUTIKKEN

FRIDA WEINRICH FISKER, f. Holm, er født 1945 i Århus. Familien flyttede siden til København og i 1954 til Randers. Efter endt skolegang kom hun i 1961 i lære i byens største manufakturforretning. Det blev til en livslang karriere på 34 år i forskellige tøjforretninger. Først som førstedame, herefter som bestyrer og til sidst som selvstændig. Træt af at se på kjoler og nederdele benyttede hun sig i 1995 af den netop indførte mulighed for at gå på overgangsydelse. Det gav hende mulighed for at prøve kræfter med andre aktiviteter. Hun har været medlem af HK, siden hun kom i lære.

Det var under besættelsestidens sidste dage, nærmere bestemt den 25. april 1945, at en politibetjent, som var "gået under jorden" og hans hjemmegående hustru på bare 18 år blev forældre for første gang. Rammerne var Fødselsstiftelsen i Århus, og det blev således der, jeg for første gang så dagens lys. Mine forældre gav mig navnet Frida, idet de mente, at navnet betød fred.

Som allerede nævnt havde min far i kraft af sit job som politibetjent været nødt til at "gå under jorden", eftersom tyskerne jo havde krævet, at den danske politistyrke meldte sig den 16. september 1944. I stedet for at melde sig hos tyskerne havde min far sluttet sig til frihedskæmperne. At min far havde været nødt til at "gå under jorden" og senere blive frihedskæmper, kom til at præge familien på godt og ondt. Men det er en helt anden historie, som jeg ikke vil komme nærmere ind på her; i stedet springer jeg nu fire år frem ...

HJEM TIL RANDERS

Min far var vendt tilbage til sit job som politibetjent, og det betød nu, at familien, som i mellemtiden var blevet forøget med endnu et barn – min lillebror, skulle til København. På Strandboulevarden i hovedsta-

Frida Weinrich Fisker med sine meget unge forældre. (Foto: privateje)

Dansk kernefamilie anno 1958. (Foto: privateje).

den fik vi lejlighed på 4. sal. Min mor var som sagt hjemmegående, men havde en overgang et job i en osteforretning; lige til den dag jeg som femårig tog min treårige bror med hen til forretningen, hvor vi satte os udenfor og ventede. Efter denne episode gik min mor hjemme hos min bror og jeg, frem til vi næsten var voksne.

Vi levede altså af min fars politiløn, boede i en toværelses lejlighed, hvor soveværelset blev brugt som spisestue, når der var gæster. Havde mine forældre gæster, blev der trukket et forhæng for de køjesenge,

hvori min bror og jeg sov. Bag forhænget kunne vi således nogenlunde følge med i det, de voksne lavede og talte om. Var min bror og jeg alene hjemme, dvs. i årene 1952-53, efterlod min far sin politiknippel ved siden af mig i sengen – og så var jeg tryg. Med min fars knippel var jeg faktisk stensikker på, at jeg ville være i stand til at klare eventuelle tyveknægte!

Et andet minde fra mine barneår i København er min mor, som jeg husker græd af hjemve næsten hver dag; hun savnede simpelthen Jylland. Min mors gråd ophørte dog i 1954, da der pludselig blev en stilling ledig i Randers, som min far omgående søgte. Familien rejste således tilbage over vandet til et rækkehus på Fuglebakken i Randers.

OG DET FØG MED LUSSINGER I LUFTEN

At bo i rækkehus var sammenlignet med den lille lejlighed i København noget, som jeg betragtede som den rene luksus. Min bror og jeg fik hver vores værelse. Vi fik have og hund, og vi oplevede en lidt hård overgang fra den københavnske omgangstone til jydernes håndhævelse af janteloven! Vort københavnske sprog og flade a'er gjorde os i starten til genstand for skolekammeraternes drillerier, men heldigvis holdt det op igen.

På samme tid fik min mor job – denne gang i en slikbutik. Allerede på det tidspunkt var det faktisk nødvendigt med to indtægter, hvis man som forældre gerne ville kunne klæde børnene ordentligt på. Min mors butiksløn blev næsten udelukkende brugt til indkøb af nyt tøj til min bror og mig.

I skolen i København havde jeg været vant til en kønsadskillelse i frikvarterene – men ikke i timerne – i Randers fik piger og drenge lov til at opholde sig i en og samme gård, og til trods for disse moderne omvæltninger føg det stadig med lussinger i luften til så at sige alle, når gårdvagten eller matematiklæreren følte behov for at demonstrere styrkeforholdet lærer og barn imellem. Også jeg har således på egen kind oplevet en lærer i bogstaveligste forstand og i hele klassens nærvær slå fast, hvem der havde magten!

I 1959 trådte jeg – som man siger – ind i de voksnes rækker, jeg blev simpelthen konfirmeret. Året efter fik vi tv, og denne opfindelse og luksus, som det dengang var i mange hjem, blev naturligvis også mødt med applaus hos os.

DER ER VEL FORSKEL

1961 blev det år, hvor jeg kom i lære i en tøjforretning, og fra første dag stoppede min mor med at arbejde, hun ville hellere gå hjemme, og som tidligere nævnt havde hun kun arbejdet for at kunne købe tøj til min bror og mig. En anden væsentlig årsag til, at min mor forlod arbejdsmarkedet, var, at min far i mellemtiden var avanceret til overpolitibetjent i 1962, det var følgelig en uskreven regel, at en sådan ordenshåndhævers hustru fungerede som hjemmegående husmor. Fra den periode husker jeg blandt andet, at min far hver dag lagde tyve kroner på køkkenbordet, som min mor herefter skulle klare dagligdagens indkøb for. Når min far kom hjem, var det ikke sjældent, at han spurgte min mor: "Hvad har du dog brugt pengene til"? Dette spørgsmål lå der oprigtig undren bag, bl.a. fordi en mand bestemt ikke var vant til at vurdere kød- og mælkepriser.

Jeg har tidligere berørt datidens kønsforskelle, fx drenge og pigers adskillelse i skolegården. Et andet eksempel på den markante forskel på kvinde og mand i starten af 1960'erne var, at det så og sige var utænkeligt, at en kvinde – dvs. min mor – røg eller nød et glas vin! At manden i huset så til gengæld røg og drak for to, kom dengang ikke bag på ret mange mennesker! Et så ulige forhold de to køn imellem var der som sagt ikke noget usædvanligt i dengang. Men jeg lovede alligevel mig selv, at når jeg blev voksen, ja, så ville jeg bestræbe mig på at være i stand til at klare mig uden økonomisk hjælp fra en mand. Det, at min mor skulle stå til regnskab for, hvordan og hvorledes hun havde anvendt pengene, virkede på mig meget stærkt nedværdigende. Men jeg tror ikke, min mor var utilfreds, eftersom det at blive tiltalt som "fru overbetjent Holm" i sig selv var essentielt og af stor værdi for hende.

NÅR MAND OG KVINDE MØDES

16 år gammel var jeg, da jeg traf den mand, jeg nu på 32. år er gift med. Vi blev forlovet, da jeg var 18 år, han var 22, og gift den selvsamme dag, som jeg blev udlært: den 14. august 1965. Da vi blev gift, var min mand udlært guldsmed, men i 1966 kom han ind ved politiet, hvilket havde den konsekvens, som jeg allerede i min barndom havde oplevet, at man skulle til København!

Vores søn kom til verden i 1967 og er født på Sct. Josephs Hospital på Blågårds Plads på Nørrebro, og indtil videre er han den eneste

københavner, vi har i familien. I København var jeg så heldig at have mine bedsteforældre i nærheden, så de passede barn, når min mand og jeg skulle på arbejde.

Jylland viste sig endnu engang at have et godt tag i os, og vi flyttede således til Viborg i 1969, hvorefter der gik et år – så havde vi fået en datter. Familien, som nu var vokset til fire, flyttede ind i et hus på 120 m². Børnene gik i legestue to gange om ugen, ligesom de blev passet af en dagplejemor, men ellers var min mands skiftevagter medvirkende til, at vi kunne passe børnene på skift.

I 1972 købte vi et andet og større hus, og så gik der adskillige år, hvor børnene voksede op, regeringerne skiftede, børnene blev voksne og flyttede hjemmefra. Min mand og jeg bor stadig i det samme hus, som vi netop har været i gang med at modernisere. Inspiration fik jeg rigeligt af, da tapetet i de tidligere børneværelser dukkede frem bag et årti med hessian på væggene!

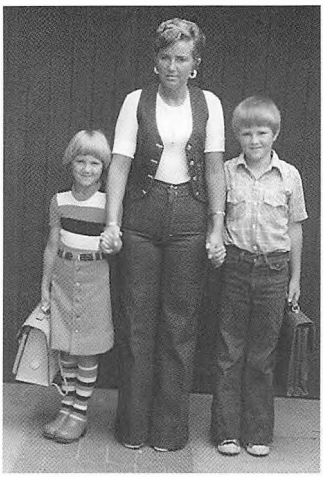
ET BUTIKSLIV 1961-1980

Efter 34 år i butiksfaget, hvor jeg har betjent mænd og kvinder både øst og vest for Storebælt, føler jeg mig inspireret til at videregive nogle af mine erfaringer og oplevelser som ekspeditrice i perioden 1961-1980. Vidnesbyrd om "det at blive ansat på grund af brystmålet", kan jeg i høj grad levere, idet jeg endnu aldrig ved en jobsamtale har oplevet at skulle vise anbefalinger og eksamensbeviser, men slet og ret har fået job på mit glatte ansigt – og måske brystmål!

DEN UNGE FRØKEN SKAL SES I BUTIKKEN

Det hele startede i Randers i sommerferien 1961, hvor jeg netop havde afsluttet det, der dengang hed mellemskole. Jeg havde ikke den store lyst til at gå i den såkaldte realklasse, men ville hellere ud i det virkelige liv og tjene nogle penge, hvorfor min far og jeg drog ind til Randers' største manufakturhandel A.J. Huset i Torvegade. Min far og jeg bad om at tale med chefen, som viste sig at være mere end 70 år. Navnet var Anders Jensen; far og søn eller senior og junior, som de gik under.

Begge Anders Jensen'erne kiggede grundigt op og ned af den sekstenårige pige, som jeg var, og de foretog vel i tankerne en grundig – og set med nutidens øjne en kønsdiskriminerende – vurdering af mig.

Frida Weinrich Fisker med sine to børn fotograferet i 1976. (Foto: privateje).

Frida Weinrich Fisker i "Byens gladeste tøjbutik" i 1983. (Foto: privateje).

Nuvel, vurderingen viste sig ret hurtigt at falde positivt ud – jeg blev ansat på prøve i foreløbig 3 måneder og skrev umiddelbart herefter under på en lærekontakt, der lød på fire år. Som allerede nævnt var det en stor butik, og i den fireårige periode skulle jeg være i hver afdeling i seks måneder ad gangen.

Ret belejligt lå HKs Randers-afdeling lige ved siden af A.J. Huset – så det var ret nærliggende, at jeg meldte mig ind fra starten af. Det, der jo senere skulle vise sig at blive til et 34-årigt langt liv blandt tøjstativer med bluser, bukser, nederdele og kjoler. (Medlemskab af HK var mere reglen end undtagelsen i mit lærested).

Jeg mindes stadig, hvordan vi stod på række og geled hos seniorchefen på den månedlige lønningsdag og nu skulle have udbetalt lønnen i kontanter og enten rosende eller irettesættende ord, som man efter chefens bedste skøn og overbevisning havde optjent i den forgangne måned. På daværende tidspunkt beløb den månedlige elevløn sig til 236 kroner, og med det beløb bogstaveligt talt i hånden gik jeg umiddelbart hen til HK sammen med mine kolleger, hvor vi troligt

mødte op og betalt vore respektive kontingenter. På HK fik man et klistermærke, der skulle indsættes i en bog til formålet – og jeg tror, at alle havde svært ved at skjule en vis glæde og stolthed, efterhånden som der blev sat flere og flere mærker ind i bogen. Jo flere mærker man havde i bogen, jo mere var man avanceret i rækken af nye elever. Eftersom der var 11 elever i A.J. Huset, gik der samtidig en vis sport i at holde regnskab med egne og måske andres HK-mærker!

I A.J. Huset var vi hver dag iført arbejdstøj, som blev udleveret til formålet hver tredje måned. Alle mand m/k'er var identiske i påklædning; kun et enkelt skilt påsat brystet i venstre side gav oplysninger om rang og afdeling. Et af formålene var, at kunden kunne se, om man var fx 2. års elev eller førstedame, så kunden, såfremt kunden havde lyst til det, præcist vidste, hvem han/hun i givet fald senere skulle omtale i positive eller negative vendinger til chefen. Chefen glemte i øvrigt aldrig at give disse oplysninger videre til de ansatte.

I dagligdagen blev de yngste elever naturligvis sat til det mindst sjove arbejde, hvilket fx indebar at vaske lagerhylderne af, feje gården og løbe byærinder. Denne regel blev der dog set bort fra i visse tilfælde, nemlig hvis man var en køn smilende ung dame! Seniorchefen blev rasende og insisterede på det bestemteste på at en ung dame, uanset om hun fx var 1. års, ikke skulle "gemmes væk på lageret". Som han engang sagde om undertegnede: "Frøken Holm skal ikke gemmes bort, hun skal være synlig i butikken, og den første som kunderne møder". Den dag i dag kan jeg ikke lade være med at tænke på, hvad der ville ske, hvis den slags blev praktiseret i dag?

At være De's og at stå inden for døren og byde velkommen til kunderne og henholdsvis sige pænt farvel og tak for besøget, samt holde døren for kunderne var en naturlig del af dagen i A.J. Huset. Mit lærested var, som det fremgår, i den grad bevidste om etikette og den tids korrekte omgangsformer.

EN UNG EKSPEDITRICE MED HANG TIL JAZZKLUB

I starten af tresserne stod man i lære i hele fire år og tre måneder, men i praksis havde man ikke fri efter lukketid. To aftener om ugen i alle fire læreår fulgte jeg den obligatoriske undervisning på handelsskole, så med butiksarbejde, handelsskole og lektier var der bestemt nok at se til – især når man som ung pige også meget gerne ville besøge den tids

populære jazzklubber og lytte til Otto Brandenburg og Cliff Richard!

A.J. Huset havde en god organiseret politik omkring arbejdspauser og ansvarsområder i forretningen. Det var en klar regel, at samtlige medarbejdere havde pause i 15 minutter både formiddag og eftermiddag. Hertil kom fem kvarters middag. Pauseintervallerne og -organiseringen blev altid overholdt til punkt og prikke, hvilket resulterede i, at man som medarbejder som regel altid var glad, tilfreds og smilende i forretningen. En halv snes år senere skulle jeg på egen krop erfare, at det at holde pauser bestemt ikke var nogen selvfølge endsige en menneskeret!

25 ansatte i A.J. Huset var set med tressernes øjne mange medarbejdere, så med chefens sans for at organisere var der – som jeg allerede har været inde på – naturligvis ingen tvivl om den enkeltes ansvarsområde i forretningen. Ekspeditricerne og ekspedienterne skulle som ordet antyder ekspedere, kassedamen tog sig af regninger, som førstnævnte havde skrevet, hvorefter ekspeditricerne i mellemtiden omhyggeligt pakkede varen ind i brunt papir, snor og en træpind, således at kunden elegant kunne bære sin vare hjem. Den førnævnte kassedame, som udelukkende tog sig af pengene, sad hver aften og bogførte dagens indtægter og udgifter. Var det nødvendigt at ændre lidt på en kjoles længde eller bredde, ja, så var der også en syerske til rådighed.

Ovenstående specialiseringspolitik gjorde naturligvis, at vi hver især blev specialister inden for netop vort enkelte område, hvad enten det drejede sig om at dekorere vinduer eller som i mit tilfælde at sælge tøj! I al beskedenhed blev jeg en dygtig ekspeditrice, men var til gengæld lidt af en novice i forhold til regnskab, at pynte vinduer, at rette tøj etc. Set med nutidens øjne er det jo utænkeligt, at butikselever kun stifter bekendtskab med én ting. Vore dages elever skal vel nærmest være specialister på alle butiksfagets områder?

EN NYUDDANNET JYDE I KØBENHAVN

Min læretid havde jeg udstået i august 1965. Herefter blev jeg i A.J. Huset frem til januar 1966, hvorefter jeg drog til København og i øvrigt lige var blevet 20 år. I Frederiksberggade lå der en lille kjoleforretning – og der blev jeg ansat. Igen antog jeg, at chefen skulle se mine anbefalinger og eksamensbeviser, men endnu engang blev jeg ansat på grund af mit udseende samt det faktum, at jeg var jyde!

Der var kun tre ansatte, så det var lidt af en omvæltning i betragtning af, at jeg kom fra et sted, hvor jeg havde haft 24 kolleger. En af omvæltningerne det nye sted i København var, at det som jeg i Randers havde lært og oplevet som service, ja, det blev af mine københavnske kolleger opfattet som såkaldt "morakkeri". I Frederiksberggade blev det bestemt ikke set som noget positivt, at man ekspederede en kunde færdig, selvom klokken havde passeret 17.30. Indehaveren så vi næsten aldrig, så mine københavnske kolleger forstod i høj grad at chokere mig, idet de gjorde nar af alt det, jeg havde lært om såvel god service som styrken i kundens tilfredshed.

EN LEDSAGER MED PÅ TOILETTET

Efter ni måneder i Frederiksberggade søgte jeg ind til Daells Varehus, hvor mine anbefalinger og eksamensbeviser atter fik lov at blive i min taske, men hvor chefen til gengæld gerne ville vide noget om mine forældres og især min fars beskæftigelse. Og det var i 1968!

Personaleforholdene var i top, og på baggrund af mine butikserfaringer indtil videre begyndte jeg så småt at kunne konkludere, at der var en vis overensstemmelse mellem forretningsstørrelsen og de ansattes velbefindende. Med andre ord: jo flere jo bedre!

Mellem A.J. Huset og Daells Varehus var der flere ligheder. De ansatte bar en form for uniform, alle var klædt i hvidt, mørkeblåt, sort eller gråt. Pauserne blev overholdt til punkt og prikke. Man blev så at sige specialister i en ting, fx børne-, herre- eller dametøj. Der var således kun ringe mulighed for en turnusordning mellem de forskellige afdelinger. Endelig stemplede man ind og ud morgen og aften, således at de ansatte præcist fik løn for den tid, de var på arbejde. Så vidt jeg husker, var timelønnen i 1968 10.50 kroner.

Et lidt diskutabelt minde fra Daells Varehus anno 1968 var politikken omkring toiletbesøg. Krævede naturen sin ret, skete den slags i følgeskab med en ledsager, en såkaldt inspektør. Vedkommende holdt øje med eventuelt tyveri fra de ansattes side. Inspektøren holdt øje med, at varehusets politik blev overholdt, det var fx ikke tilladt at tage sin taske med op i afdelingen, kun pung og læbestift måtte man tage med på toiletbesøg. De ansattes tasker blev låst inde i en boks, og ledelsen tog sig den ret at kigge i taskerne, hvis der var mistanke om tyveri af nogen art.

ATTER I JYLLAND

Året var nu 1969, og jeg rejste over vandet tilbage til Jylland, nærmere bestemt Viborg. Hos Vagn Larsen, herretøj, blev jeg ansat – igen uden at vise anbefalinger – og i mellemtiden var timelønnen steget til omkring 12 kroner. Jeg var ansat hos Vagn Larsen frem til 1970, hvorefter en fødsel holdt mig hjemme i knap to år. Herefter var lysten til kjoler og nederdele vendt tilbage, og jeg fik job i en middelstor dametøjsbutik.

1977 blev et vendepunkt i mit liv. To af ekspeditricerne i den forretning, jeg var ansat i, startede som selvstændige kompagnoner i et netop åbnet butikscenter i Viborg. Forretningen gik under navnet: "Viborgs gladeste tøjbutik" – og hvem kunne sige nej til at arbejde i en forretning med det motto og den titel. Jeg kunne ikke!

Ansættes man i en forretning under mottoet Viborgs gladeste tøjbutik, får man naturligvis associationer i retning af, at det må være sjovt at arbejde netop sådan et sted. Det sjove var timelønnen, som indehaverne lagde ud med at sætte til 70 kroner! Som ansat var man i sagens natur glad for en sådan timeløn. Mindre sjovt var det til gengæld, at det i forretningen var en uskik at være medlem af HK. I en periode var jeg således udmeldt af HK, men meldte mig senere ind igen til stor fortrydelse for mine to chefer.

Med 70 kroner i timen mente cheferne at være i deres gode ret til at kræve en del af de ansatte, og en arbejdsuge på 60 timer blev hurtigt et naturligt element i den glade tøjbutik. Til trods for arbejdsugens opslidende og umenneskelige længde – og med alt hvad hertil følger – blev jeg i forretningen i hele 10 år. Det var lærerige år, hvor vi ekspederede, rettede tøj, pyntede vinduer, holdt store modeshows og deltog i modemesser etc.

Det var sidst i halvfjerdserne, butikscentrene skød op, der blev stadig større og større kamp om kunderne, og en naturlig konsekvens af denne udvikling var længere åbningstider. Ugens tre første dage var lukketiden 17.30, torsdag lukkede vi klokken 19.00, fredag var det fyraften klokken 20.00, og om lørdagen var der minsandten åbent til klokken 14.00. At holde pauser i løbet af den lange arbejdsdag var ikke populært i forretningen, så en af de mange erfaringer, jeg gjorde mig via arbejdet i "byens gladeste tøjbutik", var, at man måske skal være lidt på vagt, hvis man – som jeg – bliver headhuntet og fristet med en timeløn, der langt overstiger HKs overenskomst!

OG HVAD SÅ I DAG

Jeg var, som tidligere beskrevet, ansat i forskellige tøjforretninger i 34 år. Men da jeg efterhånden var fyldt 50 år, og i mellemtiden var blevet selvstændig, var jeg så at sige slidt op. Glæden ved at sælge tøj og udelukkende beskæftige sig med small, medium og large, bluser, bukser, kjoler, udsalg to gange om året etc. var til sidst vanskelig at lokalisere. Og så er det efter min mening bedst at stoppe – uanset hvad man foretager sig.

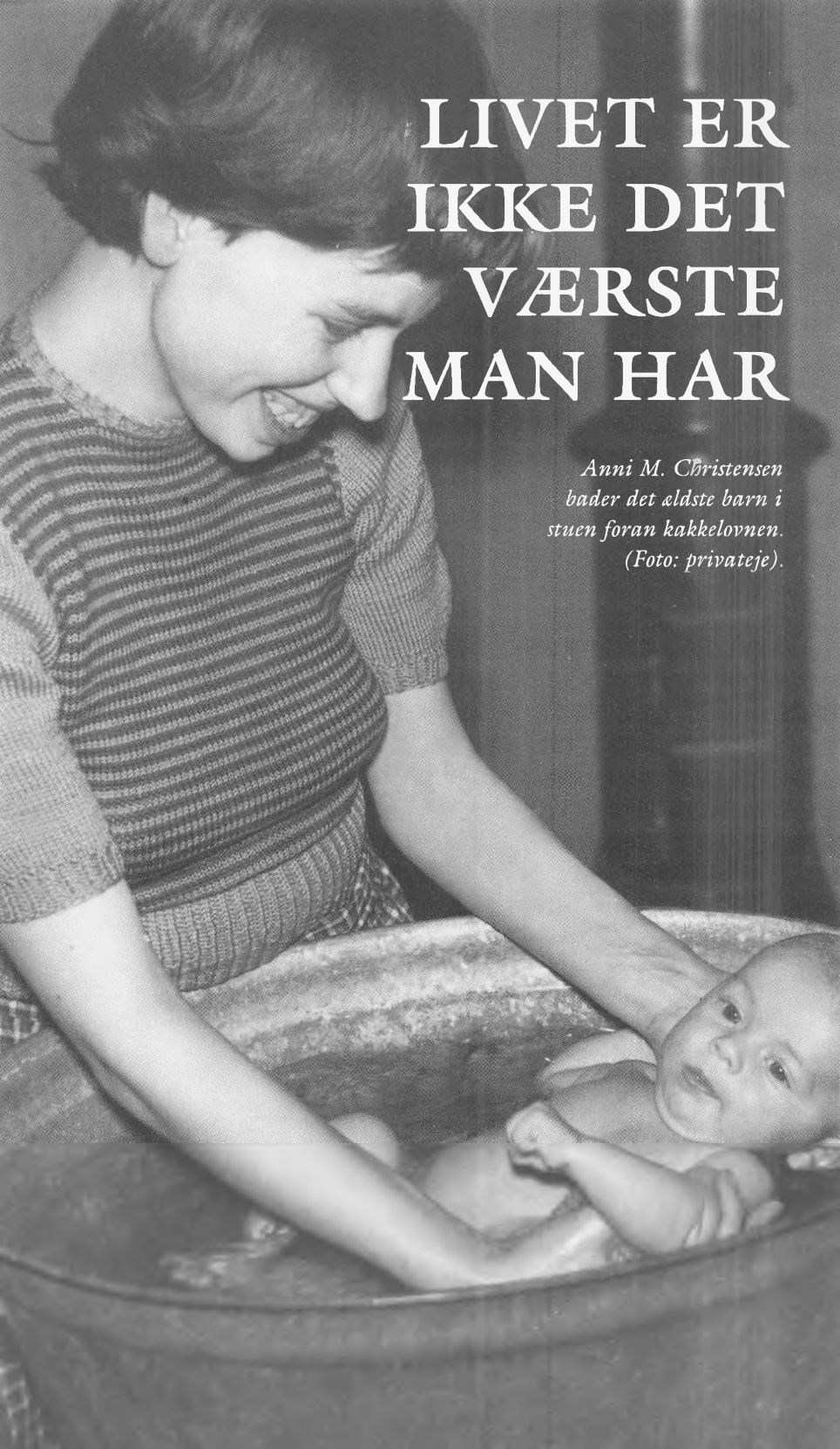
Reglerne omkring overgangsydelsen kom således på et belejligt tidspunkt for mig, og i 1995 blev jeg "en af dem på holdet", hvilket jeg opfatter som et privilegium.

Groft sagt næsten samfulde 34 butiksår havde jeg vanskeligt ved rent jobmæssigt at se mig selv i rollen som andet end "tøjdame", og på flere områder var det heller ikke en simpel sag at sige farvel til noget, jeg trods alt havde beskæftiget mig med det meste af livet! Men hvis jeg en overgang havde en lille smule svært ved at tro på, at jeg da sagtens kunne skifte hest også i en relativ sen alder, ja, så er en del af forklaringen jo nok, at min generation af kvinder til trods for 68-oprøret, kvindesag og HK for en stor del er præget af datidens normer for en ung pige/kvinde, der med et lidt fortærsket, men ikke desto mindre væsentligt udtryk, "har gået alt for mange år i flinkeskolen".

Men altså – i dag arbejder jeg som frivillig på et krisecenter for voldsramte kvinder og dækker både dag-, aften- og sågar nattevagter flere gange om måneden. Samtidig har jeg hjulpet til i en genbrugsbutik, været på højskole og snuset lidt til HF-fag. Endelig er jeg medlem af bestyrelsen for Psoreasisforeningen i Viborg Amt, og dette hverv giver mig sammen med det, at min mand er formand for politiets internationale venskabsforening her i Viborg, utallige muligheder for at træffe spændende mennesker, stor rejseaktivitet etc. – altsammen noget, jeg tidligere ikke har kendt værdien af – eller i hvert fald har været nødt til at leve foruden – fordi der som regel "lige" var udsalg eller en kunde som simpelthen "skulle" have lagt sine bukser op inden i morgen klokken 12!

Sammenfattende har et 52 år langt liv lært mig, at enhver har et potentiale af langt flere menneskelige og faglige ressourcer, end de fleste mennesker i almindelighed går rundt og tror.

LIVET ER IKKE DET VÆRSTE MAN HAR

Anni M. Christensen bader det ældste barn i stuen foran kakkelovnen. (Foto: privateje).

ANNI M. CHRISTENSEN er født i Struer i 1936. Efter endt realeksamen fik hun job i en kiosk og blev kort tid efter gift. Som 24-årig blev hun skilt og stod alene med tre børn. I de næste par år arbejdede hun hjemme med monteringsarbejde for B&O. I 1964 blev hun gift igen, og parret flyttede til København. Hun fik arbejde som rengøringsdame og ekspeditrice. I 1985 blev hun syg og magtede ikke at genoptage arbejdet som ekspeditrice. Gennem HK blev hun omskolet til kontorarbejde og fik snart efter et job. I dag er hun på efterløn.

Samfundet forandrer sig meget i disse år, og derfor gælder det om at være åben for, hvad der kommer. Vi skal selvfølgelig ikke acceptere det hele ukritisk eller tro, at alt nyt er godt, og alt, der har nogle år på bagen, er skidt. Vi skal se kritisk på samfundet, være en aktiv del af det, men samtidig møde fremtiden med forhåbninger. Jeg kan da godt blive meget bange for forurening, gensplejsning og krige rundt om i verden o.s.v., og jeg tænker på, hvad det er, vi giver videre til vore efterkommere?

Men vi må ikke glemme, at vi har nået meget i de sidste 50 år. Ingen skal få mig til at hoppe på den med "de gode gamle dage", når jeg har hørt mine forældre fortælle, hvad de oplevede som børn og unge. Og i 50'erne, da jeg selv var barn og ung, var det bestemt også strenge tider. Men fordi der var nogle mennesker, der så ud i fremtiden og ikke kun tænkte egoistisk, har vi i dag et Danmark, hvor de fleste har en god tilværelse. Der arbejdes også hårdt for den, tid er blevet en mangelvare, og det går nok især ud over vore børn og unge. Men der er en masse muligheder i dag, hvis vi selv har viljen, mange flere end vi andre havde. Så i dyb respekt for dem, der kom før mig, og med alle gode ønsker for dem, der kommer efter, er disse linjer skrevet.

BARNDOMSHJEM OG FAMILIE

Jeg er født i 1936 i Struer, som yngste barn af slagteriarbejder Christian Nielsen og husmor Johanne Kathrine Nielsen (født Pedersen). Der er en bror, der er 11 år ældre, og en søster der er 7 år ældre, så jeg kom til at vokse op næsten som enebarn. Begge mine søskende tog tidligt til København, min bror allerede under krigen, og min søster efter 1945. Det var et godt solidt hjem, hvor min mor, der var 2. generation efter de såkaldte "Kartoffeltyskere", holdt hele familien i kort snor. Hun havde selv haft en utrolig fattig og streng barndom og skulle egentlig blive noget op i årene, inden hun fandt evnen til at give os den kærlighed og varme, hun ganske givet altid har følt for os 3 børn. Hun var kommet ud og tjene hos bønderne allerede 7 år gammel, hvor hun blev sat til at vogte gæs. Og det var ikke nemt, for de fløj jo hele tiden fra hende. Så var det bedre med køerne, som hun blev sendt ud med, 2 år senere. De kunne i det mindste ikke flyve. Men strengt var det for en lille pige, der havde haft engelsk syge, og som stadig fik for lidt og for dårlig mad.

Hun ville gerne have gået mere i skole, men måtte i huset, da hun var blevet konfirmeret. Efter nogle strenge år, ude på den jyske hede, hvor hun blev udnyttet på det groveste, kom hun til Viborg. Her blev hun pige i huset hos en kaptajn i hæren, og her traf hun min far, der var oppasser samme sted. Og her mødte hun lidt venlighed og varme for første gang. Ikke underlig, at hun havde svært ved at vise kærlighed, hun havde fået så lidt af den, og jeg følte meget som barn, at "jeg ikke var god nok". Især omkring de 13-14 år manglede jeg noget uden egentlig at vide hvad.

Dog var der også lyspunkter, som når jeg hvert år tog på sommerferie i København. Det var herligt, selv om min søster Vera (hos hvem jeg boede) ikke havde ret meget af hverken plads eller penge. Tit måtte vi vælge, om vi skulle se "Sommer i Tyrol" og så kun få spegepølsemad i et par dage eller en rigtig middag. Men jeg sultede gerne lidt for at komme i teater. Gik vi i Tivoli, kunne jeg prøve 3-4 ting, mere var der ikke penge til. Men vi havde det herligt, det var virkelig slaraffenland for en lille pige, der ellers aldrig oplevede noget. Og når min søster havde arbejdet på skift hos DSB og skulle sove, måtte jeg gå på gaden. Hun havde nemlig kun et værelse, svarende til nutidens børneværelser, og der kunne jeg ikke være, når hun sov. Så mange dage gik jeg om formiddagen i Frederiksberg Have eller bare ud og så på vin-

duer. Jeg var de her 12-13 år, men jeg var aldrig bange, men det har undret mig, at mine forældre ikke var det.

Jeg tror de 2 ældste havde haft mange gode timer med min far, men da turen kom til mig, var han inde i så meget organisationsarbejde, at han måske kun havde 2 aftener hjemme om måneden. Det var bestemt ikke, fordi han ikke holdt af mig, nej, tværtimod var jeg en rigtig fars pige. Han var fagforeningsformand for slagteriarbejderne i Struer, var med i hovedbestyrelsen i samme forbund (nu NNF), var med i kommunalbestyrelsen, i Fællesorganisationen og i Socialdemokratisk Forening. Desuden var han med under og efter krigen i alt det arbejde der skulle gøres, for at vi kunne få et frit land igen. Han elskede sang og musik, og jeg var ikke ret gammel, inden han havde lært mig masser af sange fra Arbejdersangbogen. Han mente også, at man skulle engagere sig i samfundet og altid stemme, da der var mennesker, der satte livet ind for at få lov til dette. Og man måtte hellere stemme "forkert" end slet ikke stemme. "Forkert" var i hans øjne venstre eller konservativ. Han var et utrolig ærligt menneske. Jeg tror aldrig, han har gjort noget, der kunne give ham selv fordele. Under krigen, hvor folk hamstrede, forbød han min mor at hamstre noget, der kunne sætte os i en bedre situation end andre i byen. Men i dag kan jeg godt se, at den, der egentlig holdt hjemmet sammen og fik den lille løn til at række, det var min mor. Det var også hende, der altid stod med de hjemlige problemer af enhver art, lige fra vedligeholdelse af vores hus til når jeg havde været umulig. Vi fik aldrig kløe, men et ordentlig dask af karkluden. Min far blev aldrig blandet ind i det, for han var jo altid af sted, når det brændte på.

Jeg voksede op, til far's store glæde, med samme indstilling til samfundet, som han. Det var jo næsten umuligt at undgå at blive præget i den retning med Stauning på væggen og med "Socialdemokraten" som daglig læsning. Det var hele min fars liv, og jeg tog som barn og ungt menneske det hele helt ukritisk til mit hjerte. I dag er der mange ting, jeg gerne ville have diskuteret med ham. Men jeg er såmænd sikker på, at han ville have ment som sit parti. Han var nemlig den, der vidste, hvad partidisciplin var. Det er egentlig utroligt, hvor meget vi bliver påvirket af vort miljø. Det måtte jeg også sande, da jeg mange år senere kom til at arbejde i en Arbejdsgiverforening. De, der var derinde, havde også alle noget med i bagagen.

I SKOLE

Jeg gik 10 år i skole, og det var bestemt ikke særligt spændende. Der var kun enkelte fag, der fangede mig. Det var historie og geografi og desuden dansk. Der havde jeg nemlig alle tiders lærerinde. Hun havde været missionær i Kina, og hun kunne gøre al litteratur forståelig for os unge mennesker i mellemskolen og realen. Og jeg fik da en realeksamen. Jeg var meget træt af at gå i skole, og i dag ville man nok have valgt at give mig et års pause, men dengang fortsatte man jo bare i gymnasiet eller på handelsskole, der foregik efter arbejdstid på alle hverdage.

DET FØRSTE ARBEJDE

Det var svært at få en læreplads, og jeg stod lidt famlende overfor, hvad jeg gerne ville. Jeg tænkte nok mest på at få hjem og børn. Og jeg ville naturligvis ikke høre på mine forældre, der mente, det ville være godt med en uddannelse. Nej, jeg tog job i en kiosk, da jeg altid havde ønsket noget med butik. Vi havde det udmærket, men blev blandt andet sat til at pudse de store udstillingsvinduer, lige meget hvordan vejret var. Frøs det 10-15 grader, kom der blot lidt sprit i vandet. Hver anden lørdag-søndag arbejdede vi fra kl. 8 til 18 og ellers 1 uge fra 8 til 14 og næste uge 14 til 20. Og for den indsats fik jeg 150 kroner om måneden. Og det var på egen kost og logi. Og alting var dyrt i 50'erne. Det var strengt at få det til at slå til, men jeg gik ikke så meget i byen. Der var heller ikke alt det med mærketøj, så jeg klarede det. Hjemme har vi aldrig fået penge, jeg ved ikke, om der ingen var, eller det bare var indstillingen, at man måtte klare sig, for det man tjente. Og måske håbede de, at jeg så heller ikke havde råd til at fare ud og komme i ulykke, men man undgår ikke sin skæbne.

HJEM OG BØRN

Jeg traf en ung mand, blev forlovet og et halvt år efter gift. Ikke fordi jeg var gravid, men måske fordi jeg havde et stort ønske om at flytte hjemmefra. Jeg blev gift med en slagteriarbejder (det kunne næsten ikke være andet), så det betød, at der ikke var de store muligheder for at gøre sjove og spændende ting. Pengene var der bare ikke. Vi havde fundet en lille lejlighed i et gammelt hus, og vi havde det meget godt

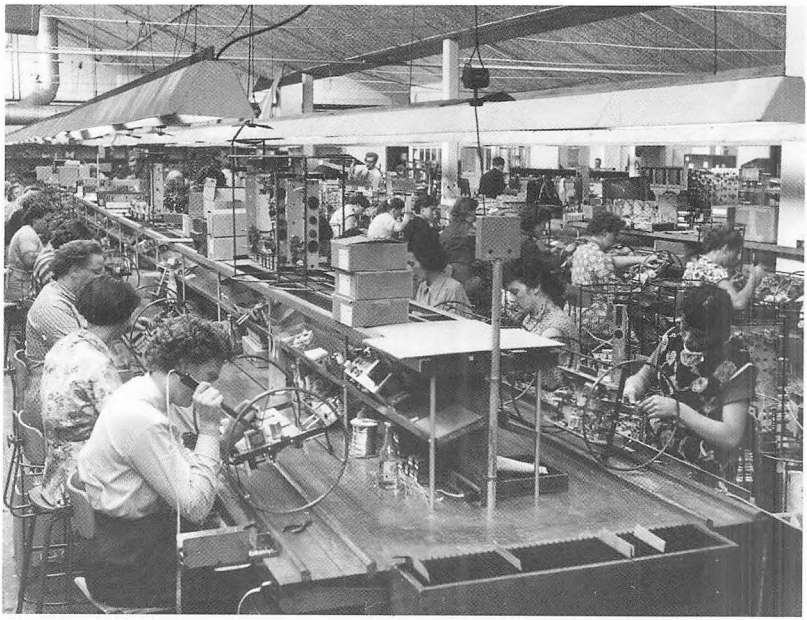
de første par år. Men vi kom fra to meget forskellige hjem. Han voksede op som den ældste af fire søskende. Hans mor var alene med dem, da faderen var rejst, allerede da børnene var små. Han havde været en dygtig skrædder, men hvert forår tog han ud på landevejene.

Det havde præget børnene meget, at deres far hele tiden var borte, så min forlovede havde været den, der måtte klare en masse ting. Og så blev han gift med en, der slet ikke var voksen nok til at forstå det på daværende tidspunkt. Jeg havde ikke oplevet så meget af livet som han. Jeg passede huset, og ellers var jeg nok typen, der kun kunne se livet i sort og hvidt. Jeg kunne slet ikke forstå det temperament, som min mand lagde for dagen engang imellem. Han var godt klar over sin hidsighed, men han kunne ikke rigtig styre det, selv om han var ulykkelig over det. Naiv som jeg var, troede jeg, at jeg kunne hjælpe ham, men den type mennesker, hvor næverne sidder lidt løse, kan ikke hjælpes. I hvert fald ikke af en pige på 18 år.

Det blev et ægteskab med mange problemer, men i 1957 fik vi en dejlig lille pige, der blev døbt Rita. Det var i de lidt triste halvtressere, at hun blev født. Pengene var stadig små, og selskabelighed var der ikke meget af. Så det vildeste, vi foretog os, var sommerudflugt og juletræ med fagforeningen. Det var egentlig, som om hele Danmark sov lidt tornerosesøvn, tiden med den store vækst var ikke rigtig kommet i gang. Og slet ikke i Jylland.

I 1959 fik vi en søn, der blev døbt Ole. Jeg var ikke ked af, de var så tæt på hinanden, tænkte altid på, at så kunne de få meget glæde af hinanden, hvad jeg også syntes, de har haft. Et års tid efter Oles fødsel skete der noget med min mand. Han blev endnu mere hidsig, også tit på børnene. Bare en forkert bemærkning udløste store scener. Jeg kunne ikke fatte det, og jeg, der normalt er glad og i godt humør, listede efterhånden rundt som en grå mus, bange for at udløse stormen. Men Pinselørdag 1960 fandt jeg ud af, hvorfor det hele havde været så svært. Han havde fundet en anden. For at gøre katastrofen total havde jeg i samme uge fået konstateret, at jeg var gravid igen. Min verden brød sammen, jeg kunne ikke engang græde. At jeg ikke tabte det barn, jeg gik med, kan stadig undre mig.

Der stod jeg, 24 år gammel, med en på 3 år, en på 1 1/2 år og en i vente – og ingen mand. Jeg søgte mødrehjælpen om en abort, men fik afslag. De mente, efter mange og lange samtaler, at jeg bedre kunne klare et barn mere end en abort, og det havde de nok ret i. Men det

I 1960'erne var der mangel på arbejdskraft, og mange kvinder kom derfor ud på arbejdsmarkedet. Det var især industrien, der manglede arbejdskraft til fx monteringsarbejde. Her et billede fra 1968 fra Radio- og TV-fabrikken Bang & Olufsen, der beskæftigede mange kvinder. (Foto: Pressehuset – ABA).

var svært at se dengang. Senere, meget senere var jeg glad for deres beslutning, da jeg lå der med den dejligste lille pige, der senere blev døbt Jette. Men jeg blev meget syg efter fødslen. Lå 3 måneder på hospital med høj feber, uden nogen kunne finde grunden. Selv tror jeg, at det var min livsvilje, der var ved at være knækket. Jeg kunne ikke rigtig overskue det. Men en aften kom min far ud på hospitalet og gav mig en overhaling. Nu måtte jeg tage mig sammen, om ikke for andet så for børnenes skyld. Det hjalp, jeg begyndte at komme op til overfladen igen.

Mødrehjælpen hjalp mig til en dejlig moderne lejlighed og til arbejde efter fødslen. Da der ikke var vuggestue/børnehave på det tidspunkt i byen, blev det hjemmearbejde for B & O radiofabrik. Jeg sad om aftenen/natten, når børnene sov og arbejdede, og om dagen passede jeg børn. Dette var tiden før boligsikring, børnetilskud o.s.v. Jeg

havde børnepenge fra min tidligere mand, men intet hustrubidrag. Det var imod mine principper, at en kone skulle forsørges, fordi man havde været gift nogle år med en mand. Og principper mener jeg, man holder fast i, også når det koster én selv penge!!!! Men Mødrehjælpen rystede på hovedet over mig.

Jeg klarede mig dog nogenlunde. Til alt held har jeg altid været ret god til det med økonomien. Samtidig var alle meget flinke mod mig med brugt tøj o.s.v. Heldigvis var børnene så små, så de var ligeglade med, hvad de gik i. Og alle i vores opgang (6 familier = 15 børn) havde næsten lige så lidt, så der var ingen, der følte sig udenfor. Min far kom hver uge med en kurv, der indeholdt kød og grøntsager fra haven, og min tidligere svigermor sendte af og til en købmandskurv op til mig og børnene. Men vi fik tit brasekartofler, flere dage i træk. I de 4 år jeg var alene, havde jeg kun én feriedag, hvor jeg besøgte en veninde i Århus. Det var en streng tid, meget streng og der var opture og nedture.

I dag kan jeg godt se, at jeg burde nok have haft professionel hjælp, men det var ikke moderne dengang. Engang imellem tog jeg en rigtig tudetur, og så kunne jeg lidt igen. En ting er dog helt sikker, at det at blive kasseret, det kommer man aldrig helt over, lige meget hvor godt man får det senere i livet.

ET MIRAKEL – NY LYKKE

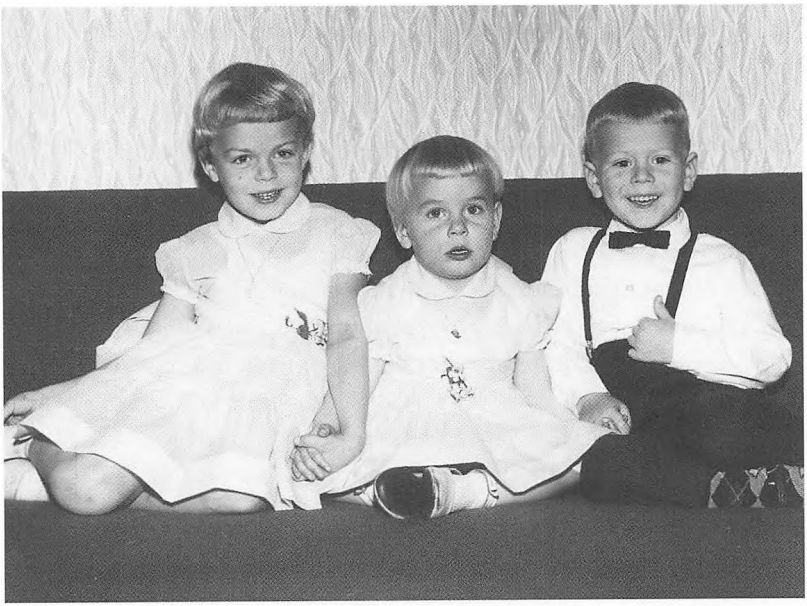
Efter 3 1/2 år skete der lidt af et mirakel. I min opgang boede nogle søde unge mennesker, og konens lillebror flyttede ind hos dem. Og jeg faldt for ham, som jeg aldrig var faldet for nogen. Og miraklet var faktisk, at det var gensidig. Jeg prøvede at tale fornuft til mig selv, men er man forelsket, er man jo lidt sindsyg. Og selv om jeg kunne se det vanvittige i at forelske sig i en gut, der var 19 år, ejede en motorcykel og 2 teskeer (dem havde han vundet) og havde et dårligt betalt job hos en cykelhandler, kunne jeg ikke holde mig fra ham. Min mor bemærkede også lidt spids, da hun fandt ud af, hvorfor jeg blomstrede sådan op: "Har du ikke børn nok". Den eneste, der bakkede op om Knud og mig, var min storesøster i København. Hun mente ikke, han kunne gøre for, at han var så ung, så hvis det var den eneste indvending, ville tiden jo klare det.

Men jeg havde dog stadig en smule fornuft tilbage, så som den ældre

ste og klogeste mente jeg, at gav jeg ham chancen for at komme ud af forholdet, ville han måske tage den. Vi kunne i hvert fald ikke slippe hinanden (vi havde forsøgt), når vi så hinanden hver dag. Så han tog arbejde i Frederiksværk på jernstøberiet. Samtidig var han også løbet ind i det problem, at hele hans familie bestemt ikke syntes, at det var en god ide at anskaffe sig en kone med 3 børn i en alder af 21 år, det var han blevet i mellemtiden. Og guderne skal vide, jeg forstod dem godt. (Siden har vi fået det bedste forhold, og jeg elsker den familie). Så da han fik arbejde på Jernstøberiet, løste det flere problemer på en gang. Og desuden fik vi tid til at tænke os om.

Det var strengt at sende ham af sted, men jeg følte, at det var det rigtige mod os begge. Brevene, der blev sendt frem og tilbage, var talrige, og alle de følelser, som vi havde for hinanden, kunne vi endevende på en helt ny måde. Vi kom utrolig tæt på hinanden, selv om vi sad i hver vores ende af landet. Og jeg blev mere og mere overbevist om, at her var manden, der var værd at slås for. Han var sød og varm, praktisk og reel, og det allerbedste var, at når han kom på besøg hos os, elskede børnene ham. Og jeg kunne virkelig mærke, at han også kunne lide dem. Sådan noget mærker en mor med det samme. Han var ud af en børneflok på 10, så han var jo kendt med den uro, der er i børnefamilier.

Pludselig fik vi chancen for at være sammen altid. Nogle mennesker i Brøndby ønskede en byttelejlighed i Struer. Og nu stod jeg så der og skulle til at bestemme mig, om jeg turde gifte mig igen. Dengang blev det krævet, at folk var gift, når de skulle have en lejlighed, og vi skulle også have mindst 2 børn, for det var socialt boligbyggeri. Men det var jo det mindste problem med antallet af børn, der var jo hele tre, men jeg gik en hel nat og spekulerede, om jeg turde gifte mig. Hvad med børnene og en ny far, når det blev hverdag? Næste dag tog jeg ned og talte med mine forældre, og min far sagde, at tog man ingen chancer her i livet, gik man også glip af meget. Jeg har altid syntes, at det var flot sagt, for de vidste næsten med sikkerhed, at nu mistede de mig på den måde, at mine og børnenes næsten daglige besøg ville det være slut med. Det må have været svært for dem at sende den sidste af børnene til København. Men de har jo nok kunnet se, at både børnene og jeg var glade, og det er jo det, der betyder mest for et par forældre. Og de har jo også tænkt, at skulle ægteskabet have en chance, skulle vi fra byen og starte på en hel frisk.

Anni M. Christensens tre børn i stiveste pus, på vej til juletræsfest med mormor og morfar. Moster havde syet tøjet. (Foto: privateje).

Vi ankom en sen aften til København i 1964, og da vi trådte ud fra hovedbanegården, fyrede Tivoli sit fyrværkeri af. Flot velkomst. Knud fik hurtigt arbejde som ufaglært på en plastfabrik. Det var dengang, det gik hurtigt med at få arbejde. Springet ud i det uvisse var taget, det var småt i starten, men vi klarede det, selv om vi kun havde 2 kroner tilbage, da Knud fik sin første løn.

Der gik et par år, og nu blev det mere og mere almindelig, at mødrene fik job. Jeg fandt også et. Først som rengøringsdame i en lille Schou Sæbehus, derefter som ekspeditrice i Schou i Rebæk Søpark, og til sidst 14 år hos Schou Epa i Glostrup Centret. Det var gode år, og besværlige år hvor vi ligesom skulle have børnene godt fra reden. Der var ikke så mange penge, men det gik.

Vi havde købt et lille sommerhus ved Storebælt, og det var en dejlig investering. Både børnene (der nu var halvstore) og vi har haft nogle af vore bedste timer der. Det var, som om alle slappede lidt mere af, og alle var villige til at give en hånd med bare for at komme med på landet. Det var en god tid, vi fik det sommerhus. Ville de med, var det

ok, og gad de ikke eller skulle i byen, var de store nok til at være ene hjemme. Der var ingen tvang. Og Knud og jeg tog engang imellem af sted alene og gav ægteskabet en saltvandsindsprøjtning på den måde.

Vi har kun været i udlandet 2 gange. På Mallorca, da jeg blev 40 år, og på Korfu, da vi havde sølvbryllup. Det var en gave fra børnene. Vi havde i det hele taget en frihed ved, at børnene blev store på en gang. Det var som om Knud og jeg fik "en anden ungdom", og det nød vi. Men vi nød bestemt også, når børnene tog os med til Kim Larsen koncert, eller de syntes, det var sjovt, at vi mødtes til en øl på en bodega. Vi har forsøgt at være kammerater med dem uden at klæbe til dem. Vi har prøvet at få dem til at forstå, at de altid kunne komme til os. Det var bestemt ikke altid, vi var enige, så måtte vi tage en tur.

Vi har grinet meget sammen, men vi har sandelig også grædt sammen. Og sådan er livet vel. Du får ikke det hele. Og jeg tror, at sorg og glæde for de fleste går hånd i hånd. Men for mig har lykken nok været, når hele familien sad om grillen en sommeraften på landet. Så kom et bånd med Eva Madsen på, og vi havde det bare dejligt med Knuds hjemmebryg.

Vi var bestemt ikke rige i penge, men jeg har egentlig altid følt mig rig. Som når vi samledes en 1. juledag eller Skærtorsdag. Så ser jeg ud over familien og forstår ikke, at det er mine tre børn, der sidder der. Nu er det voksne mennesker med familie, job, problemer med skolen. Alt det, som vi også har prøvet. Men vi er stadig meget tæt knyttet sammen, om det så skyldes, vi har været meget igennem sammen, eller det er, fordi de har haft unge forældre, det ved jeg ikke.

I 1985 solgte vi vores sommerhus og købte hus ved Viby Sj. Børnene var fløjet fra reden og havde selv stiftet familie, så vi mente, at nu kunne vi tillade os det. Og Knud ville meget gerne ud på landet, selv om vi altid har været meget glad for Brøndby Kommune.

SYGDOM OG NYE UDFORDRINGER

I 1986 måtte jeg en tur på hospitalet og have fjernet mit underliv. Efter den omgang kunne jeg ikke klare det strenge arbejde i isenkramafdelingen i Schou Epa. Jeg måtte finde en udvej, og gode råd var dyre, for nu stod jeg der jo igen og manglede en uddannelse. Jeg tog ind og talte med HK i Roskilde, og de mente, at jeg måtte på skolebænk igen. Min rare mand bakkede mig op og mente, at nu måtte det være min

tur til at prøve noget nyt, og det samme gjorde mine børn, så jeg skippede mit job og blev meldt ind på et kontorkursus i Roskilde.

Det var noget af en omvæltning at komme på skolebænk som 50-årig. Det gik dog vældig fint, selv om jeg var en af de ældste. Det, der voldte flest problemer, var helt bestemt edb. Jeg græd mine modige tårer, når jeg kom hjem. Men jeg havde to meget, meget søde unge lærere. De sagde altid: "Du kan godt, du skal bare se det lidt flere gange". Dem glemmer jeg aldrig, det var i det hele taget et herligt hold. Men hvor var jeg træt, når jeg kom hjem om eftermiddagen. Det var jo noget helt andet at sidde og modtage "ord" end at gå på arbejde, hvor det meste efterhånden sad på rygraden.

PÅ KONTOR

Efter første del af kontorkurset begyndte jeg så småt at søge job, når jeg mente, der var noget jeg kunne klare, og pludselig var der noget hos Havne- og Købmandsorganisationerne (nu AHTS.). Jeg anede ikke, hvad det gik ud på, men en dag var der som sagt brev, at de gerne ville tale med mig. Det var inde på Rosenørns Alle, og jeg drog af sted. Og så opdager jeg under samtalen, at det er en Arbejdsgiverforening. Det var lidt mærkelig, netop med min baggrund, men jeg mente ikke, problemet ville blive aktuelt, da de næppe ville have en på 50 år. Stor var min overraskelse, da jeg 8 dage senere blev kaldt til samtale med direktøren. Nu havde jeg sved på panden. Nå, samtalen gik godt, direktøren var en flink mand, let at tale med, og slet ikke som jeg forestillede mig en direktør. Jeg måtte jo fortælle, at det var ret begrænset, hvad jeg vidste om kontorarbejde, men jeg ville meget gerne lære det. Og til min store overraskelse ringede de til mig om aftenen og meddelte, at jobbet var mit, hvis det stadig havde min interesse. Og nu var jeg i krise. Nu kom nemlig alt det op til overfladen, som jeg var vokset op med. Alle meningerne, som jeg havde fået ind med modermælken, om hvordan folk er sådan et sted.

Det er utrolig, hvordan vi sætter hinanden i bås. Det er forfærdelig at tænke på, at folk fra Holte og fra Vestegnen er dømt inde i vore hoveder. Dømt efter et postnummer. Jeg følte mig virkelig ude i tovene, for turde jeg tage det arbejde, hvis det nu gik helt på tværs af alt, hvad jeg mente og følte. Men nu kom min kloge mand mig til hjælp. "Prøv det, hvis du ikke kan leve med deres indstilling, så drop det, du

har jo en prøvetid". Jeg tænkte, at det kunne der være noget om, så jeg sagde ja til jobbet, og det skal siges straks – jeg har aldrig fortrudt det.

Jeg startede i arkivet 1988, og det var en hel ny verden, der åbnede sig for mig. En verden, hvor jeg pludselig så tingene i et helt andet lys. Hvor jeg også måtte revidere mange af mine meninger om henholdsvis arbejdsgiver og arbejdstager. Jeg var den, der åbnede posten, opretted sager, tog imod bestilling af feriekort, pjecer og mange andre ting. Det var mig, der klarede mange af de ting, som kontorassistenter normalt føler sig for kvalificeret til. Mig generede det ikke. Jeg syntes, det var spændende og frem for alt ikke så hårdt som butiksarbejde. Det var et arbejde, der passede mig godt (i Schou Epa kaldte de mig nemlig "System-Anni"), og jeg mærkede aldrig, at jeg ikke havde uddannelse som de andre. Alle hjalp mig meget og byggede egentlig min selvtillid op, og det vil jeg aldrig glemme dem for.

Der skete også spændende ting, som når vi var med til generalforsamling på "Børsen". Hvor ville jeg gerne have, min far skulle have set mig (han elskede den slags, han var til fest og farver), og jeg er helt sikker på, at han ville have været stolt af mig sådan inderst inde. Eller da vi sad på "Nimb" til AHTS's 75 års jubilæum, og fyrværkeriet bragede ud over Tivolisøerne. Det havde Knud og jeg nok ikke forestillet os i vores vildeste fantasi, den sommernat vi ankom til Hovedbanen med 3 små børn og ikke ret meget andet end vores kærlighed til hinanden. Om det så var svært at arbejde i en Arbejdsgiverforening? Nej, bestemt ikke, for jeg fandt jo ud af, at disse mennesker ganske vist tjente mere, end de fleste jeg kendte. Men ellers havde de jo nøjagtig de samme bekymringer som vi andre. Og det var jo børn, familie, helbred og hvad der ellers optager os mennesker. Og jeg fandt ud af, at de forskellige arbejdsgiverforeninger egentlig har en stor respekt for fagforbundene. Selvfølgelig kæmper hver især for deres medlemmer, det er de jo også valgt til. Men efter "kampen" er de tit de bedste venner. Og hurra for, at vi har sådan et system på det danske arbejdsmarked. Lad os aldrig håbe, at EU eller andre kommer til at blande sig i de danske arbejdsmarkedsforhold.

PÅ EFTERLØN

Og nu er jeg så gået på efterløn. Ikke fordi jeg var ked af mit arbejde, men gentagne problemer med ryggen fik mig til at tage beslutningen.

Det var efterveer fra tiden i butik, mente hospitalet. Jeg havde stået for mange timer på det hårde betongulv. Jeg ville også gerne have lidt mere tid til familien, til huset og haven. Jeg syntes aldrig, der var tid til at nyde livet. Og heldigvis har vi det rart med familien og gamle og nye venner. Når jeg ser tilbage, har livet givet mig mange glæder og sorger, men sådan er det sikkert for de fleste. Men jeg tror på, at det gælder om at tælle de lyse timer og møde verden med et smil, så kommer man lidt lettere gennem. Ingen kan holde mennesker ud, der kun er negative. For vi skal altid gøre os klart, at de fleste har noget at slås med, ingen går fri. Og problemer bliver ikke mindre af, at man ser det hele i et negativt skær, tværtimod. Nej, det har altid været mit ordsprog, at "det kunne være værre".

Hvad fremtiden vil bringe af godt og ondt, er ikke til at sige. Der er sket så meget de sidste 50 år, så det er umulig at sige, hvad der venter forude. Vi kan kun håbe, at freden og friheden stadig må herske her i landet. Og at vi stadig kan være uenige på en positiv måde.

Engang imellem kan jeg være bange, når 30'ernes spøgelse viser sig som arbejdsløshed, fremmedhad m.m. Men også indenfor videnskaben, syntes jeg, vi er blevet lidt for dygtige. Lad os håbe, at kommende slægter evner at styre al den viden. Jeg vil tro på bedre tider for dem, der kommer efter os. Tro på, at der stadig vil være få mennesker, der er parat til at ofre alt for, at mange kan få det bedre. Tro på, at der er kunstnere, der vil skabe en smuk ramme om vores liv, og her tænker jeg nok mest på musikken. Intet kan ryste folk sammen som sang og musik. Intet har som musik hjulpet mig i svære tider. Og det har været alt fra salmer til John Mogensen. Lad os håbe, at vi har givet vore børn den ballast, der gør dem istand til at få et godt liv. Alle forældre gør garanteret alt, hvad de kan, og så kan man jo ikke forlange mere. Med alle gode ønsker for alverdens børn, der skal videre på denne skønne og forfærdelige klode, vil jeg slutte med, at på trods af al elendighed er LIVET IKKE DET VÆRSTE, MAN HAR.

EFTERSKRIFT

Denne antologi af erindringer er indsamlet i perioden 1994 til 1998 gennem erindringsindsamlingen: "Skriv og fortæl om dit liv og dit arbejde", som blev igangsat af Nationalmuseet, Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Erindringerne er skrevet på baggrund af en spørgeliste, der dækker et livsforløb, men mange har valgt blot at skrive om deres arbejde. Enkelte har indleveret deres erindring selvstændigt udenom dette projekt

Der har været mange erindringer at vælge imellem. Vi har ved udvælgelsen lagt vægt på at dække så mange af HKs arbejdsområder som muligt. Vi har tilstræbt en vis aldersspredning, den ældste er født i 1919 og den yngste i 1957. Der er også taget hensyn til den geografiske spredning og forholdet mellem mænd og kvinder. Med de 12 erindringer har vi således forsøgt at udgive et repræsentativt udvalg af de indsendte erindringer.

Da erindringerne var af meget forskellig længde, har det været nødvendigt at forkorte i teksten. Det er markeret (...) Vi har derfor valgt at bringe et kort resume af den enkelte erindringsskrivers liv i indledningen. Der er ikke foretaget ændringer i sprog eller stil, erindringerne er alene tilpasset dansk retskrivning. Dog er person- og stednavne i visse tilfælde sløret. De få ændringer er sket i tæt samarbejde med den enkelte skribent, ligesom vedkommende også, hvor det har været muligt, har bidraget med private fotos.

Under redaktionen faldt erindringerne i to hovedgrupper: Kontor og butik, og vi har derfor valgt denne disposition vedrørende gruppernes kronologiske opbygning. På den måde kommer de enkelte fortællinger til at stå som eksponent for en tidsperiode og giver samtidig indtryk af det forskellige arbejde, der er udført af HKs medlemmer gennem tiderne.

For redaktion og tilrettelæggelse:

Inge Marott Post – Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv
Lone Palm Larsen – Arbejdermuseet
Mette Skougaard – Nationalmuseet
Anette Eklund Hansen – Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

HK/DANMARK